

לקוטי תורה • פרשת בלק • מאמר 5

מה טובו אוהליך יעקב כו'

"מה טובו אוהליך יעקב"

הנשמה יורדת לגוף כדי להיות בעלת תשובה, ותשובתה כוללת שלושה שלבים: סור מרע ממשיך "אלקינו", עשיית טוב ממשיכה את הוי', והשיבה לשרש הנשמה מגיעה אל העצמות שלמעלה מהוי' באמצעות התורה. שני השלבים הראשונים, המעשים הסובבים את האדם כ"אוהלי", הם בחינת יעקב; התורה, ה"משכן" הפנימי של ה', היא בחינת ישראל, ויעקב חייב לבוא תמיד תחילה.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/likutei-torah/balak/5

הנקודה

הנשמה יורדת לגוף כדי להיות בעלת תשובה, ותשובתה כוללת שלושה שלבים: סור מרע ממשיך "אלקינו", עשיית טוב ממשיכה את הוי', והשיבה לשורש הנשמה מגיעה אל העצמות שלמעלה מהוי' באמצעות התורה. שני השלבים הראשונים, המעשים הסוככים את האדם כ"אוהל", הם בחינת יעקב; התורה, ה"משכן" הפנימי של ה', היא בחינת ישראל, ויעקב חייב לבוא תמיד תחילה.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

המאמר שואל מדוע השם יעקב נשאר גם לאחר השם ישראל, ומשיב שאפשר להגיע לישראל רק באמצעות יעקב. הנשמה יורדת כדי ליכות ביתרון התשובה, הכוללת שלושה סוגים. הראשונה, סור מרע, מסירה את מסך החטא המלביש את השכינה בנוגה, כדי ש"אלקינו" – הוי' הנמשכת באמצעות אלקים – תשרה בתוכנו. השנייה, על הזנחת עשיית הטוב, קושרת את האדם להוי' עצמה, ומחברת סובב כל עלמין וממלא כל עלמין באמצעות יסוד ובעשיית מצוות בשמחה; הזנחת הטוב אצל נשמה נעלית חמורה יותר, מפני שמה שנמצא למעלה יותר נופל למרחק גדול יותר. השלישית, על תחושת הריחוק של מי שרואה את עצמו כמציאות נפרדת, מחזירה את הנשמה לעצמות אור אין סוף, אל האין שלמעלה מהוי', באמצעות לימוד התורה. שלוש התשובות הן בחינת בכור, יחידות, עשרות ומאות, המעלות את עשיה, יצירה ובריאה אל אצילות ומוציאות את הבכורה מעשו. שתי התשובות הראשונות הן "אוהליו" של יעקב, אורות מקיפים, ואילו התורה היא "משכנותיו" של ישראל. לבסוף, שתי התשובות הידועות, תשובה תתאה ותשובה עילאה, כוללות כל אחת שני שלבים; בשלב השני בעל התשובה משפיע מלמעלה.

מבנה

1	יעקב לפני ישראל	11
הגמרא מתירה לקרוא ליעקב בשמו הקודם, שכן התורה עצמה חוזרת לקרוא לו כך; הסיבה היא שאפשר להגיע למדרגת ישראל רק לאחר מדרגת יעקב.		
2	ירידת הנשמה והתשובה הראשונה	4-21
הנשמה יורדת כדי להיות בעלת תשובה, שמעלתה גבוהה משל צדיק גמור. התשובה הראשונה, סור מרע, מסירה את ההפרדה שגורם החטא, כדי ש"אלקינו" ישרה בתוכנו; "אלקינו" הוא אלקים, מפני שהתגלות ה' בתוך האדם זקוקה לצמצום, וההערה הארוכה מראה שהוי' עצמה, הנמשכת באמצעות אלקים, נעשית "אלקינו".		
3	כיצד החטא מפריד	6-51
הנשמה היא הבל פנימי של ה', ורק דבר שהוא נגד רצונו יכול לחסום אותה: החטא מלביש את השפע של השכינה, ה' תתאה, בלבוש הגס של נוגה, אפילו באמצעות הנאה מדברים מותרים, מפני שיעקב הוא "הבל נחלתו".		
4	התשובה השנייה: עשיית טוב	10-71
העצלות בתורה ובתפילה מסלקת את יסוד, ה"טוב" המחבר סובב כל עלמין עם ממלא כל עלמין וממתיק את הדין. נשמה נעלית יותר נופלת רחוק יותר, ולכן הזנחת הטוב אצל תלמיד חכם מצריכה תשובה "מעמקים", הקושרת אותו להוי' עצמה ומתבטאת בקיום מצוות בשמחה.		

גם מי שהוא שלם כמעשיו ובאהבתו נשאר מציאות נפרדת; התשובה השלישית, "שובו אלי", היא שיבת הנשמה לשורשה באין שלמעלה מהווי, באמצעות יחידה וכתר. היא באה באמצעות התורה, ה"איבר" הפנימי של ה', שבה מתלבש אור אין סוף, כך שאנכי, העצמות, נעשה "הוי אלקיך".

אותיות בכור הן יחידות, עשרות ומאות: שלוש התשובות של נפש, רוח ונשמה בעשיה, יצירה ובריאה, העולות לאצילות. עקרת הרצון מתשוקות העולם מוציאה את הבכורה מעשו וכורתת את מקור החיות הנעלה של הקליפות; האכילה נעשית "בערמה", רק כדי לעבוד את ה'.

שתי התשובות הראשונות, המעשים, הן יעקב (י' עקב), "אוהלים" המקיפים, שהם טובים כשעושים אותם בענווה; התורה היא ישראל (לי ראש), ה"משכן" הפנימי של ה'. כשם שאוהל יריעות העזים היה מעל המשכן, כך המעשים מגינים על התורה; זמנים קבועים ללימוד הם דירת עראי, ולימוד תמידי הוא דירת קבע.

הספרים מדברים על שתי תשובות: שיבת ה' תתאה ושיבת ה' עילאה; בכל אחת שני שלבים — שיבה מלמטה והשפעה מלמעלה, וזהו פירושו המילולי של "בעל תשובה". כך יש ארבע תשובות, המרומזות באותיות המילה בכור ובמילה כולה, וההתעוררות מלמטה פותחת את הדרך להתעוררות מלמעלה.

אוהל ומשכן אוהל ומשכן

האוהל הוא אור מקיף, הנמשך באמצעות המעשים, מדרגת יעקב; המשכן הוא הנוכחות הפנימית, פנימיות, הנמשכת באמצעות התורה, מדרגת ישראל.

יעקב וישראל יעקב - י' עקב, ישראל - לי ראש

יעקב הוא היו"ד הנמשכת אל ה"עקב", עבודה באמצעות מעשה, שבע הספירות התחתונות, נפש ורוח. ישראל הוא "לי ראש", השכל, נשמה והתורה.

אי' אי'

ה"אי'" שלמעלה משם הוי', עתיקא קדישא, שורש נשמות ישראל ותכלית התשובה השלישית.

תשובה כתשוב ה' תשובה - תשוב ה'

תשובה נדרשת כ"תשוב ה'": ה' תתאה של השם, מלכות, השכינה, שבה מן הגלות בנוגה; וה' עילאה, בינה, שבה אל היו"ד, חכמה.

"אלקיניו" אלקינו

ה' כפי שהוא מתגלה בתוך האדם. הביטוי נאמר ביחס לשם אלקים, מפני שהתגלות פנימית זקוקה לצמצום; ואף על פי כן, מה שמתגלה הוא הוי' עצמה, "עוזנו וחינו".

בעל תשובה בעל תשובה

לפי הזוהר, פירושו המילולי הוא "בעלה" של התשובה: מי שלא רק שב, אלא נאחז בעץ החיים וממשיך אור מלמעלה אל המדרגה שאלה שב.

בכור בכר

אותיותיו, ב"ת, כ"ף ורי"ש, הן יחידה, עשרה ומאה: שלוש התשובות של נפש, רוח ונשמה בעשיה, יצירה ובריאה. המילה כולה מייצגת את החכמה הנעלית, ה"בכור" של ההתגלות.

קטע 1 • 11

יעקב לפני ישראל

1 מה טובו אוהליך¹ יעקב כו'. להבין מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] כל הקורא לאברהם² אברם עובר בלאו שנאמר ולא יקרא עוד שמך³ אברם אלא מעתה הקורא ליעקב יעקב הכי נמי שאני התם דהדר אהדריה קרא כו'.

"מה טובו אוהליך יעקב" וכו'. יש להבין את דברי חז"ל: "כל הקורא לאברהם אברם עובר בלאו, שנאמר: 'ולא ייקרא עוד שמך אברם'. אם כן, האם גם מי שקורא ליעקב 'יעקב' עובר על כך? שם שונה הדבר, שהרי הכתוב חזר וקרא לו כך" וכו'.

המאמר פותח בברכת בלעם: "מה טובו אוהליך יעקב, משכנותיך ישראל", ובקטע מן התלמוד: לאחר ששמו של אברהם שונה, קריאה בשמו הקודם היא עבירה; ובכל זאת, אין עבירה בקריאה ליעקב "יעקב" לאחר שנקרא ישראל, מפני שהתורה עצמה חזרה לקרוא לו יעקב. הן הפסוק הן דברי התלמוד מצמידים את השם יעקב לשם ישראל, וצמד זה עומד במרכז המאמר.

והענין שאי אפשר לבוא ולהגיע למדרגת ישראל כ"א בהקדימו תחלה מדת ומדרגת יעקב. ועיין בפ' וישלח דקע"ד ע"א.^{4,5}

והענין הוא שאי אפשר לבוא ולהגיע למדרגת ישראל בלי להקדים תחילה את מידתו ואת מדרגתו של יעקב. ועיין בפרשת וישלח, דף קע"ד ע"א.

הסברו של אדמו"ר הזקן הוא שהשם יעקב נשאר משום שהוא שלב הכרחי: אי אפשר להגיע למדרגה הנקראת ישראל בלי לעבור תחילה דרך המדרגה הנקראת יעקב. בהמשך המאמר מתבארות שתי המדרגות הללו בעבודת האדם את ה'.

קטע 2 • 21-4

ירידת הנשמה והתשובה הראשונה

2 והנה ביעקב כתיב ויעקבני זה פעמים.⁶ ולהבין זה צריך להבין תחלה הקושיא למה ירדה הנשמה לעוה"ז בכדי

והנה על יעקב נאמר: "כי יעקבני זה פעמים". וכדי להבין זאת, יש להבין תחילה את השאלה: מדוע ירדה הנשמה לעולם הזה כדי

תלונתו של עשו, "כי יעקבני זה פעמים", משחקת על שמו של יעקב; בהמשך המאמר מפרש את "זה פעמים" כשני סוגים של תשובה. תחילה, עם זאת, הוא מציג שאלה יסודית: מדוע הנשמה צריכה לרדת לעולם הזה בכלל?

שתקבל שכר אחי"כ בגי"ע [בגן עדן] והלא קודם ירידתה היתה בודאי בגי"ע [בגן עדן] והיתה נהנה מזיו השכינה⁷ ומהו היתרון עיי ירידתה כוי והנה יש על זה כמה תירושים.

לקבל אחר כך שכר בגן עדן? הרי לפני ירידתה היא הייתה בוודאי בגן עדן ונהנתה מזיו השכינה; אם כן, מהו היתרון [שהיא מרויחה] באמצעות ירידתה וכו'? והנה יש לכך כמה תשובות.

התשובה המקובלת, שהנשמה יורדת כדי לזכות בשכרה בגן עדן, אינה נראית מספקת: לפני ירידתה היא כבר הייתה בגן עדן ונהנתה מזיו השכינה, כפי שמתואר בתלמוד שחרם של הצדיקים (ברכות יז ע"א). לכן הירידה צריכה להעניק לנשמה דבר שלא היה לה קודם.

אך התירוץ האמיתי⁸ הוא כמארז"ל [כמאמר רבותינו זכרונם לברכה] יפה שעה אחת בתשובה⁹ ומעשים טובים¹⁰ בעוה"ז מכל חיי העוה"ב [העולם הבא] וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] במקום שבעלי תשובה עומדין¹¹ צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד.

אך התשובה האמיתית היא כדברי חז"ל: "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא"; וכן אמרו חז"ל: "במקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד".

התשובה האמיתית היא המעלה הייחודית של תשובה. המשנה אומרת ששעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה יפה מכל חיי העולם הבא, והתלמוד אומר שבעלי תשובה עומדים במקום שאפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד בו.

והנה הנשמות קודם ירידתן לגוף הם בודאי צדיקים גמורים. אך זהו היתרון שלהם בירידתן בגוף שנעשים בחינת בעלי תשובה שאז הם למעלה מעלה מצדיקים

והנה הנשמות, לפני ירידתן לגוף, הן בוודאי צדיקים גמורים. אך זו המעלה שיש להן בירידתן לגוף: הן נעשות בבחינת בעלי תשובה, ואז הן למעלה מעלה מן הצדיקים

נשמה למעלה לא חטאה מעולם, ולכן היא צדיק גמור; רק בתוך גוף היא יכולה להיות בעלת תשובה, שהיא במדרגה גבוהה עוד יותר. בכך טמונה התועלת שבירידתה. בהערת קה"ת מובאים דברי אדמו"ר הזקן במקום אחר: כל אדם נברא להיות בעל תשובה, אפילו מי שלא חטא מעולם.

(ועיין מזה בדי"ה אלה מסעי¹² גבי אשר ברא אלקים לעשות¹³ כוי ובדי"ה ועתה יגדל נא^{14,15} שזהו ענין עומדים ומהלכים¹⁶ ובדי"ה מי מנה עפר יעקב¹⁷ ובדי"ה את קרבני לחמי¹⁸ כוי).

(ועיין על כך במאמר המתחיל "אלה מסעי", בעניין "אשר ברא אלקים לעשות" וכו'; ובמאמר המתחיל "ועתה יגדל נא", שעניין זה הוא בחינת "עומדים" ו"מהלכים"; ובמאמר המתחיל "מי מנה עפר יעקב"; ובמאמר המתחיל "את קרבני לחמי" וכו').

הסוגריים מציינים מאמרים נוספים העוסקים במעלה שהנשמה מקבלת מירידתה. אחד מהם, בלקוטי תורה על שלח, מסביר שלפני ירידתה הנשמה היא בבחינת "עומדים", ובאמצעות המצוות בעולם הזה היא זוכה לבחינת "מהלכים", ככתוב: "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה".

והנה יש שלשה מיני תשובה. האחד היא התשובה תתאה שיהיה סור מרע בתכלית שלא יפגום בעוונות גשמיים במחשבה ודבור ומעשה.

והנה יש שלושה מיני תשובה. הראשונה היא תשובה תתאה: להיות "סור מרע" בתכלית, כדי שלא לפגום בעוונות גשמיים במחשבה, בדיבור ובמעשה.

הסוג הראשון של תשובה, תשובה תתאה, הוא ה"סור מרע" שבפסוק "סור מרע ועשה טוב": עזיבת החטא לחלוטין, כדי ששום חטא גשמי במחשבה, בדיבור או במעשה לא יותיר פגם.

וצריך לעשות תשובה להתחרט על העבר ולעקור את רצונו מן הרע כוי שלא ירצה להפרד מיחודו ואחדותו ית' וכמ"ש לעיל.

וצריך לעשות תשובה: להתחרט על העבר ולעקור את הרצון מן הרע וכו', כדי שלא ירצה להיפרד מייחודו ואחדותו יתברך, וכמו שנתבאר לעיל.

לתשובה זו שני צדדים: חרטה על העבר ועקירת הרצון מן הרע, כך שהאדם לא ירצה עוד בשום דבר שיפריד אותו מאחדותו של ה'.

וזה התשובה הוא בתפלה ע"י אומרו בא"י [ברוך אתה ה'] אלקינו שיומשך בחינת אלקינו בקרבנו. והוא בחינת ממלא כל עלמין כדכתיב בפי' וילך (ל"א י"ז) הלא על

ותשובה זו היא בתפילה, באמירת "ברוך אתה הוי" אלקינו", כדי שתימשך בנו בחינת "אלקינו". וזו בחינת ממלא כל עלמין, ככתוב בפרשת וילך (לא, יז): "הלא על

תשובה זו באה לידי ביטוי בתפילה, בכרכות שבהן אומרים "ברוך אתה הוי" אלקינו": בקשה שתימשך בנו בחינת "אלקינו". וזה בחינת ממלא כל עלמין, החיות האלוהית המתלבשת בכל דבר לפי מידתו; הפסוק מפרשת וילך מראה מה קורה כשהיא חסרה.

כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה¹⁹ (ועיין מזה בזח"א [בזהר חלק א] עמוד ק"ס ושלטין עליה כוי ומאן גרים כוי, וברכות סדר נשא פרשה יו"ד דרל"ז אי בענין ומצאוהו רעות רבות כוי ובפרשת ואתחנן דרפ"ט א').

"אלקי אינו בקרבי, ולכן מצאו אותי הרעות האלה?" (ועיין בעניין זה בזהר, חלק א, עמוד 160: "ושולטים עליו" וכו', "ומי גרם [לכך]?") וכו'; ובמדרש רבה, סדר נשא, פרשה 10, דף 237א, בעניין "ומצאוהו רעות רבות" וכו'; ובפרשת ואתחנן, דף 289א).

משה מנבא שכאשר ישראל יחטאו, הם יאמרו: "משום שאלקי אינו בקרבי מצאו אותי הרעות האלה". בהערת קה"ת מוסבר שהעמוד המצוין כאן בזהר הוא לפי "הזוהר הגדול", דפוס קרמונה, שבו נאמר שכוחות מזיקים שולטים באדם שהשכינה אינה שורה עליו, בגלל השקר היוצא מפיו.

וכתיב כ"א עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם²⁰ (בישע"י [בישעיה] סי' נ"ט ב'), נמצא העון הוא מסך מבדיל בין האדם ובין אלקינו.

ונאמר: "אלא עוונותיכם הם המבדילים ביניכם לבין אלקיכם" (ישעיהו, פרק 59:2). נמצא שהעון הוא מסך המבדיל בין האדם לבין "אלקינו".

ישעיהו אומר שהחטא עצמו מפריד את האדם מה'. לכן העון הוא מסך המונע מהמדרגה של "אלקינו" לשכון בתוך האדם.

ובמ"א נתבאר פי' וענין אלקינו שאומרים כן על שם אלקים דוקא והיינו משום שכדי להיות אלקי בקרבי שזהו פי' אלקינו

ובמקום אחר הוסבר פירושו וענינו של "אלקינו": שאומרים זאת דווקא על שם אלקים. הטעם לכך הוא שכדי שיהיה "אלקי בקרבי", שזהו פירוש "אלקינו",

במקום אחר הוסבר מדוע הביטוי "אלקינו" משתמש בשם אלקים, שהוא שם של הסתרה והגבלה. כדי שהי' יהיה "אלקי בקרבי", כלומר נוכח בתוך אדם מוגבל, אורו צריך לעבור צמצום, וצמצום זה נעשה באמצעות שם אלקים.

הנה זהו אי אפשר כ"א ע"י צמצום ע"ד צמצם שכינתו בין שני בדי ארון²¹ כוי.

הרי זה אפשרי רק באמצעות צמצום, בדוגמת "צמצם שכינתו בין שני בדי הארון" וכוי.

זה דומה לתיאורם של חז"ל את המשכן, שבו הי' "צמצם את שכינתו בין שני בדי הארון". בהערת קה"ת מצוין מדרש (בראשית רבה 4:4), המציב זה לצד זה את "אני ממלא את השמים ואת הארץ" ואת דבר הי' למשה מבין בדי הארון.

דלכאורה אינו מובן הלא מלא כל הארץ כבודו²² ואת השמים ואת הארץ אני מלא²³ ולא נזכר ע"י לשון צמצום כלל ומדוע גבי בדי ארון ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] צמצם שכינתו.

אך לכאורה הדבר אינו מובן: הרי נאמר "מלא כל הארץ כבודו" ו"את השמים ואת הארץ אני ממלא", ובעניין זה כלל לא נזכר לשון צמצום. אם כן, מדוע אמרו חז"ל על בדי הארון: "צמצם שכינתו"?

השאלה היא: הרי הי' ממלא כבר את הארץ כולה ואת השמים, ושום פסוק אינו מכנה זאת צמצום. מדוע אפוא מכנים חז"ל את נוכחותו בין בדי הארון צמצום?

אך הענין הוא כי הגם שנאמר את השמים ואת הארץ אני מלא עכ"ז [עם כל זה] אינו מאיר בהם בבחי' גילוי כ"א בבחינת העלם

אך העניין הוא שאף שנאמר "את השמים ואת הארץ אני ממלא", בכל זאת אין הוא מאיר בהם בבחינת גילוי, אלא בבחינת העלם;

התשובה היא שבשמים ובארץ הי' נוכח, אך בהסתר; אורו אינו מאיר שם בגלוי.

שהרי נקרא סתימו דכל סתימין. אבל בין בדי הארון היה אורו ית' מתגלה בבחינת גילוי י.

שהרי הוא נקרא "סתימו דכל סתימין". אבל בין בדי הארון היה אורו יתברך מתגלה בבחינת גילוי.

בלשון הזוהר הוא נקרא "סתימו דכל סתימין". בין בדי הארון התגלה אותו אור, והגילוי הזה — ולא עצם נוכחותו — הוא הצמצום שעליו אומרים חז"ל.

3 והוא כמ"ש במ"א שבאלקות אין שיך כלל ענין הסתלקות והתפשטות כ"א ענין העלם וגילוי, שבאמת את השמים וכו' אני מלא²⁴

וכך מוסבר במקום אחר: באלוקות אין כלל מקום למושגים של הסתלקות והתפשטות, אלא רק של העלם וגילוי. שהרי באמת, "את השמים וגו' אני מלא",

במקום אחר מוסבר שאין לומר על ה' שהוא מסתלק ממקום או מתפשט לתוכו, שכן הוא ממלא את הכול. ההבדל היחיד בין מקום אחד למשנהו הוא אם הוא נסתר שם או גלוי.

רק שהוא בבחי' העלם אכן בין בדי הארון היה מאיר בבחינת גילוי. וכמו עד"מ באדם המחשבה מאירה ברגל ג"כ כדלקמן.

אלא שהוא בבחינת העלם; ואילו בין בדי הארון האיר בבחינת גילוי. והרי זה בדומה למחשבה שבאדם, המאירה גם ברגל, כפי שיתבאר להלן.

ה' ממלא את השמים ואת הארץ באופן נסתר, ואילו בין בדי הארון האיר בגלוי. המשל הוא ממחשבתו של אדם, המגיעה גם עד הרגל: כפי שמוסבר בהמשך המאמר, הרגל נעה כרגע שאדם חושב להניע אותה.

אך שברגל היא בבחינת העלם ומקיף אבל במוח היא מאירה בבחינת גילוי ממש ולא בבחינת העלם ומקיף לבד וכמ"ש מזה באריכות בד"ה ויקח קרח.²⁵

אלא שברגל היא בבחינת העלם ומקיף, ואילו במוח היא מאירה בבחינת גילוי ממש, ולא רק בבחינת העלם ומקיף, וכפי שמוסבר על כך בהרחבה כמאמר הפותח במילים "ויקח קרח".

ברגל, לעומת זאת, המחשבה נסתרת ומקיפה: היא מניעה את הרגל, אך הרגל אינה תופסת את המחשבה. במוח אותה מחשבה גלויה ממש; עניין זה נדון בהרחבה במאמר הפותח במילים "ויקח קרח".

4 והנה כדי שיאיר אלהותו בבחינת גילוי אי אפשר כ"א ע"י צמצום שזה הגילוי הוא צמצום אצלו ית' כמו הדיבור עד"מ זהו הגילוי והוא השפלה וירידה לגבי הרב כו'.

כעת, כדי שהאלקות שלו תאיר באופן גלוי, הדבר אפשרי רק באמצעות צמצום, שכן גילוי זה הוא צמצום מבחינתו יתברך. [זה] כמו הדיבור, למשל: הוא גילוי, אך ביחס לרב הוא השפלה וירידה וכו'.

גילוי האלקות דורש צמצום, מפני שהגילוי עצמו הוא ירידה מבחינת ה'. המשל הוא דיבורו של רב: הדיבור מגלה את מחשבתו, אך ביחס לרב עצמו יש בו השפלה וירידה.

ועדייז להיות נקרא אלקינו ממש זהו עיי צמצום כוי. ולכן לא נזכר בחינה זו על כל השמות כ"א על שם אלקים דוקא.

ובאותו אופן, כדי שהוא ייקרא ממש "אלקינו", הדבר נעשה באמצעות צמצום וכו'. לכן בחינה זו אינה נזכרת ביחס לכל השמות, אלא דווקא ביחס לשם אלקים.

כדי שה' יהיה באמת "אלקינו", כלומר יתגלה בתוכנו, נדרש צמצום. לכן הכינוי "אלקינו" מצטרף דווקא לשם אלקים, שהוא השם המבטא צמצום, ולא לכל אחד מהשמות האלוניים.

וזהו ענין התשובה האחד להיות בחינת אלקי בקרבי (אך צ"ל דהא כתיב כי חלק ^{26, 27, 28, 29, 30, 31, 32} הוי עמו והיינו שנשמת האדם הוא חלק משם הוי ב"ה כמ"ש באגה"ת [באגרת התשובה] פ"ד.

וזהו עניינה של התשובה הראשונה: שתהיה בחינת "אלקי בקרבי". (אך יש להבין: הרי נאמר "כי חלק הוי עמו", כלומר נשמת האדם היא חלק משם הוי עצמו, כפי שנכתב באיגרת התשובה, פרק ד'.

זוהי התשובה הראשונה: להביא לכך שיהיה "אלקי בקרבי". בסוגריים מובאת כעת קושיה מן הפסוק "כי חלק הוי עמו", שאיגרת התשובה (תניא, חלק ג'), פרק ד', מסבירה כי נשמתו של יהודי היא חלק משם הוי עצמו.

וא"כ איך אנו אומרים שרק על שם אלקים דוקא אומרים אלקינו. אך הענין שהרי אנו אומרים הוי אלקינו אי"כ ר"ל [רוצה לומר] שהשם הוי הוא עצמו ממש אלקינו.

אם כן, כיצד אפשר לומר שרק ביחס לשם אלקים אומרים "אלקינו"? אלא ההסבר הוא, שהרי אנו אומרים "הוי אלקינו"; ואם כן, משמעות הדבר היא ששם הוי עצמו ממש הוא "אלקינו".

אם הנשמה היא חלק מהוי, מדוע אומרים ש"אלקינו" שייך רק לשם אלקים? למעשה אנו אומרים "הוי אלקינו", כמו בקריאת שמע, ומשמעות הדבר היא שהוי עצמו הוא "אלקינו".

ופי' כי בודאי יש בכל נשמה חלק משם הוי ממש ב"ה כמשנ"ת [כמו שנתבאר] באגה"ת [באגרת התשובה] שם פי"ד הנ"ל וכמ"ש בדי"ה ולא אבה הוי אלקיך לשמוע אל בלעם כוי. ועמ"ש בדי"ה בפי' נסכים.

והפירוש הוא שבודאי יש בכל נשמה חלק ממש משם הוי עצמו, כפי שהתבאר באיגרת התשובה שם, בפרק ד' הנזכר לעיל, וכפי שנכתב במאמר המתחיל "ולא אבה הוי אלקיך לשמוע אל בלעם" וכו'. וראו גם מה שנכתב במאמר על פרשת נסכים.

בכל נשמה יש חלק משם הוי עצמו, כפי שמסבירה איגרת התשובה, וכן המאמר על הפסוק "ולא אבה הוי אלקיך לשמוע אל בלעם".

אך שהמשכה זו הוא ע"י שם אלקים כי שם הוי' הוא האור והחיות ושם אלקים הוא בחינת הכלים שבהן נמשך האור והן בחינת אותיות וכמ"ש בס"ב [בספר של בינונים] ח"ב [חלק ב'] ספ"ד [סוף פרק ד'].

אלא שהמשכה זו נעשית באמצעות שם אלקים. שכן שם הוי' הוא האור והחיות, ושם אלקים הוא בחינת הכלים שדרכם נמשך האור; הם בחינת האותיות, כפי שנכתב בספר של בינונים (תניא), חלק ב', סוף פרק ד'.

אלא שהחלק משם הוי' מגיע אל הנשמה באמצעות אלקים. הוי' הוא האור והחיות, ואלקים הוא הכלים, כלומר האותיות, שדרכם נמשך האור ומקבל צורה, כפי שמוסבר בחלקו השני של התניא (שער היחוד והאמונה).

וכמ"ש בד"ה וידבר אלקים כו' וארא אל אברהם³³ כו' בענין אימתי גדול הוי' כשהוא בעיר אלקינו כו' עד וזהו וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני³⁴ הוי' שע"י בחינת אלקים הוא גילוי שם הוי' כו' ע"ש.

וכפי שנכתב במאמר המתחיל "וידבר אלקים" וכו', "וארא אל אברהם" וכו', בענין "אימתי גדול הוי'?" כשהוא בעיר אלקינו וכו', ועד: "וזהו וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני הוי'" — שעל ידי בחינת אלקים מתגלה שם הוי' וכו'. עיינו שם.

בתורה אור, במאמר על הפסוק "וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני הוי'", מוסבר הפסוק "גדול הוי'..." בעיר אלקינו כך: הוי' גדול כשהוא נמצא ב"עיר אלקינו", כלומר כשהוא מתגלה באמצעות אלקים. נמצא שאלקים הוא האמצעי לגילוי הוי'.

ועיין מענין כי חלק הוי' עמו בזח"א [בזהר חלק א] דצ"ו ע"ב קס"א ב'. ח"ב [חלק ב'] דצ"ו א' ח"ג [חלק ג'] ס"ב ב' צ"ד א' דרפ"ו ב' וז"ל [וזה לשונן] הרמ"ז [הרב משה זכות] שם בכל מקום הם אחוים בו בין בבי"ע בין באצילות

ועיינו בענין כי חלק הוי' עמוי בזהר, חלק א', דצ"ו ע"ב, קס"א ב'; חלק ב', דצ"ו א'; חלק ג', ס"ב ב', צ"ד א', דרפ"ו ב'. ואלה דברי הרמ"ז שם: "בכל מקום הם אחוים בו, בין בבי"ע ובין באצילות";

הזהר דן בפסוק "כי חלק הוי' עמוי בכמה מקומות. רבי משה זכותא (הרמ"ז), בפירושו לזהר, מסביר שנשמות ישראל אחוות בה' בכל העולמות: בשלושת העולמות התחתונים — בריאה, יצירה ועשיה — וכן באצילות.

כי חלק הוי' הם די אותיות הוי' שהם נשמת די עולמות לכל אחד יש לו חלק בפנימיות שלהם עכ"ל [עד כאן לשונן].

שכן "חלק הוי'" הוא ארבע אותיות הוי', שהן נשמתם של ארבעת העולמות; ולכל אחד יש חלק בפנימיות שלהם. עד כאן לשונן.

הטעם שמביא הרמ"ז: "חלק הוי'" פירושו ארבע אותיות השם, שהן נשמתם של ארבעת העולמות, ולכל יהודי יש חלק בפנימיות של כל אחד מהם.

ובפרשת תרומה דקליד ע"ב כתב וז"ל [וזה לשונו] שאע"פ [שאף על פי] שיש פירוד בין בי"ע לאצילות היינו בבחי' כלי העולמות אבל לא בבחי' האור הפנימי המתפשט בהם שהרי סודו שם הוי' יו"ד באצילות ה' בבריאה וי"ה ביצירה ועשייה עכ"ל [עד כאן לשונו].

ובפרשת תרומה, דף קל"ד ע"ב, כתב, ואלה דבריו: "אף שיש פירוד בין בריאה, יצירה ועשייה לבין אצילות, הדבר אמור בבחינת כלי העולמות, אך לא בבחינת האור הפנימי המתפשט בהם; שכן סודו הוא שם הוי': יו"ד באצילות, ה"א בבריאה, וי"ו וה"א ביצירה ובעשייה". עד כאן לשונו.

בפירוש אחר מסביר הרמ"ז שהעולמות התחתונים נפרדים מאצילות רק בכליהם; האור הפנימי שבכולם הוא שם הוי': הוי"ד שלו באצילות, וה"א הראשונה בבריאה, והוי"ו והה"א האחרונה ביצירה ובעשייה.

ויש לעיין דא"כ איך שייך לומר שכל ישראל יש לכל אחד ממש חלק משם הוי' שהוא בחינת אצילות ממש, דהיינו או אצילות העליון ממש או אצילות שבבי"ע.

ויש לעיין: אם כן, כיצד אפשר לומר שלכל אחד מישראל ממש יש חלק משם הוי', שהוא בחינת אצילות ממש, כלומר, או באצילות העליונה ממש או באצילות שבתוך בריאה, יצירה ועשייה?

הדבר מעורר שאלה: אם חלק הוי' הוא בחינת אצילות, כיצד ייתכן שלכל יהודי יש חלק כזה? פירוש הדבר הוא שכל נשמה באה מאצילות – או מאצילות עצמה או מבחינת אצילות המצויה בכל אחד מהעולמות התחתונים.

והרי ודאי רוב הנשמות הם מבי"ע ממש ולא מאצילות שבבי"ע. ועיין מזה בהרמ"ז [בהרב משה זכות] ר"פ משפטים ד"ה מה תוספת לנשמתא.

והרי ודאי שרוב הנשמות הן מבריאה, יצירה ועשייה ממש, ולא מבחינת אצילות שבתוך בריאה, יצירה ועשייה. ועיין בזה ברמ"ז, ריש פרשת משפטים, בדיבור המתחיל "מה תוספת לנשמתא".

אולם רוב הנשמות באות מעולמות בריאה, יצירה ועשייה עצמם, ולא אפילו מבחינת אצילות שבתוכם. הרמ"ז דן בכך בתחילת פירושו על פרשת משפטים בזהר (זוהר ח"ב צד ע"ב, לפי הערת קה"ת).

וי"ל [ויש לומר] שאעפ"כ [שאף על פי כן] שרשן כולם מאצילות ממש רק פי' נשמות דבי"ע היינושהנשמה שבגוף אינה כ"א מבי"ע אבל שרשה ממש י"ל [יש לומר] כולם מאצילות ממש וכמשנ"ת [וכמו שנתבאר] בביאור ע"פ יונתני בחגוי הסלע³⁵ ואף גם הנשמה המלוכשת בגוף היא מבחינת שם הוי'.

ויש לומר שאף על פי כן, השורש של כולן הוא מאצילות ממש. אלא שפירוש "נשמות דבריאה, יצירה ועשייה" הוא שהנשמה המלוכשת בגוף היא רק מבריאה, יצירה ועשייה; אך אפשר לומר ששורשה ממש, של כולן, הוא מאצילות ממש, כפי שנתבאר בביאור על הפסוק "יונתי בחגוי הסלע". ואף הנשמה המלוכשת בגוף היא מבחינת שם הוי',

התשובה היא ששורשה של כל נשמה הוא באצילות, גם של נשמה המכונה נשמה דבריאה, יצירה או עשייה; הכינוי מתייחס רק לחלק הנשמה המלוכשת בגוף. כך נאמר גם בביאור על "יונתי בחגוי הסלע", ואף החלק המלוכשת בגוף הוא משם הוי'.

כענין מ"ש בע"ח [בעץ חיים] שער השמות שער מ"ד פ"ד דיו"ד כלים הפנימי [הפנימיות / הפנימית] דבריאה הם שמות הוי' והרי הנשמות נמשכו מפנימיות הכלים.

בדומה למה שכתוב בעץ חיים, שער השמות, שער מ"ד, פרק ד', שעשרת הכלים הפנימיים דבריאה הם שמות הוי'; והרי הנשמות נמשכות מפנימיות הכלים.

הדבר עולה בקנה אחד עם הכתוב בעץ חיים: עשרת הכלים הפנימיים דבריאה הם שמות הוי', והנשמות נמשכות מפנימיות הכלים. לכן גם נשמה שמקורה בבריאה נמשכת משם הוי'.

עכ"פ [על כל פנים] מזה מובן ענין פי' אלקינו היינו ששם הוי' ממש הוא אלקינו כחנו וחיותנו ממש. ועמ"ש מזה בד"ה קדש ישראל להי: ^{36, 37}

על כל פנים, מכאן מובן פירוש "אלקינו": שם הוי' ממש הוא אלקינו, כוחנו וחיותנו ממש. ועיין במה שנתבאר בזה במאמר המתחיל "קדש ישראל להי".

נמצא ש"הוי' אלקינו" פירושו ששם הוי' עצמו הוא כוחנו וחיינו: "אלקינו" נקרא כאן גם "כוחנו", מפני שאור הוי' מחיה אותנו כפי שהוא נמשך דרך אלקים. המאמר "קדש ישראל להי" מרחיב בעניין זה.

קטע 3 • 51-6

כיצד החטא מפריד

5 קיצור. ענין ויעקבני כוי. ג' תשובות. האי להיות סור מרע. שלא להיות עונותיכם מבדילים כוי ואז נעשה בחינת אלקינו.

סיכום. עניין "הוא השיגני" וכו'. שלושה סוגים של תשובה. הראשון: "סור מרע", כדי ש"עונותיכם" לא "יפרידו" וכו'; ואז נוצרת הבחינה של "אלקינו".

זהו הסיכום של סעיף א: הפסוק "הוא השיגני", שלושת סוגי התשובה, והראשון שבהם — סור מרע, כדי שהחטא יחדל להפריד, וכך נוצרת הבחינה של "אלקינו".

וזהו בא"י [ברוך אתה ה'] אלקינו. וענין פי' אלקינו וצמצם שכינתו. וענין חלק הוי' עמו ופי' הוי' אלקינו: ב והנה פי' עונותיכם מבדילים כוי.

וזהו "ברוך אתה, הוי', אלקינו". ובענין פירוש "אלקינו", ובענין "צמצם את שכינתו". ובענין "חלקו של הוי' הוא עמו", ובפירוש "הוי' אלקינו". 2. והנה, פירוש "עונותיכם מפרידים" וכו',

הסיכום נמשך: הברכה "ברוך אתה, הוי', אלקינו"; מדוע "אלקינו" הוא אלקים, בדומה לצמצום השכינה בין בדי הארון; וכיצד "חלקו של הוי' הוא עמו" מתיישב עם "הוי' אלקינו". סעיף ב פותח בהסבר כיצד החטא מפריד.

מבואר באגדה"ת [באגרת התשובה] פ"ה דהנה כתיב ויפח באפיו³⁸ כוי שהוא המשכה מבחי" פנימיות החיות היא בחינת חלק הי"ה

מבואר באגרת התשובה, פרק ה: שהרי כתוב "ויפח באפיו" וכוי, והיא המשכה מבחינת פנימיות החיות, שהיא בחינת "חלקו של הוי"י", ברוך הוא;

אגרת התשובה, חלק ג בתניא, פרק ה, מסבירה זאת באמצעות הפסוק "ויפח באפיו נשמת חיים": הנשמה נמשכת מפנימיות החיות של הי, והנשימה הפנימית הזאת היא "חלקו של הוי"י".

וכמו שעד"מ כשהאדם נופח לאיזה מקום אם יש איזה דבר חוצץ ומפסיק בינתיים אין הכל הנופח עולה ומגיע כלל לאותו מקום ככה ממש אם יש דבר חוצץ ומפסיק בין גוף האדם לבחינת הכל העליון.

וכמו למשל, כשאדם נושף לעבר מקום כלשהו, אם יש דבר שמפריע וחוצץ בדרך, נשימתו של הנושף אינה עולה ומגיעה כלל לאותו מקום; כך ממש, אם יש דבר שמפריע וחוצץ בין גוף האדם לבין בחינת הנשימה העליונה.

המשל הוא שאם דבר עומד בין אדם הנושף לבין המקום שאליו הוא נושף, הנשימה אינה מגיעה לשם כלל. בדומה לכך, דבר יכול לחסום את הנשימה העליונה מלהגיע לגוף האדם.

אך באמת אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו ית' כוי אלא כמ"ש בישע"י [בישעיה] כ"א עונותיכם היו מבדילים כוי, והטעם לפי שהם נגד רצה"ע [רצון העליון] ב"ה המחיה את הכל כוי ע"ש.^{39, 40}

אבל באמת, שום דבר גשמי או רוחני אינו יכול לחצוץ לפניו יתברך וכוי; אלא כפי שכתוב בישעיהו: "כי עונותיכם הפרידו" וכוי. והטעם הוא שהם מנוגדים לרצון העליון, ברוך הוא, המחיה את הכול וכוי. עיינו שם.

שום דבר גשמי או רוחני אינו יכול לחצוץ בפועל מפני הי, הממלא את הכול; רק החטא מפריד, משום שהוא מנוגד לרצון העליון המחיה את הכול. לכן נאמר בפסוק: "עונותיכם הפרידו".

6 ועמ"ש בד"ה את קרבני לחמי בענין הלבושים צואים כמארז"ל [כמאמר רבותינו זכרונם לברכה] מלפפתו⁴¹ כוי ע"ש. ובר"ח [ובראשית חכמה] שער הענוה פ"ו באמצע הפרק בד"ה וכאשר יזכור האדם אינון מחיצה בין ישראל לאביהם שבשמים כוי

ועיינו במה שנכתב במאמר המתחיל "את קרבני לחמי" בעניין הלבושים הצואים, כפי שאמרו חז"ל: "מלפפתו" וכוי, עיינו שם. וכן בראשית חכמה, שער הענוה, פרק ו, באמצע הפרק, בפסקה המתחילה "וכאשר יזכור האדם": "הם מחיצה בין ישראל לאביהם שבשמים" וכוי;

המאמר על "את קרבני לחמי" עוסק ב"לבושים הצואים" של החטא, על פי דברי הגמרא שחטא "מלפפתו" — עוטף את מי שעשה אותו והולך לפניו לדין. בראשית חכמה, ספרו הקלאסי של רבי אליהו די וידאש, אומר בשער הענוה שהחטאים הם מחיצה בין ישראל לאביהם שבשמים.

גרמין אפרשותא בין קוב"ה [קודשא בריך הוא] וישראל ודא איהו רזא כי אם עונותיכם היו מבדילים כו'.
עכ"ל [עד כאן לשונו].

"הם גורמים להפרדה בין הקב"ה לישראל, וזהו סוד הכתוב: 'כי אם עונותיכם היו מבדילים' וכו'. כאן מסתיימת הציטטה.

הציטטה מסתיימת במילים שהחטאים "גורמים להפרדה" בין הקב"ה לישראל, וזהו הפירוש הפנימי של "עונותיכם היו מבדילים".

וע' מענין פ"י מחיצה בד"ה ועשית ציץ⁴² ומענין מש"ש [מה שכתוב שם] בכל צרתם⁴³ בשמות רבה פ' ב' גבי מתוך הסנה ועיין בזח"ב [בזהר חלק ב'] (דס"ט ב' ודקל"א א').

ועיינו במשמעותה של "מחיצה" במאמר המתחיל "ועשית ציץ"; ובעניין הנאמר שם על "בכל צרתם", בשמות רבה, פרשה ב, בעניין "מתוך הסנה"; וכן בזהר, חלק ב, סט ע"ב וקלא ע"א.

דיונים נוספים במחיצה זו מופיעים במאמר תורה אור על ציץ הזהב של הכהן הגדול, ובמדרש על התגלות ה' בסנה, שבו דורש שמות רבה את הפסוק "בכל צרתם לו צר" כמתאר את השתתפותו של ה' בצרת ישראל.

ועמ"ש בביאור ע"פ יונתי בחגוי⁴⁴ בענין פ"י אלביש שמים קדרות⁴⁵ כו'. ומ"ש גרמין אפרשותא מובן ועיינו במה שנכתב בביאור על הפסוק "יונתי בחגוי", בעניין פירוש "אלביש שמים קדרות" וכו'. ומובן מה שנכתב: "גורמים להפרדה":

הביאור על "יונתי בחגוי הסלע" מפרש את הפסוק "אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם". דימוי זה מסביר את המילים הארמיות "גורמים להפרדה".

כי כשהשפעה נמשכת ע"י לבוש שק גם ועב אין גילוי אלקות בעולם כי לבוש גם זה מסתיר לגמרי על הגוף.

כאשר השפע נמשך באמצעות לבוש שק גם ועבה, אין גילוי אלקות בעולם, שכן הלבוש הגס הזה מסתיר לחלוטין את הגוף.

כאשר השפע של ה' לעולם עובר דרך לבוש גס ועבה כמו שק, האלקות אינה מתגלה בעולם, כשם שלבוש גס מסתיר לחלוטין את הגוף.

ועמ"ש בביאור ע"פ אלה מסעי⁴⁶ ועיין באגה"ת [באגרת התשובה] פ"ו בענין ובפשעכם שולחה אמכם⁴⁷. ובזח"ג [ובזהר חלק ג'] פ' אחרי (די ע"ד ב').

ועיינו במה שנכתב בביאור על הפסוק "אלה מסעי". וכן עיינו באגרת התשובה, פרק ו, בעניין "ובפשעכם שולחה אמכם"; ובזהר, חלק ג, פרשת אחרי, עד ע"ב.

עיון נוסף בנושא נמצא בביאור על "אלה מסעי"; באגרת התשובה, פרק ו, על הפסוק "ובפשעכם שולחה אמכם", שבו "האם" היא השכינה שנשלחה לגלות; וכן בזהר על פרשת אחרי.

וזהו ענין עונותיכם היו מבדילים שהם הגורמים התלבשות השפעת השכינה בע"ס [בעשר ספירות] דנוגה כו', וזהו המחיצה המפסקת כו'.

וזהו ענין "עונותיכם היו מבדילים": הם הגורמים לכך שהשפעת השכינה תתלבש בעשר ספירות דנוגה וכו'; וזהו המחיצה המפסיקה וכו'.

כך החטאים יוצרים הפרדה: הם גורמים לשפע של השכינה להתלבש בעשר ספירות דנוגה, הקליפה ה"שקופה" שבה מעורבים טוב ורע, וממנה מקבלים דברים מותרים בעולם את חיותם. התלבשות זו היא המחיצה.

והענין כי יעקב חבל נחלתו⁴⁸ וע"י שהאדם משפיל את עצמו להמשך אחר התאוות גשמיות באיסור או אפי' [אפילו] בהיתר שהם נמשכים מהיכלות הקליפות גורם בזה למעלה כמ"כ [כמו כן] התלבשות השפעת ה' תתאה הנ"ל בע"ס [בעשר ספירות] דנוגה.^{49, 50, 51, 52}

והענין הוא ש"יעקב חבל נחלתו"; וכאשר האדם משפיל את עצמו ונמשך אחר תאוות גשמיות, בין שהן אסורות ובין שהן מותרות, והן נמשכות מהיכלות הקליפות, הוא גורם בכך למעלה, בדומה לכך, להתלבשות השפעת ה' תתאה הנזכרת לעיל בעשר ספירות דנוגה.

הטעם לכך הוא ש"יעקב חבל נחלתו": ישראל קשורים לה' כחבל, שהקצה העליון שלו נע כאשר מושכים בקצהו התחתון. כשאדם נמשך אחר תאוות גשמיות, אסורות או אפילו מותרות, שמקורן בהיכלות הקליפות, הוא גורם שה' תתאה של השם — השכינה — תתלבש למעלה בנוגה.

קטע 4 • 71-10

התשובה השנייה: עשיית טוב

7 וכשעושה תשובה ועוקר רצונו מהבלי העולם גורם כמ"כ [כמו כן] למעלה⁵³ בחי תשוב⁵⁴ ה' תתאה למקורה כו'.

וכשאדם עושה תשובה ועוקר את רצונו מהבלי העולם, הוא גורם גם למעלה לבחינת תשוב ה' תתאה למקורה וכו'.

כשאדם עושה תשובה ועוקר את רצונו מהבלי העולם, הוא פועל אותו דבר למעלה: ה' תתאה של שם הוי', השכינה, חוזרת למקורה. זהו הפירוש הקבלי לתשובה כ"תשובה ח"י" — ה' חוזרת, כפי שמציינת הערת קה"ת על פי זוהר (רע"א מהימנא, ג, קכב ע"א).

וזהו ענין בא"י [ברוך אתה ה'] אלקינו שאזי אין מבדיל בין האדם ובין אלקינו כוי, ועיין באגה"ת [באגרת התשובה] פ"ח [פרק ח'] שזהו ענין ונקמה מנקה הוא⁵⁵ לשבים לרחוץ ולנקות נפשם מלבושים הצואים⁵⁶ כוי ע"ש.

וזהו עניינה של הברכה "ברוך אתה הוי' אלקינו": אז אין דבר המפריד בין האדם ובין "אלקינו" וכו'. ועיין באגרת התשובה, פרק ח, שם מוסבר שזהו ענין "ונקה" — הוא מנקה את השבים, כדי לרחוץ ולנקות את נפשם מהלבושים הצואים וכו'. עיין שם.

זה מה שפועלת הברכה "ברוך אתה הוי' אלקינו": שוב אין דבר המפריד בין האדם ובין "אלקינו". באגרת התשובה, פרק ח, מוסבר שהאמירה התלמודית "מנקה הוא לשבים" פירושה שתשובה רוחצת ומנקה את הנפש מהלבושים הצואים של החטא.

והתשובה השנית היא התשובה בבחינת ועשה טוב. דהיינו שאע"פ [שאף על פי] שהוא סור מרע בתכלית. אך שהוא ממעט במצות ועשה טוב לייגע את עצמו בתורה ותפלה.

והתשובה השנייה היא תשובה בבחינת "ועשה טוב". כלומר, אף שהוא סר מרע לחלוטין, הוא ממעט במצות ובעשיית טוב, ואינו מתייגע בתורה ובתפילה.

הסוג השני של תשובה עוסק ב"ועשה טוב". הוא נוגע למי שסר מרע לחלוטין, אך מרבה מעט מדי בעשיית טוב: הוא אינו מתייגע דיו בלימוד תורה ובתפילה.

היינו עצלות. וע"ז נאמר (תהלים י"ד) אין עושה טוב אין גם אחד. ופ"י בעה"מ [בעל המחבר] שער קרית ארבע פרק קמ"ה שעי"ז גורם הסתלקות טוב העליון שהוא היסוד.

היינו עצלות. ועל כך נאמר (תהלים י"ד): "אין עושה טוב, אין גם אחד". ובעמק המלך, שער קריית ארבע, פרק קמ"ה, מבואר שעל ידי כך גורמים להסתלקות ה"טוב" העליון, שהוא יסוד.

שורש החיסרון הזה הוא עצלות, ועליה אומר הפסוק: "אין עושה טוב". עמק המלך, ספר קבלה מאת רבי נפתלי בכרך, מסביר שההזנחה הזאת גורמת להסתלקות ה"טוב" העליון — ספירת יסוד.

והענין כמ"ש אמרו צדיק כי טוב.⁵⁷ מדת צדיק הוא התקשרות והתחברות ההמשכה מבחינת סובב כל עלמין להיות נמשך ומאיר בבחינת פנימיות בבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] ונקרא יחוד קב"ה [קודשא בריך הוא] ושכינתיה.

והענין הוא על פי הכתוב: "אמרו צדיק כי טוב". מידת צדיק היא ההתקשרות והחיבור של ההמשכה מבחינת סובב כל עלמין, כדי שתימשך ותאיר בפנימיות, בבחינת ממלא כל עלמין; וזה נקרא יחוד הקב"ה ושכינתיה.

יסוד נקרא "צדיק" ו"טוב", על פי הפסוק "אמרו צדיק כי טוב". פעולתו היא לחבר את האור המקיף את כל העולמות עם האור הממלא אותם, כך שהאור המקיף יאיר בפנימיות. חיבור זה נקרא יחוד הקב"ה ושכינתיה.

ועיין בסש"ב [בספר של בינונים] פרק מ"א ועיין מ"ש ע"פ והתהלכתי בתוכם⁵⁸ ועיין מ"ש סד"ה כי ההרים ימושו^{59, 60} ועיין בזח"ג [בזהר חלק ג] (דק"י ע"ב)⁶¹ ע"פ ועשה טוב שכן ארץ.^{62, 63}

ועיינו בספר של בינונים (תניא), פרק מ"א; ועיינו במה שנכתב על הפסוק "והתהלכתי בתוכם"; ועיינו במה שנכתב בסוף המאמר המתחיל "כי ההרים ימושו"; ועיינו בזהר חלק ג (דף ק"י ע"ב) על הפסוק "ועשה טוב שכן ארץ".

בתניא, פרק מ"א, ובמאמרים נוספים, העניין נדון בהרחבה, וכן בזהר על הפסוק "ועשה טוב שכן ארץ". הערת קה"ת מצטטת את ביאור הצמח צדק לזוהר: על ידי "ועשה טוב" ממשיכים למעלה את בחינת "אמרו צדיק כי טוב".

(ודרכ"ה ב') ובהרמ"ז [ובהרב משה זכות] שם^{64, 65} וזהו פ"י וענין עובד אלקים^{66, 67} המבואר בסש"ב [בספר של בינונים] פט"ו [פרק ט"ו / פרשה ט"ו] שהוא מלשון עורות עבודים

(ודף רכ"ה ע"ב), ובהרמ"ז שם. וזהו פירוש ועיינו של "עובד אלקים", המבואר בספר של בינונים, פרק ט"ו: הוא מלשון "עורות עבודים";

פירוש הרמ"ז, המצוטט בהערת קה"ת, קושר את "ועשה טוב" לכינון הברית, ספירת יסוד. בהמשך מוסבר המונח "עובד אלקים", המופיע בתניא, פרק ט"ו, המתאר אדם שעדיין נאבק ביצרו, ונקשר לביטוי "עורות עבודים" — עורות שמעבדים בעמל.

וכך הוא מתקן ההסתר⁶⁸ הנמשך מהצמצום דשם אלקים ע"י מה שהוא מייגע את עצמו בועשה טוב להלחם עם הטבע והיצר כוי

וכך הוא מתקן את ההסתר הנמשך מהצמצום של שם אלקים, על ידי שהוא מתייגע ב"ועשה טוב" ונלחם בטבעו וביצרו וכי.

כמו מעבד עורות העמל בעור קשה, כך מי שעובד את ה' נאבק בטבעו וביצרו. באמצעות המאמץ הזה הוא מתקן את ההסתר שנגרם מהצמצום של שם אלקים.

שכמ"כ [שכמו כן] ממשיך עי"ז יחוד עליון דשמש ומגן⁶⁹ הוי אלקים שלא יסתיר המגן והנרתק וכענין שילוב אדי בהוי⁷⁰ כוי וממתקים הגבורות בחסדים שזהו עיקר ענין היחוד.

בדומה לכך, באמצעות זה הוא ממשיך את הייחוד העליון של "שמש ומגן הוי אלקים", כך שהמגן והנרתק לא יסתירו; וזה דומה לענין השילוב של אדי בהוי וכי, ובו הגבורות נמתקות בחסדים — וזהו עיקר ענינו של הייחוד.

למעלה, אותה עבודה מביאה לייחוד של "שמש ומגן הוי אלקים": הוי הוא השמש, ואלקים הוא המגן והנרתק המסתירים את אורה, והייחוד מונע מהמגן להסתיר את השמש. הדבר דומה לשילוב אותיות השמות אדי והוי, והוא ממתק את הגבורות בחסדים, שזהו עיקרו של הייחוד.

ולכן כשאין עושה טוב כדבעי גורם התגברות הדינין כמש"ש [כמה שכתוב שם] (דק"י ע"ב) דהא כדין נורא דליק ואוקיד עלמא בשלהובי כו',

לכן, כאשר אדם אינו עושה טוב כראוי, הוא גורם להתגברות הדינים, ככתוב שם (110b): "כי אז אש בוערת ושורפת את העולם בלהבותיה" וכו';

כאשר אדם אינו עושה טוב כראוי, הדינים מתגברים. הוזהר מתאר את התוצאה: אש בוערת ושורפת את העולם בלהבותיה.

משא"כ ע"י יחוד עליון שהוא המשכת החסדים שהוא גילוי אור אי"ס ב"ה הסובב כל עלמין בממכ"ע

[בממלא כל עלמין]

אך באמצעות הייחוד העליון, שהוא המשכת החסדים, כלומר גילוי אור אין סוף ברוך הוא, הסובב כל עלמין, בתוך ממלא כל עלמין,

לעומת זאת, הייחוד העליון ממשיך את החסדים — את גילוי אור אין סוף הסובב כל עלמין — אל תוך האור הממלא את העולמות.

אזי גם הגבורות דממע"כ [דממלא כל עלמין] מומתקים וז"ש [וזהו שכתוב] בזח"ג [בזהר חלק ג'] (דמ"ב סע"ב [סוף עמוד

ב])⁷¹ א"ר [אמר רבי] יוסי כו' לית לה בפומא⁷² כו' ע"ש בפירוש הרמ"ז [הרב משה זכות] ודו"ק [ודוק].

אז גם הגבורות של ממלא כל עלמין נמתקות. ועל כך נאמר בזהר חלק ג' (סוף 42b): "אמר רבי יוסי וכו', "אין לה כפה" וכו'. עיין שם בפירוש הרמ"ז, והתבונן היטב.

אז נמתקות גם הגבורות של האור הממלא כל עלמין. הדברים מפנים לקטע נוסף בזהר ולפירוש הרמ"ז עליו, והערת קה"ת מפנה את הלומד ללקוטי תורה על שלח, שם נדון הקטע.

והנה מה שלמעלה במדרגה שם הפגם יותר פ"י שמי שנשמתו גבוה אזי פוגם החטא בהבטלו מועשה טוב ושאינו עובד אלקים, ויותר גדול הנפילה שלו מהעון של איש ההמוני שאינו סור מרע.

והנה, ככל שהמדרגה גבוהה יותר, כך הפגם גדול יותר. כלומר, כאשר אדם שנשמתו גבוהה מתבטל מעשיית טוב ואינו עובד אלקים, החטא גורם לפגם, והנפילה שלו גדולה יותר מזו שנגרמת מחטאו של אדם מן השורה, שאינו סר מרע.

העיקרון הוא שככל שהמדרגה גבוהה יותר, כך הנזק גדול יותר. כאשר נשמה גבוהה מזניחה את עשיית הטוב ואינה עובדת את ה' באמת, נפילתה גדולה מזו של אדם רגיל שאינו סר אפילו מרע.

דהנה כתיב כי האדם עץ השדה^{73,74} ופ"י בזהר ח"ג [חלק ג'] (ד"ב ב') שבח"י שורש נשמת האדם הוא בח"י עץ דההוא שדה אשר ברכו⁷⁵ ה' כו' ע"ש ובפ"י הרמ"ז [הרב משה זכות].

שהרי נאמר: "כי האדם עץ השדה", ובזהר חלק ג' (202b) מוסבר ששורש נשמת האדם הוא בחינת העץ של "אותו שדה אשר בירך ה'" וכו'. עיין שם בפירוש הרמ"ז.

היסוד הוא הפסוק "כי האדם עץ השדה", שהוזהר מפרש כמלמד ששורש הנשמה הוא עץ של "השדה אשר בירך ה'".

והנה עד"מ עץ עושה פרי שיש בו פירות שלמטה סמוך לארץ ויש בו פירות שלמעלה גבוה מעל גבוה⁷⁶ והנה, דרך משל, בעץ עושה פרי יש פירות הנמצאים למטה, סמוך לארץ, ויש פירות הנמצאים למעלה, גבוה מעל גבוה.

המשל הוא שעץ פרי נושא פירות אחדים סמוך לארץ ואחרים גבוהים מאוד.

והנה הפירות שלמעלה עם שהם עליונים יותר אך כשהם נופלים למטה ע"י שבא הרוח ועוקרתן והנה הפירות שבראש העץ, אף שהם גבוהים יותר, כשנופלים למטה, כאשר הרוח באה ותולשת אותם,

הפירות שבראש העץ גבוהים יותר, אך כשהרוח תולשת אותם הם נופלים בכל זאת.

אזי הם נופלים למטה במרחק מהאילן יותר מן אותן הגדילים למטה שאף כשנופלים לארץ אינן נופלין במרחק כ"כ [כל כך] וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה]⁷⁷ מאיגרא רמא לבירא עמיקתא.^{78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106}

אז הם נופלים במרחק גדול יותר מן העץ מאשר הפירות שגדלים למטה, שגם כשהם נופלים לארץ אינם מתרחקים ממנו כל כך; וכמאמר חז"ל: "מגג גבוה לבור עמוק".

הפירות הגבוהים נופלים במרחק גדול יותר מן העץ מאשר הפירות הנמוכים, שכמעט אינם מתרחקים ממנו כשהם נופלים. הביטוי התלמודי לנפילה כזאת הוא "מגג גבוה לבור עמוק".

8 ועד"ז ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] לפי גדולתו¹⁰⁷ היה מפלתו. וכך הוא בענין פירות האילן עץ החיים שהם הנשמות כי הנה ישראל עלו במחשבה¹⁰⁸ ומה שהוא למעלה במדרגה הנפילה הוא למטה יותר.

ועל דרך זה אמרו חז"ל: "לפי גדולתו הייתה מפלתו". כך הוא גם בענין פירות האילן, עץ החיים, שהם הנשמות: הרי ישראל עלו במחשבה [של ה'], ומה שגבוה יותר במדרגה — נפילתו נמוכה יותר.

חז"ל אומרים על הנחש שמפלתו תאמה את גדולתו (בראשית רבה יט, א). הנשמות הן פירות עץ החיים, וישראל "עלו תחילה במחשבה" (בראשית רבה א, ד); לכן, ככל ששורשה של נשמה גבוה יותר, כך היא נופלת למקום נמוך יותר.

וכמ"כ [וכמו כן] הוא ג"כ בענין שבה"כ [שבירת הכלים] שמעולם התהו שמה ששרשי למעלה גבוה יותר לכן נפל למטה יותר שלכן הצומח מחיה הבעל חי.

וכך גם בענין שבירת הכלים שבעולם התוהו: כל מה ששורשו היה גבוה יותר נפל למטה יותר. לכן הצומח מחיה את בעל החיים,

אותו כלל חל גם על שבירת הכלים בעולם התוהו, העולם הקדמון שכליו נשברו: מה שהיה מושרש במקום הגבוה ביותר נפל למקום הנמוך ביותר. לכן הצמחים, שנפלו מושרש גבוה יותר, מחיים את בעלי החיים.

9 והבעל חי את המדבר. כי בשרשן היו גבוהים יותר שלכך כשנפלו נפלו למטה יותר כוי עמ"ש מזה בדי"ה ראשי המטות.^{110, 109}

והחי נותן חיות למדבר, שכן בשורשם היו גבוהים יותר; משום כך, כשנפלו, נפלו למטה יותר וכו'. ראו מה שנכתב על כך במאמר הפותח במילים "ראשי המטות".

גם בעלי החיים מעניקים חיות ל"מדבר" — לאדם. מקור החיות המקיים נברא נמצא בשורש גבוה משלו, ולכן נפילתו הייתה למטה יותר. במאמר "ראשי המטות" מוסבר הדבר בהרחבה.

ולכן הפגם של הנשמה העליונה מי שהוא ת"ח [תלמיד חכם / תלמידי חכמים] מה שפוגם בועשה טוב גדול עונו יותר מן העון ממש של הע"ה [העם הארץ]

לכן, פגמו של בעל נשמה עליונה, כגון תלמיד חכם, כאשר הוא פוגם ב"עשה טוב", חמור מחטאו הממשי של עם הארץ.

כאשר בעל נשמה עליונה, תלמיד חכם, נכשל בעשיית טוב, חטאו חמור מעבירה ממשיית של עם הארץ.

וכן משמע בגמרא (יומא פרק יוהכ"פ [יום הכפורים] דפ"ו ע"א) כגון אנא דמסגינא כוי ע"ש. ולכן צ"ל התשובה בועשה טוב גדולה יותר.

וכך עולה גם מן הגמרא (יומא, פרק יום הכיפורים, פ"ו ע"א): "כגון אנא, דמסגינא" וכו'; ראו שם. לכן התשובה על "עשה טוב" צריכה להיות גדולה יותר.

כך משתמע מן הגמרא: רבי יוחנן אמר שאדם כמותו, ההולך ארבע אמות בלי תורה או תפילין, מחלל את שם ה'. לכן התשובה על ביטול עשיית הטוב צריכה להיות גדולה בהתאם.

ואין סתירה לזה ממשארז"ל [ממה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] עבר אדם על מ"ע [מצות עשה] ושב¹¹¹ לא זז משם עד שמוחלין לו¹¹² מה שאין כן בל"ת [בלא תעשה] דתשובה תולה ויוה"כ [ויום הכפורים] מכפר דנמצא לכאורה שעל מצות עשה אין צריך תשובה כ"כ [כל כך]

ואין בכך סתירה לדברי חז"ל: "עבר אדם על מצוות עשה ושב, אינו זז משם עד שמוחלים לו", שלא כמו בעבירה על לא תעשה, שבה התשובה תולה [את העונש] ויום הכיפורים מכפר. לכאורה משתמע מכך שעל מצוות עשה אין צורך בתשובה גדולה כל כך כמו על לא תעשה.

אפשר להקשות: הגמרא אומרת שמי שביטל מצוות עשה וחזר בתשובה, נמחלים לו מיד, ואילו על עבירה על לא תעשה נדרש גם יום הכיפורים. מכאן היה אפשר להסיק שביטול עשיית הטוב דורש פחות תשובה, ולא יותר.

כמו על ל"ת [לא תעשה], דכבר נתבאר זה באגה"ת [באגרת התשובה]¹¹³ דמ"ש רז"ל [רבותינו זכרונם לברכה] לא זו משם עד שמוחלין לו היינו שמוחלין לו העונש אבל מ"מ האור נעדר כו' ולכן אין ללמוד משם שום קולא למ"ע [למצות עשה] כו' ע"ש.

אך הדבר כבר התבאר באגרת התשובה: דברי חז"ל, "אינו זו משם עד שמוחלים לו", פירושם שנמחל לו העונש, אבל האור עדיין חסר וכו'. לכן אי אפשר ללמוד מכאן שום הקלה בנוגע למצוות עשה וכו'; ראו שם.

אגרת התשובה, פרק א, כבר משיבה על כך: המחילה היא מן העונש, אך האור שהמצווה הייתה ממשיכה עדיין חסר. לכן אין להסיק מכאן שום הקלה בנוגע למצוות עשה.

אבל כדי שיעשה תשובה שיתמלא גם האור שחסר בביטול מ"ע [מצות עשה] ע"ז צריך לעשות תשובה עצומה ממעמקים קראתיך¹¹⁴ כו'

אבל כדי לעשות תשובה שתשלים גם את האור שהיה חסר מחמת ביטול מצוות עשה, צריך לעשות תשובה עצומה, "ממעמקים קראתיך" וכו'.

כדי להשיב את האור החסר נדרשת תשובה עצומה, מעומק העומקים, ככתוב: "ממעמקים קראתיך הוי"ו".

ותשובה זו הוא ענין הבקשה בתפלה בא"י [ברוך אתה ה'] פ"י שהבקשה של התשובה שעל העדר ועשה טוב היינו שהוא להתקשר ולהדבק בשם הוי' שהוא סוכ"ע ובח"י מקיף כו'

תשובה זו היא עניין הבקשה שבתפילה "ברוך אתה הוי"ו". כלומר, הבקשה שבתשובה על החיסרון ב"עשה טוב" היא להתקשר ולהידבק בשם הוי', שהוא סוכב כל עלמין ובחינת מקיף וכו';

תשובה זו היא הבקשה שבתפילה "ברוך אתה הוי"ו": להתקשר ולהידבק בשם הוי' עצמו, סוכב כל עלמין.

והוא למעלה מבחי' אלקינו שהוא בח"י ממכ"ע [ממלא כל עלמין], והיינו כי מ"ע [מצות עשה] ומצות ל"ת [לא תעשה] תלויים בשם הוי' ע"כ להמשיך האור הנמשך ע"י המצות זהו ענין להדבק בשם הוי' ממש.

והיא למעלה מבחינת "אלקינו", שהיא בחינת ממלא כל עלמין. הטעם לכך הוא שמצוות עשה ומצוות לא תעשה תלויות בשם הוי'; לכן, להמשיך את האור הנמשך באמצעות המצוות פירושו להידבק בשם הוי' ממש.

בחינה זו גבוהה מ"אלקינו", ממלא כל עלמין, שאליו מגיעה התשובה הראשונה. מכיוון שכל המצוות, מצוות עשה ומצוות לא תעשה, תלויות בשם הוי', השבת האור שהמצוות ממשיכות פירושה דבקות בהוי' עצמו.

10 ועל דרך מה שנתבאר באגה"ת [באגרת התשובה] שם פ"ח [פרק ח'] ומאחר שרוח עברה ותטהרם¹¹⁵ אזי תוכל נפשו¹¹⁶ לשוב עד¹¹⁷ הוי"ה ממש ולעלות מעלה מעלה למקורה ולדבקה בו ית' ביחוד נפלא

וזה על דרך המבואר באגרת התשובה שם, פרק ח': "ומאחר שרוח עברה ותטהרם, אזי תוכל נפשו לשוב עד הוי"תבך ממש, ולעלות מעלה מעלה למקורה ולדבקה בו יתבך ביחוד נפלא,

באגרת התשובה, פרק ח', מתוארת תשובה עליונה זו: לאחר ש"רוח" התשובה הראשונה עברה וטיהרה את הנפש, היא יכולה לשוב "עד הוי"ת ממש ולעלות למקורה, ולהתאחד עמו באחדות מופלאה. בהערת קה"ת מצוין שבאגרת התשובה כתוב "נפשם", ואילו כאן מובא "נפשו".

כמו שהיתה מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד בטרם שנפחה ברוח פיו ית' כוי ע"ש והיינו כמו שהיתה כלולה בשם הוי"ה ממש

כמו שהיתה מיוחדת בו יתבך בתכלית היחוד בטרם שנפחה ברוח פיו יתבך כוי, עיין שם. כלומר, כפי שהיתה כלולה בשם הוי"ה עצמו.

המטרה היא להגיע לאחדות שהיתה לנפש לפני שהי' "נפח" אותה בגוף, כאשר היתה כלולה בשם הוי"ה עצמו.

(והנה לפי מה שכתוב לעיל דגם פ"י אלקינו היינו ענין הוי"ה אלקינו כי חלק הוי"ה עמו.

(והנה, לפי מה שכתוב לעיל שגם פירוש "אלקינו" הוא עניין "הוי"ה אלקינו", כי "חלק הוי"ה עמו",

בסוגריים מוצגת שאלה. בסעיף הראשון הוסבר שגם המדרגה הראשונה, "אלקינו", פירושה "הוי"ה אלקינו", שכן כל נפש היא "חלק הוי"ת".

א"כ מהו ההפרש בין בחי' הא' לבחי' זו הב' שהוא להדבק בשם הוי"ה ממש. אך הענין ע"פ מ"ש סד"ה וידבר אלקים¹¹⁸ כוי ושמי הוי"ה לא נודעתי להם.¹¹⁹

אם כן, מה ההבדל בין המדרגה הראשונה למדרגה השנייה, שהיא להידבק בשם הוי"ה עצמו? אך העניין הוא על פי מה שכתוב בסוף המאמר המתחיל "וידבר אלקים" כוי, על הפסוק "ושמי הוי"ה לא נודעתי להם".

אם כך, במה שונה המדרגה הראשונה, "אלקינו", מן המדרגה השנייה, הדבקות בהוי"ה עצמו? התשובה מבוססת על מאמר תורה אור על "וידבר אלקים", העוסק בפסוק "ושמי הוי"ה לא נודעתי להם".

דהפ"י בחי' שם הוי"ה קודם שבא לידי גילוי במדות כוי עד וכך היתה כוונת יעקב בתפלתו והיה הוי"ה לי לאלקים פ"י הוי"ה לבדו הוא בעצמו יהיה לי¹²⁰ בבחינת אלקים כוי.

כי פירושו הוא בחינת שם הוי"ה קודם שהוא בא לידי גילוי במדות כוי, עד: "וכך היתה כוונת יעקב בתפילתו: 'והיה הוי"ה לי לאלקים'". כלומר, הוי"ה לבדו, הוא עצמו, יהיה לי בבחינת אלקים כוי.

שם מוסבר ש"שמי הוי"ה" הוא הוי"ה קודם שהוא מתגלה במדות. בתפילתו "והיה הוי"ה לי לאלקים" ביקש יעקב שהוי"ה עצמו, לבדו, יהיה לו לאלקים; לכן במדרגה השנייה נמשכת הוי"ה עצמה, ולא רק האור שלה המלוכש באלקים.

ועוד י"ל [יש לומר] ע"ד שיש ב' שילובים שילוב הוי' באדי ואזי שם אדי גובר וזהו הבחינה הא'. אמנם שילוב אדי בהוי' אזי שם הוי' גובר וזהו הבחי' הב' דכאן.

ועוד אפשר לומר על דרך זה שיש שני שילובים: בשילוב הוי' באדי, שם אדי גובר, וזוהי המדרגה הראשונה; ואילו בשילוב אדי בהוי', שם הוי' גובר, וזוהי המדרגה השנייה כאן.

תשובה נוספת מבוססת על שתי דרכים לשלב את אותיות השמות הוי' ואדי. כאשר הוי' משולב בתוך אדי, אדי גובר, וזוהי המדרגה הראשונה; כאשר אדי משולב בתוך הוי', הוי' גובר, וזוהי המדרגה השנייה.

והנה ענין תשובה זו בועשה טוב שיהיה עושה המצוה בשמחה וטוב לב ולא מצות אנשים מלומדה.¹²¹ ועיין מ"ש ע"פ אסרי לגפן¹²² בענין כבס ביין לבושו כוי ומ"ש בד"ה לכן אמור לבניי [לבני ישראל] כוי:

והנה, עניינה של תשובה זו ב"ועשה טוב" הוא שאדם יקיים את המצווה בשמחה ובטוב לבב, ולא כ"מצוות אנשים מלומדה". ועיין במה שכתוב על הפסוק "אסרי לגפן", בעניין "כבס ביין לבושו" כוי, ובמה שכתוב במאמר המתחיל "לכן אמור לבני ישראל" כוי.

למעשה, התשובה השנייה פירושה לקיים מצוות בשמחה ובלב שמח, ולא כ"מצוות אנשים מלומדה", מתוך הרגל. הביאור על "אסרי לגפן" והמאמר על "לכן אמור לבני ישראל" מרחיבים בעניין זה.

קטע 5 • 111-18

התשובה השלישית: שיבה לעצמות

11 קיצור פי' מבדילים באגה"ת [באגרת התשובה] פי'ד ובר"ח [ובראשית חכמה] שער הענוה פי'ו אלכיש שמים קדרות. יעקב חבל. ונקח.

סיכום. פירוש "מבדילים" באגרת התשובה, פרק ד, ובראשית חכמה, שער הענוה, פרק ו. "אלכיש שמים קדרות". "יעקב חבל". "ונקה".

זהו סיכום סעיף 2: כיצד החטא "מבדיל", על פי אגרת התשובה וראשית חכמה; הדימוי "אלכיש שמים קדרות"; "יעקב חבל נחלתו"; ו"מנקה את השבים". בסיכום מצוין פרק ד באגרת התשובה, אף שבגוף הטקסט צוין פרק ה.

והתשובה הב' בועשה טוב. בחי' טוב מחבר סוכ"ע וממכ"ע [וממלא כל עלמין]. עובד אלקים. עץ השדה. ותשובה זו ליכלל בשם הוי' ממש ועשיות המצות בשמחה כוי:ג

והתשובה השנייה היא ב"ועשה טוב". בחינת "טוב" מחברת בין סובב כל עלמין לממלא כל עלמין. "עובד אלקים". "עץ השדה". ותשובה זו היא להיכלל בשם הוי' ממש, ולעשות את המצוות בשמחה וכו'. 3.

המאמר ממשיך בתשובה השנייה: "טוב", יסוד, מחבר בין סובב לממלא; "עובד אלקים"; "האדם עץ השדה"; וההיכללות בהוי' עצמו, המתבטאת בעשיית המצוות בשמחה. לאחר מכן מתחיל סעיף 3.

והתשובה השלישית היא שאע"פ [שאף על פי] שהוא סור מרע בתכלית וגם ועשה טוב בתכלית אזי התשובה גדולה יותר והוא

והתשובה השלישית היא: אף על פי שהוא סר מרע בתכלית וגם עושה טוב בתכלית, התשובה שלו גדולה עוד יותר; והיא

התשובה השלישית שייכת למי שגם סר מרע לחלוטין וגם עשה טוב לחלוטין, והיא גדולה משתי התשובות האחרות.

כדכתיב (מלאכי ג' ז') שובו אלי ואשובה אליכם¹²³ פי' כמ"ש במ"א בפ"י כל ימיו בתשובה,¹²⁴ דאין ר"ל [רוצה לומר] על עבירות ח"ו [חס ושלום] דא"כ מהו כל ימיו

כמו שכתוב (מלאכי ג, ז): "שובו אלי ואשובה אליכם". פירוש הדבר, כפי שמבואר במקום אחר בפירוש "כל ימיו בתשובה": אין הכוונה, חלילה, לעבירות, שאם כן, מה פירוש "כל ימיו"?

זוהי התשובה של "שובו אלי ואשובה אליכם". עצת חז"ל להיות "כל ימיו בתשובה" אינה יכולה להתייחס רק לעבירות, שהרי אז לא היה אפשר למלא בה את כל ימי חייו; מוכרחה להיות זו תשובה מסוג אחר.

אלא התשובה היא על הריחוק כי אף שהוא עושה טוב ומקיים המצוות עכ"ז [עם כל זה] יכול להיות עדיין בבחי' יש ודבר

אלא התשובה היא על הריחוק; כי אף שהוא עושה טוב ומקיים את המצוות, בכל זאת ייתכן שהוא עדיין בבחינת יש ודבר.

תשובה זו היא על הריחוק מה'. גם מי שעושה טוב ומקיים את המצוות עשוי עדיין להיות בבחינת יש, מציאות העומדת לעצמה, ולתפוס את עצמו כמשהו נפרד מה'.

וגם אפילו אהבה עדיין הוא בבחינת יש מי שאוהב ועיקר התשובה הוא כמו שכתוב והרוח תשוב אל האלקים¹²⁵ כוי דהיינו שירצה לשוב למקורו ושרשו בחי' ישראל עלה במחשבה.¹²⁶

וגם האהבה, אפילו היא, עדיין בבחינת יש: יש מי שאוהב. ועיקר התשובה הוא כמו שכתוב: "והרוח תשוב אל האלקים" וכו', כלומר, שהוא ירצה לשוב למקורו ולשרשו, לבחינת "ישראל עלה במחשבה".

גם באהבתו לה' עדיין יש תחושת עצמי: יש מישהו שאוהב. תשובה אמיתית היא "והרוח תשוב אל האלקים" — הרצון לשוב לשרש הנשמה, לבחינה שבה "ישראל עלה במחשבה".

12 והיינו שירצה ליכלל ולדבק בעצמות אור א"ס ב"ה שהוא למעלה מעלה מבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] וסוכ"ע שאינו בגדר עלמין כלל כוי.

כלומר, שירצה להיכלל בעצמות אור אין סוף ולדבוק בה, שהיא למעלה מעלה מבחינת ממלא כל עלמין וסוכב כל עלמין, ואינה בגדר העולמות כלל וכו'.

התשובה השלישית מבקשת להיכלל בעצמות אור אין סוף, שלמעלה הן מהאור הממלא את העולמות והן מהאור הסוכב אותם, שכן אין לו שום שייכות לעולמות.

וכמאמר המתנשא מימות עולם. ועד"ז נאמר בקריעת ים סוף עד יעבור עמך¹²⁷ הויי פיי למעלה משם הויי,

וכפי שנאמר: "המתנשא מימות עולם". ועל דרך זה נאמר בקריעת ים סוף: "עד יעבור עמך הויי" — כלומר, עד למעלה משם הויי.

זו העצמות המתוארת כ"מתנשא מימות עולם", למעלה מן הזמן. גם קריעת ים סוף מתפרשת באותו אופן: "עד יעבור עמך הויי" פירושו, עד שיעברו למעלה משם הויי.

כי שם הויי יו"ד חכמה כוי ונקי סוכ"ע ובקיי"ס [ובקריעת ים סוף] היה הגילוי מלמעלה מעלה מבחיי סוכ"ע שעייז הפך ים ליבשה¹²⁸ שעלמא דאתכסיא בא באתגליא ממש כוי,

שהרי שם הויי — היו"ד היא חכמה וכו' — נקרא סובב כל עלמין; ובקריעת ים סוף התגלה אור שלמעלה מעלה מבחינת סובב כל עלמין, ובכך "הפך ים ליבשה": העולם המכוסה בא לידי גילוי ממש וכו'.

שם הויי, שהיו"ד שבו היא חכמה, הוא האור הסובב את כל העולמות, ובים סוף האירה התגלות שלמעלה ממנו בהרבה. לכן הים הפך ליבשה: העולם המכוסה, כמו הים המכסה את מה שחי בתוכו, יצא אל הגלוי, כמו יבשה.

ועי"ד מ"ש בזו"ג [בזהר חלק ג] פי שלח (דקנ"ח ב') ע"פ היש ה' בקרבנו אם אין^{129, 130} שבחיי אין הוא ע"ק [עתיקא קדישא] שלמעלה משם הויי כוי.

ועל דרך מה שנאמר בזהר חלק ג, פרשת שלח (דף קנ"ח ע"ב), על הפסוק "היש ה' בקרבנו אם אין": שבחינת אין היא עתיקא קדישא, שלמעלה משם הויי וכו'.

הזהר מפרש את שאלתם של ישראל במדבר, "היש ה' בקרבנו אם אין", כשאלה על שתי בחינות: אין, כלומר "לא כלום", הוא עתיקא קדישא, שלמעלה משם הויי.

והנה שרש נשמות ישראל הוא מבחינה זו כמארז"ל [כמאמר רבותינו זכרונם לברכה] דע מאין באת¹³¹ כוי אין מזל לישראל¹³² כוי ונוזלים מן לבנון¹³³ אתי מלבנון כלה.¹³⁴

והנה, שורש נשמות ישראל הוא מבחינה זו, כמאמר רבותינו ז"ל: "דע מאין באת" וכו'; "אין מזל לישראל" וכו'; וכן "ונוזלים מן לבנון" ו"אתי מלבנון, כלה".

נשמות ישראל מושרשות בבחינת אין זו, ורבותינו רמזו לכך: את "דע מאין באת" דורשים כאילו נאמר "דע מאין באת" — מבחינת אין; ואת "אין מזל לישראל" דורשים כאילו בחינת אין היא מזלם של ישראל, מקור ההשפעה שלהם. הפסוקים על לבנון רומזים לאותו מקור נעלה.

13 וזהו ענין תשובה עצומה זו שירצה לשוב וליכלל בעצמות אור א"ס ב"ה ממש. וזהו שובו אלי¹³⁵ אלי ממש.

וזה עניינה של תשובה עצומה זו: הרצון לשוב ולהיכלל בעצמותו ממש של אור אין סוף ברוך הוא. זהו "שובו אלי" — אלי ממש.

התשובה השלישית היא רצון לשוב ולהיכלל בעצמותו ממש של אור אין סוף. לכן נאמר בפסוק "שובו אלי" — אלי ממש, ולא אל מדרגה גלויה כלשהי.

ועיין בע"ח [בעץ חיים] שמ"א פ"ג [פרק ג'] דבחינת יחידה שבנפש בו מתלבש הניצוץ אלקי ממש זהו דוגמת הכתר שנק' יחידה ובו מלוכש בחי' תחתונה שבמאציל כוי ע"ש.

ועיינו בעץ חיים, שער 41, פרק 3: בבחינת יחידה שבנפש מלוכש הניצוץ האלקי ממש. הדבר דומה לכתר, הנקרא יחידה, ושוב מלוכשת הבחינה התחתונה שבמאציל וכו'. עיינו שם.

עץ חיים מלמד שהניצוץ האלקי ממש מלוכש ביחידה, המדרגה הגבוהה ביותר של הנפש; כך גם בכתר, יחידה שבספירות, מלוכשת המדרגה התחתונה שבמאציל, אין סוף.

ואם כן תשובה זו היינו שישב ויכלל בבחינת שרשו שהוא הכתר א"א וע"י וזהו תשובה הג' דבחי' נשמה שישב ויכלל בשרשו בחי' חיה יחידה כוי.

אם כן, תשובה זו פירושה שישב ויכלל בבחינת שורשו, שהיא כתר — אריך אנפין ועתיק יומין. וזוהי התשובה השלישית, של בחינת נשמה: שתשוב ותיכלל בשורשה, בבחינת חיה ויחידה וכו'.

תשובה זו מחזירה את הנפש לשורשה בכתר, במדרגות הנקראות אריך אנפין ועתיק יומין. זוהי תשובת מדרגת הנשמה שבנפש: היא שבה למקורה שבחיה וביחידה, שתי המדרגות הגבוהות ביותר של הנפש.

14 והנה תשובה זו היא אל בחינת התורה. שהתורה נקרא משל הקדמוני שהיא משל ולבוש לבחינת קדמונו של עולם מה שאינו בגדר עלמין כלל

והנה, תשובה זו היא לבחינת התורה. התורה נקראת "משל הקדמוני", שכן היא משל ולבוש לבחינת קדמונו של עולם, שאינה בגדר העולמות כלל.

תשובה זו מגיעה לבחינת התורה. התורה נקראת "משל הקדמוני": כשם שמשל מלביש רעיון עמוק, כך התורה מלבישה את קדמונו של עולם, את העצמות שלמעלה מכל העולמות.

שהוא עצמות אור א"ס ממש, וכמשנ"ת [וכמו שנתבאר] באגה"ק [באגרת הקודש] בד"ה דוד זמירות קרית להו ועמ"ש בד"ה ואהיה אצלו אמון.¹³⁶

והוא עצמות אור אין סוף ממש, כפי שנתבאר באגרת הקודש, בדיבור המתחיל "דוד זמירות קרית להו"; וראו גם מה שנכתב בדיבור המתחיל "ואהיה אצלו אמון".

התורה מלבישה אפוא את עצמות אור אין סוף ממש, כפי שמבואר באגרת הקודש על תוכחת התלמוד לדוד המלך, שכינה דברי תורה "זמירות". גם המאמר על "ואהיה אצלו אמון" עוסק בכך.

ולכן ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] (סנהדרין צ"ט ב') כל העוסק בתורה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא¹³⁷ של מטה.

ולכן אמרו חז"ל (סנהדרין צ"ט ב'): "כל העוסק בתורה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה".

לכן אומר התלמוד שמי שעוסק בתורה "משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה".

ופי' בפמליא של מעלה מבואר במ"א דהיינו שמחבר בחי' סובב וממלא כוי' לפי שהיא המשכת בחי' עליונה יותר מסוכ"ע וממכ"ע [וממלא כל עלמין] כוי'.

ופירוש "בפמליא של מעלה" מבואר במקום אחר: היינו, שהוא מחבר את בחינות סובב כל עלמין וממלא כל עלמין וכו', משום שהתורה ממשיכה בחינה עליונה יותר מסובב כל עלמין וממלא כל עלמין וכו'.

"הפמליא של מעלה" פירושה בחינות סובב כל עלמין וממלא כל עלמין. התורה מביאה שלום ביניהן, מפני שהיא ממשיכה בחינה נעלית יותר משתיהן.

15 ועיין מה שכתוב סד"ה ביום השמיני עצרת¹³⁸ בענין גדול תלמוד שמביא לידי מעשה.¹³⁹ וגם שעיי

המצות ההמשכה הוא בבחי' מקיף

ועיינו במה שנכתב בסוף המאמר הפותח במילים "ביום השמיני עצרת", בענין "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה". ועוד, באמצעות המצוות ההמשכה היא בבחינת אור מקיף,

בסוף המאמר על "ביום השמיני עצרת" נדון מאמר חז"ל "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה". יש הבדל נוסף ביניהם: המצוות ממשיכות אלוקות כאור מקיף, המקיף את האדם מבחוץ.

אבל ע"י התורה נמשך הגילוי בבחינת פנימיות וכמ"ש ותורתך בתוך מעי.¹⁴⁰ בקרבך קדוש¹⁴¹ וארז"ל [ואמרו רבותינו זכרונם לברכה] כאלו קדוש שורה בתוך מעיו.¹⁴²

אבל באמצעות התורה נמשכת ההתגלות בבחינת פנימיות, ככתוב: "ותורתך בתוך מעי". "בקרבך קדוש", וחז"ל אמרו: "כאילו קדוש שורה בתוך מעיו".

התורה ממשיכה את הגילוי פנימה, כפי שנאמר: "ותורתך בתוך מעי". חז"ל אומרים שעל האדם לראות את עצמו כאילו הקדוש ברוך הוא שורה בתוכו, על פי הפסוק "בקרבך קדוש".

16 וזהו גי' ענין מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] מדרש איכה בתחלתו ויתר הקב"ה על עבודת כוכבים ועל גי' [גילוי עריות] ושי"ד [ושפיכות דמים] ולא ויתר על מאסה של תורה.

וזהו גם פירוש מאמר חז"ל בתחילת מדרש איכה: "הקדוש ברוך הוא ויתר על עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, ולא ויתר על מאסה של תורה".

במדרש איכה נאמר שה' ויתר אפילו על עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים — שלוש העבירות החמורות ביותר — אך לא על ביזוי התורה. המאמר מסביר מדוע התורה זוכה ליחס שונה כל כך.

דהנה כמו שיש באדם אברים החיצונים ואברים הפנימיים אשר החיות ממש תולה בהם מה שאין כן באברים החיצונים שאף על פי שיחתוך ידו יוכל לחיות רק שיהיה בעל מום

שהרי כמו שבאדם יש איברים חיצוניים ואיברים פנימיים, שהחיים עצמם תלויים בהם — שלא כמו באיברים החיצוניים, שכן גם אם יכרתו את ידו הוא יוכל לחיות, אלא שיהיה בעל מום,

המשל הוא גוף האדם: יש איברים חיצוניים שאפשר לחיות בלעדיהם, אף שנותרים בעלי מום, ויש איברים פנימיים שהחיים עצמם תלויים בהם.

אבל באברים הפנימיים אפילו ע"י נקב לבד שתינקב הריאה^{143, 144} או קרום של מוח הוא טריפה ואינו יכול לחיות לפי שעיקר הנשמה והחיות תולה בהם, כן למעלה המצות נק' רמ"ח אברים דמלכא¹⁴⁵ שהם בחי' כלים ואברים החיצונים

אבל באיברים הפנימיים, אפילו נקב בלבד — אם הריאה או קרום המוח ניקבו — הרי הוא טרפה ואינו יכול לחיות, מפני שעיקר הנשמה והחיות תלוי בהם; כך גם למעלה, המצוות נקראות "רמ"ח איברים דמלכא", והן בבחינת כלים ואיברים חיצוניים,

על פי ההלכה, אפילו נקב קטן בריאה או בקרום המוח עושה את בעל החיים לטרפה, שאינו יכול לחיות, משום שהחיים עצמם תלויים באיברים הפנימיים האלה. המצוות נקראות "רמ"ח איברים דמלכא" (תיקוני זוהר, תיקון ל, על פי הערת קה"ת): הן איבריו וכליו החיצוניים של ה'.

אבל התורה שהיא חכמתו ית' היא כלי ואבר הפנימי ממש שאור א"ס אינו מלוכש אלא בחכמה דוקא וע"כ לא ויתר כו'.

אבל התורה, שהיא חכמתו יתברך, היא כלי ואיבר פנימי ממש, שכן אור אין סוף מתלבש דווקא בחכמה; ולכן לא ויתר כו'.

התורה היא חכמתו של ה'; איבר פנימי, מפני שאור אין סוף מתלבש דווקא בחכמה. לכן ביזוי התורה פוגע בעצם החיות של הקשר, ומשום כך ה' לא ויתר עליו.

17 וזהו מה שכתוב במתן תורה אנכי הוי' אלקיך פי' הוי' אלקיך היינו סוכי'ע וממכ"ע [וממלא כל עלמין], אבל

אנכי מי שאנכי הוא עצמות אור א"ס שלמעלה גם מסוכי'ע

וזהו מה שכתוב במתן תורה: "אנכי הוי' אלקיך". פירוש, "הוי' אלקיך" הם סובב כל עלמין וממלא כל עלמין; אבל "אנכי" — "מי שאנכי" — הוא עצמות אור אין סוף, שלמעלה גם מסוכב כל עלמין;

במתן תורה אמר ה': "אנכי הוי' אלקיך". "הוי' אלקיך" הם האור המקיף והאור הממלא, סובב וממלא; ואילו "אנכי", הנדרש כ"מי שאנכי", הוא עצמות אור אין סוף, שלמעלה אפילו מסוכב.

והוא המתגלה ונמשך להיות הוי' אלקיך ממש שבחי' שם הוי' זה נמשך מבחי' אנכי ממש וכמ"ש ממעמקים קראתיך¹⁴⁶ הוי'.

והוא המתגלה ונמשך להיות "הוי' אלקיך" ממש, שכן בחינת שם הוי' זו נמשכת מבחינת "אנכי" ממש, וכמו שכתוב: "ממעמקים קראתיך הוי'".

העצמות היא המתגלה כ"הוי' אלקיך", שכן שם הוי' זה נמשך מ"אנכי" עצמו. גם הפסוק "ממעמקים קראתיך הוי'" מבטא זאת.

ממעמקים היינו מעצמות אור א"ס ממש שמשם נמשך להיות הוי' אלקיך ממש על ידי עסק התורה שהיא גם כן מבחי' עומק כמ"ש מאד עמקו מחשבותיך.¹⁴⁷

"ממעמקים" — היינו מעצמות אור אין סוף ממש, שמשם נמשך להיות "הוי' אלקיך" ממש, על ידי העיסוק בתורה, שגם היא מבחינת עומק, כמו שכתוב: "מאד עמקו מחשבותיך".

"המעמקים" הם עצמות אור אין סוף ממש, שממנה נמשכת הבחינה להיות "הוי' אלקיך". הדבר נעשה באמצעות לימוד התורה, שגם היא באה ממקום עמוק, ככתוב: "מאד עמקו מחשבותיך".

וכמ"ש ברכות סדר ויקרא ס"פ ג' אשרי אדם שיש בו דברי תורה ושמורים בידו¹⁴⁸ כוי

וכמו שכתוב במדרש רבה, סדר ויקרא, בסוף פרק ג': "אשרי אדם שיש בו דברי תורה ושמורים בידו וכו';

המדרש (ויקרא רבה ג, ז) משבח את מי שיש בו דברי תורה והוא שומר אותם היטב.

עליו הכתוב אומר מים עמוקים עצה בלב איש (משלי כ' [כתב]) ואומר ממעמקים קראתיך ואומר תפלה לעני¹⁴⁹ עכ"ל [עד כאן לשונו],

"עליו הכתוב אומר: 'מים עמוקים עצה בלב איש' (משלי כ), ואומר: 'ממעמקים קראתיך', ואומר: 'תפלה לעני'". עד כאן לשונו.

המדרש מביא בעניינו שלושה פסוקים: "מים עמוקים עצה בלב איש", "ממעמקים קראתיך" ו"תפלה לעני". התורה, העומק והתפילה קשורים זה בזה.

והיינו עיי התשובה תחלה שיהיי [שיהיה] עוסק בתורה לשמה^{150, 151} וכמייש במייא בענין הראיני את מראיך השמיעני את קולך¹⁵² כוי.

והיינו על ידי התשובה תחילה, כדי שיעסוק בתורה לשמה, וכמו שנתבאר במקום אחר בעניין "הראיני את מראיך השמיעני את קולך" וכוי.

המשכת אור זו דורשת תחילה תשובה, כדי שילמד אדם תורה לשמה, כפי שנאמר במשנה באבות. הדברים מפנים לביאור במקום אחר על "הראיני את מראיך השמיעני את קולך".

וענין על שלא ברכו¹⁵³ בתורה תחלה. וענין על תפילתי שתהא סמוכה למטתי.^{154, 155} כדי שיהיה עסק התורה אחר הרעותא דליבא בתפלה כוי.

וזהו עניין "על שלא ברכו בתורה תחילה". וזהו עניין "על תפילתי שתהא סמוכה למטתי", כדי שהעיסוק בתורה יהיה אחרי הרעותא דליבא שבתפילה וכוי.

הגמרא אומרת שהארץ אבדה "על שלא ברכו בתורה תחילה", ואבא בנימין התפלל שתפילתו תהיה "סמוכה למטתי". שני הדברים מלמדים שלמוד התורה צריך לבוא לאחר התעוררות הלב לה' שבתפילה.

וזהו ברוך אתה הויי אלקינו פיי אתה היינו מהותו ועצמותו ית' שלמעלה מבחיי שם הויי יומשך להיות הויי אלקינו ממש:^{156, 157}

וזהו "ברוך אתה הויי אלקינו". פירוש, "אתה" היינו מהותו ועצמותו ית', שלמעלה מבחינת שם הויי, יימשך להיות "הויי אלקינו" ממש:

זו משמעות הברכה "ברוך אתה הויי אלקינו": "אתה" הוא מהותו ועצמותו של ה', שלמעלה משם הויי, והוא מתבקש להימשך ולהיות "הויי אלקינו".

18 קיצור. תשובה ג' לעצמות אור א"ס שלמעלה מסוכ"ע וממכ"ע [וממלא כל עלמין] עד יעבור עמך¹⁵⁸ הויי והיינו ושובו אלי ממש וזהו עיי עסק התורה. איברים הפנימים וזהו אנכי הויי אלקיך:¹⁵⁹

תקציר. התשובה השלישית היא אל עצמות אור אין סוף, שלמעלה מסוכב כל עלמין וממלא כל עלמין: "עד יעבור עמך הויי". זהו "ושובו אלי" — אליי ממש. והדבר נעשה באמצעות העיסוק בתורה, שהיא האיבר הפנימי. וזהו "אנכי הויי אלקיך".

זהו תקציר סעיף 3: התשובה השלישית מגיעה אל עצמות אור אין סוף, שלמעלה מסוכב כל עלמין וממלא כל עלמין. הדבר נרמז ב"עד יעבור עמך הויי" וב"ושובו אלי" — אליי ממש; והוא נעשה באמצעות לימוד התורה, שהיא "האיבר הפנימי", ככתוב "אנכי הויי אלקיך".

בכור: שלוש תשובות, שלושה עולמות

19 ד והנה כל הגי' תשובות הנ"ל נקי' בכר כי גי' אותיות בכר הן יחידות עשירות מאות.¹⁶⁰

4. והנה, שלוש התשובות שהוזכרו לעיל נקראות "בכור", משום ששלוש האותיות של "בכור" מציינות יחידות, עשרות ומאות:

סעיף ד מראה ששלוש התשובות יחד נקראות "בכור". שלוש האותיות של "בכור" — בי"ת, כ"ף ורי"ש — מציינות את שלוש מדרגות המספר: יחידות, עשרות ומאות.

הבי"ת יחידות הכ"ף עשירות הרי"ש מאות¹⁶¹ והוא כי הנה גי' תשובות הנ"ל הם נגד גי' בחינות נשמות דעשיה יצירה בריאה והן בכלל גי' בחינות נפש רוח נשמה.

הבי"ת היא יחידות, הכ"ף היא עשרות והרי"ש היא מאות. והטעם הוא ששלוש התשובות שהוזכרו לעיל מקבילות לשלוש מדרגות הנשמות של עשיה, יצירה ובריאה; ובכללות, אלו הן שלוש מדרגות הנפש, הרוח והנשמה,

הבי"ת (2) היא יחידה, הכ"ף (20) היא עשרה והרי"ש (200) היא מאה. הן מקבילות לשלוש התשובות, השייכות לנשמות שבשלוש העולמות התחתונים — עשיה, יצירה ובריאה — ולשלוש מדרגות הנשמה: נפש, רוח ונשמה.

שצריך לבררם ולתקנם ולהעלותם למעלה ע"י גי' תשובות הנ"ל, ופי" כי התשובה הא' של סור מרע היא של בחי' נפש ובחינת עשיה

שיש לברר, לתקן ולהעלות למעלה באמצעות שלוש התשובות שהוזכרו לעיל. ופירוש הדברים: התשובה הראשונה, של "סור מרע", שייכת למדרגת הנפש ולמדרגת העשיה,

יש לברר ולהעלות כל מדרגה של הנשמה באמצעות התשובה המתאימה לה. התשובה הראשונה, ההתרחקות מן הרע, שייכת לנפש — המדרגה הנמוכה ביותר בנשמה — המקבילה לעשיה.

והיא קרובה יותר לחטא גמור מפני שעולם העשיה הוא קרוב למדור הקליפות וחיצונים שהוא היצה"ר [היצר הרע] לכך הנפש דעשיה יכולה לעשות עבירה גמורה וכמ"ש נפש כי תחטא.¹⁶²

והיא קרובה יותר לחטא ממש, משום שעולם העשיה קרוב למדור הקליפות והחיצונים, שהוא היצר הרע. לכן נפש שבעשיה יכולה לעבור עבירה ממש, וכמו שכתוב: "נפש כי תחטא".

הנפש קרובה יותר לחטא ממש, משום שעשיה, עולמנו, סמוכה לתחום הקליפות וליצר הרע. לכן התורה אומרת: "נפש כי תחטא".

20 והתשובה שלו הוא לעקור רצונו מן הרע וע"י עקירת רצונו מעורר לעילא שלא יומשך חיות לחיצונים מרצון העליון כו'.

התשובה של הנפש היא לעקור את הרצון מן הרע; ועל ידי עקירת הרצון מעוררים למעלה שלא תימשך חיות לחיצונים מן הרצון העליון וכו'.

התשובה של הנפש היא לעקור את הרצון לרע. לעקירה זו יש השפעה למעלה: חיות אינה נמשכת עוד מן הרצון העליון אל החיצונים.

והתשובה הב' הוא של בחי' רוח ובחינת יצירה. והתשובה הג' היא של בחי' נשמה ולכן צריך לשוב יותר מעומק הלב כי נפילתו גדולה משניהם.

התשובה השנייה היא של בחינת רוח ושל עולם היצירה. התשובה השלישית היא של בחינת נשמה, ולכן צריך לשוב מעומק רב יותר של הלב, משום שנפילתה גדולה משל שתי הבחינות האחרות.

התשובה השנייה שייכת לרוח ולעולם היצירה, והשלישית לנשמה. תשובת הנשמה צריכה לבוא מעומק רב יותר של הלב, מפני שנפילתה של בחינה כה גבוהה גדולה מנפילת שתי הבחינות האחרות.

וכמו שאמר הה"מ [הרב המגיד] נ"ע [נשמתו עדן]¹⁶³ שהמ"ז של צדיקים גמורים פוגמים יותר מעונות חמורות של הע"ה [העם הארץ] וזהו וסביביו נשערה מאד¹⁶⁴ כו'

וכפי שאמר המגיד, נשמתו עדן, שהמחשבות הזרות של צדיקים גמורים פוגמות יותר מעונות חמורות של עמי הארץ. וזהו "וסביביו נשערה מאד" וכו'.

המגיד אמר שהמחשבות הזרות של צדיקים גמורים גורמות נזק רב יותר מן העונות החמורות של עמי הארץ. בהערת קה"ת מובא שהרכי האמצעי מוסר זאת כדבר שהבעל שם טוב אמר על עצמו. הפסוק "וסביביו נשערה מאד" רומז לכך: "נשערה" נשמע כמו "שערה".

(בתילים סי' נ'), וארז"ל [ואמרו רבותינו זכרונם לברכה] מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה¹⁶⁵ (פ' בת' דיבמות קכ"א ב').

(בתהלים, פרק נ'); וחכמינו זיכרונם לברכה אמרו: "מלמד שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם סביביו כחוט השערה" (הפרק האחרון במסכת יבמות, 121b).

הגמרא לומדת מן הפסוק שה' מדקדק עם הקרובים אליו כחוט השערה. ככל שאדם קרוב יותר, כך אמת המידה מדויקת יותר.

ועיין טעם ע"ז בפרדס שער כ"ט שער הטעמים פ"ג [פרק ג'] סדי"ה פסק¹⁶⁶ ובת"ז [ובתיקוני זהר] ריש תקון י"ט (דלי"ז ע"א).

ועיינו בטעם הדבר בפרדס, שער כ"ט, שער הטעמים, פרק ג', בסוף הקטע הפותח במילה "פסק"; וכן בתיקוני זוהר, תחילת תיקון י"ט (37a).

הפרדס, מאת רבי משה קורדובירו, ותיקוני זוהר מבארים את הטעם לדבר. בהערת קה"ת מובא ביאור הצמח צדק מתוך יהל אור: בחינת חוט השדרה היא ה"פסק", הסימן המפריד בין שני שמות הוי'.

וזהו ענין ג' אותיות בכר שהם יחידות עשירות מאות כי בבריאה שהוא נשמה הספירות כלולים כל אחד מידיד וידיד מידיד ע"כ הם בבחינת מאות.

וזהו עניינן של שלוש האותיות שב"בכר", שהן יחידות, עשרות ומאות: בבריאה, שהיא בחינת נשמה, כל אחת מן הספירות כלולה מעשר, וכל אחת מעשר אלו כלולה מעשר; לכן הן בבחינת מאות.

כעת מתבארות אותיות "בכר". בבריאה, עולם הנשמה, כל אחת מן הספירות כוללת עשר, וכל אחת מאותן עשר כוללת אף היא עשר; לכן הן בבחינת מאות.

וביצירה אינן כלולים רק מידיד ובעשיה הם רק בבחינת נקודה לבד, וכמ"ש בע"ח [בעץ חיים] שמ"ז פ"ה שבעשיה הוא בחינת נקודה לבד.¹⁶⁷

וביצירה הן כלולות מעשר בלבד, ובעשיה הן בבחינת נקודה אחת בלבד, כפי שנכתב בעץ חיים, שער מ"ז, פרק ה', שבעשיה הן בבחינת נקודה בלבד.

ביצירה כל ספירה כוללת עשר בלבד, כלומר היא בבחינת עשרות; ובעשיה הספירות הן נקודות יחידות בלבד, כלומר בבחינת יחידות, כפי שמלמד עץ חיים.

21 וגם בשער הפרצופים שער כ"ט בסופו כתב ענין נקודה ספירה פרצוף כי הספירות דעשיה הם קטנות בתכלית ונק' נקודה בערך הספירה כוי ע"ש.

וכן בשער הפרצופים, שער כ"ט, בסופו, כתב על עניין נקודה, ספירה ופרצוף: הספירות שבעולם העשיה קטנות בתכלית, ונקראות נקודה ביחס לספירה שלמה וכו'. עיינו שם.

שער הפרצופים שבעץ חיים מציג שלושה שלבים: נקודה, ספירה ופרצוף — מבנה שלם. הספירות שבעולם העשיה קטנות כל כך, שבהשוואה לספירה שלמה הן נחשבות לנקודות בלבד.

וג' אותיות אלו מרומזים ג"כ בענין הברכות ברוך היינו על ג' ההמשכות דאתה הוי' אלקינו כנ"ל ונרמז בתיבת ברך בכורתי ברכתי כוי.

שלוש אותיות אלה נרמזות גם בעניין הברכות: "ברוך" — כנגד שלוש ההמשכות של "אתה הוי' אלקינו", כפי שנתבאר לעיל; והן נרמזות גם בתיבת "ברך", בפסוק "בכורתי... ברכתי" וכו'.

אותן שלוש אותיות מופיעות במילה "ברוך", הפותחת כל ברכה, כנגד שלוש ההמשכות של "אתה, הוי', אלקינו". הן מופיעות שוב בדבריו של עשו על בכורתו ועל ברכתו, שיעקב לקח.

וזהו קדש לי כל בכר¹⁶⁸ שיוגבהו השלשה עולמות ביי"ע שהם נר"נ [נפש רוח נשמה] עיי' השלשה בחינות תשובה הנ"ל ויתבררו משבירתן ויתעלו לעולם האצילות.

וזהו "קדש לי כל בכור": ששלושת העולמות בריאה, יצירה ועשיה, שהם נפש, רוח ונשמה, יתרוממו באמצעות שלוש בחינות התשובה שהוזכרו לעיל, יתבררו מן השבירה שלהם ויעלו לעולם האצילות.

"קדש לי כל בכור" פירושו ששלושת העולמות התחתונים — בריאה, יצירה ועשיה, המקבילים לנשמה, רוח ונפש — מתרוממים באמצעות שלוש התשובות, מתבררים מן ההשפעות של השבירה ועולים לאצילות.

וזהו לי. ועיין מ"ש ע"פ וארשתיך לי.^{170, 169} וזהו יפה שעה אחת בתשובה¹⁷¹ שיש יתרון לאור מן החושך¹⁷² שנתברר שעיי"ז נתוסף אור כוי,

וזהו "לי". ועיינו במה שנכתב על הפסוק "וארשתיך לי". וזהו "יפה שעה אחת בתשובה": יש יתרון לאור הבא מתוך חושך שנתברר, שכן באמצעותו מתווסף אור וכו'.

"לי" פירושו אל האצילות, כפי שמבואר בביאור על "וארשתיך לי". משום כך שעה אחת של תשובה יקרה כל כך: אור הבוקע מתוך חושך, לאחר שהחושך מתברר, מוסיף אור שלא היה קודם.

(ועל ג' תשובות אלו דנר"ן [דנפש רוח נשמה] י"ל [יש לומר] שאמרו לא זו מחבבה עד שקראה בתי. עד שקראה אחותי. עד שקראה אמי.

(ובעניין שלוש התשובות האלה של נפש, רוח ונשמה, אפשר לומר שזהו שאמרו: "לא זו מחבבה עד שקראה בתי... עד שקראה אחותי... עד שקראה אמי".

ייתכן ששלוש התשובות של נפש, רוח ונשמה הן כוונת המדרש באומרו שאהבת ה' לישראל הלכה וגברה, עד שקרא לה "בתי", אחר כך "אחותי", ולבסוף "אמי".

וענין יתרון האור מן החשך היינו שעיי' שמהפכין חשוכא לנהורא ממשיכים תוספת אור באצילות מבחינת ישת חשך סתרו¹⁷³ ומבחינת קדש לי כל בכר נמשך מלמעלה בחינת רכב אלקים רבותיים^{174, 175} כוי סולו לרוכב בערבות¹⁷⁶ עיין בזח"ב [בוהר חלק ב'] (תרומה)

עניין "יתרון האור מן החושך" הוא שעל ידי שהופכים את החושך לאור ממשיכים תוספת אור באצילות מבחינת "ישת חושך סתרו"; ומבחינת "קדש לי כל בכור" נמשכת מלמעלה בחינת "רכב אלקים רבותיים" וכו', "סולו לרוכב בערבות". עיינו בזוהר, חלק ב, תרומה.

כאשר החושך נהפך לאור, נמשך לאצילות אור חדש מבחינת "ישת חושך סתרו" — האור הגנוז בתוך החושך עצמו. באמצעות "קדש לי כל בכור" נמשכת מלמעלה בחינה שהזוהר מתאר בפסוקים "רכב אלקים רבותיים" ו"סולו לרוכב בערבות".

(קס"ה ב') **ובהרמ"ז** [ובהרב משה זכות] **שם** והוא ג"כ המשכה מבחינת נר"נ [נפש רוח נשמה] **שלמעלה מאצילות עיין בע"ח** [בעץ חיים] **שער א"א פ"ד**.

(קס"ה ב'), **וכן בהרמ"ז שם**. וגם זו המשכה מבחינת נפש, רוח ונשמה שלמעלה מאצילות; עיינו בעץ חיים, **שער אריך אנפין, פרק ד'**.

המשכה זו באה מבחינות נפש, רוח ונשמה שלמעלה מאצילות, הנדונות בעץ חיים, בשער אריך אנפין.

וזהו ענין אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו **יאסוף**¹⁷⁷ **ועיין בזח"ג** [בזהר חלק ג] **פינחס** (דרמ"ז ע"א ודרכ"ו ע"ב) **בענין נהר כבר**.^{178, 179}

וזהו ענין "אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף". ועיינו בזהר, חלק ג, **פינחס** (דרמ"ז ע"א ודרכ"ו ע"ב), **בענין נהר כבר**.

הפסוק באיוב, "אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף", מתאר את השבת הרוח והנשמה אל ה'. הוזהר בפרשת פינחס עוסק בכך בהקשר של "נהר כבר", הנהר שבחזון יחזקאל.

וכ"ז [וכל זה] **היינו ע"י שלוקח הבכורה ממנו כי עשו היה בכור וכמ"ש בד"ה ראה ריח בני**¹⁸⁰ **ובד"ה בשלח פרעה**¹⁸¹ **וזהו ענין שיצא ראשון כוי ע"ש היטב**.

וכל זה נעשה על ידי נטילת הבכורה ממנו, שכן עשו היה הבכור, כפי שמוסבר במאמר המתחיל "ראה ריח בני" ובמאמר המתחיל "בשלח פרעה"; וזהו ענין יציאתו ראשון וכו'. עיינו שם היטב.

כל זה נובע מנטילת הבכורה מעשו, שהיה הבכור. המאמרים על "ראה ריח בני" ועל "בשלח פרעה" עוסקים בכך, וזהו פירוש יציאתו של עשו ראשון בלידה.

וצריך ליקח ממנו בכורתו ע"י התשובות הנ"ל פי בעקירת הרצון מתאוות עוה"ז הן בסור מרע.

ויש ליטול ממנו את בכורתו באמצעות התשובות האמורות לעיל, כלומר, בעקירת הרצון מתאוות העולם הזה, הן בתחום הסור מרע.

נוטלים את הבכורה באמצעות שלוש התשובות, על ידי עקירת הרצון מתאוות העולם הזה, החל ב"סור מרע".

22 **וזהו קדש לי קדש א"ע** [את עצמו] **במותר לך**.¹⁸² **והן ברצונו וחפצו בועשה טוב ובעסק התורה**. **שעי"ז העקירת הרצון נוטל ממנו בכורתו ממש**.

וזהו "קדש ליי" — "קדש עצמך במותר לך". הדבר מתבטא ברצונו ובחפצו, בעשיית טוב ובעיסוק בתורה. באמצעות עקירת הרצון הזאת הוא נוטל ממנו ממש את הבכורה.

"קדש ליי" נדרש על פי דברי הגמרא "קדש עצמך במותר לך" — הימנעות אפילו מהנאות מותרות. יחד עם הפניית הרצון לעשיית טוב וללימוד תורה, עקירת הרצון הזאת נוטלת מעשו ממש את הבכורה.

כי הנה היצה"ר [היצר הרע] והקליפות הם מקבלים ג"כ חיות מרצון העליון שאל"כ [שאם לא כן] לא היה להם חיות ואדרבה הם מגביהים א"ע [את עצמו] לינק למעלה מההשתלשלות מבחינת רוב חסד אשר שם נאמר ואם צדקת¹⁸³ כוי ורבו פשעיך¹⁸⁴ כוי.

כי הנה גם היצר הרע והקליפות מקבלים חיות מן הרצון העליון, שהרי אלמלא כן לא הייתה להם חיות. יתרה מזו, הם מגביהים את עצמם כדי לינוק למעלה מההשתלשלות, מבחינת "ורב חסד", שעליה נאמר "אם צדקת" וכו', "ורבו פשעיך" וכו'.

גם היצר הרע והקליפות מקבלים את חיותם מן הרצון העליון, שאם לא כן לא היו יכולים להתקיים. יתרה מזו, הם מגיעים אל מעבר לסדר העולמות כדי לינוק מ"ורב חסד" – החסד הבלתי מוגבל הניתן בלי תלות בזכויות – שעליו נאמר בספר איוב שלא צדקתו של האדם ולא ריבויו חטאיו משפיעים על ה'.

23 וזהו אם תגביה כנשר¹⁸⁵ כמ"ש במ"א בד"ה ויאבק איש¹⁸⁶ וכאשר האדם הוא מסלק רצונו מתאוות עוה"ז

וזהו "אם תגביה כנשר", כפי שמוסכר במקום אחר, כמאמר הפותח במילים "ויאבק איש". וכאשר אדם מסלק את רצונו מתאוות העולם הזה,

דברי הנביא לאדום (עשו), "אם תגביה כנשר... משם אורידך", מתארים את הקליפה המתנשאת למעלה כדי להמשיך משם שפע. המאמר על "ויאבק איש" מסביר זאת במקום אחר.

שאינו רוצה בהם כלל מעורר כמ"כ [כמו כן] למעלה שיסתלק מהם רצון ה' מלהשפיע להם אור וחיות מבחינת רוב חסד כוי כ"א בבחי' צמצום כדי חיותן כוי.

כך, כאשר אינו רוצה בהן כלל, הוא מעורר גם למעלה שרצון ה' יסתלק מהן ולא ישפיע להן אור וחיות מבחינת "ורב חסד" וכו', אלא רק בדרך של צמצום, במידה המספיקה לקיומן וכו'.

כאשר אדם אינו רוצה כלל בתענוגות העולם הזה, הוא גורם גם לרצון ה' להסתלק מהם: הם אינם מקבלים עוד אור וחיות מבחינת "ורב חסד", אלא רק את המינימום המצומצם הדרוש לקיומם.

24 והכח הזה היינו לפי שישראל עלו במחשבה¹⁸⁷ ולכן אפילו כשבחי' ואני בתוך הגולה¹⁸⁸ הוא על נהר כבר בחי' מחשבה הקדומה.

וכוח זה נובע מכך שישראל עלו במחשבתו [של ה']; ולכן, גם כאשר הם בבחינת "ואני בתוך הגולה", הרי הם "על נהר כבר" – בבחינת המחשבה הקדומה.

לאדם יש כוח זה משום שישראל עלו תחילה במחשבתו של ה'. גם בגלות, כשהם "בתוך הגולה", הנשמה נמצאת "על נהר כבר": "כבר" פירושו "כבר קודם" – המחשבה הקדומה שקדמה לכל דבר.

וזוהו ה' צלך¹⁸⁹ כצל שהוא פונה אחר האדם כך הוא ית' כביכול צל שלך עד שעייזי שהאדם מסלק רצונו מהרע מעורר כן למעלה ממש.

וזוהו "הוי צלך": כשם שהצל נע בעקבות האדם, כך הוא יתברך, כביכול, צלך; עד כדי כך שכאשר האדם מסלק את רצונו מן הרע, הוא מעורר כך ממש למעלה.

"הוי צלך": כשם שהצל נע בעקבות האדם, כך ה', כביכול, פועל בהתאם למעשיו של האדם. כאשר האדם מסלק את רצונו מן הרע, אותה הסתלקות מתרחשת ממש גם למעלה.

25 ובמה שמשים רצונו וחפצו בועשה טוב גורם למעלה גילוי פנימית רצון העליון בע"ס [בעשר ספירות] דקדושה כוי.

וכאשר הוא מכוון את רצונו ואת חפצו לעשיית הטוב, הוא גורם למעלה לגילוי פנימיות הרצון העליון בעשר הספירות של הקדושה וכוי.

עקירת הרצון מן הרע מנתקת את הקליפה; הפניית הרצון לעשיית הטוב עושה יותר מכך: היא מגלה את פנימיות הרצון העליון בעשר הספירות של הקדושה.

וענין עקירת הרצון היינו מ"ש בא אחיך במרמה¹⁹⁰ פי שלא יהיה האחוה והדביקות בעניני עוה"ז אכילה ושתייה בהתקשרות אמיתית כ"א במרמה ע"ד מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] כאילו כפאו כוי ענין עקירת הרצון הוא מה שנאמר: "אחיך בא במרמה"; כלומר, הקשר והדבקות בעניני העולם הזה — אכילה ושתייה — לא יהיו קשר אמיתי, אלא יהיו רק "במרמה", כמאמר חז"ל: "כאילו כפאו" וכוי;

עקירת הרצון נרמזת בדברי יצחק לעשו: "אחיך בא במרמה". ה"אחוה" של יהודי עם עניני העולם, כגון אכילה ושתייה, צריכה להיות רק למראית עין, בלי קשר אמיתי, כדברי חז"ל שיש לנהוג "כאילו כפאו".

שיהיה זה ירידה אצלו אלא שמכוין רק בכדי לברר בירורים והיינו שאוכל בכדי שיתפלל בכח האכילה כוי. (וכמ"ש בש"ע א"ח [אורח חיים] סי' רל"א):

כך שהדבר ייחשב בעיניו לירידה, אלא שהוא מתכוון רק לברר בירורים; כלומר, הוא אוכל כדי שיוכל להתפלל בכוח שמעניקה לו האכילה וכוי. (וכמו שכתוב בשולחן ערוך, אורח חיים, סעיף 231).

האכילה צריכה להיחוות כירידה, ולהיעשות רק כדי לברר את ניצוצות הקדושה שבמוזן: האדם אוכל כדי שיהיה לו כוח להתפלל. שולחן ערוך, אורח חיים 231, מלמד שעל האדם לאכול לשם עבודת ה'.

26 קיצור ג' תשובות נר"נ [נפש רוח נשמה] והם יחידות עשירות מאות נקודה ספירה פרצוף. והיינו ב"ע וקדש לי שיובררו ע"י ויכללו באצילות. ופי' קדש ע"י שעוקר רצונו כמ"כ [כמו כן] מעורר למעלה.

סיכום. שלוש תשובות: נפש, רוח ונשמה; והן יחידות, עשירות ומאות; נקודה, ספירה ופרצוף; כלומר, בריאה, יצירה ועשיה. ו"קדש ל"י — שעל ידי כך יתבררו ויכללו באצילות. ופירוש "קדש": כשהוא עוקר את רצונו, הוא מעורר כך גם למעלה.

זהו סיכום סעיף ד': שלוש התשובות של נפש, רוח ונשמה הן יחידות, עשירות ומאות; נקודה, ספירה ופרצוף; בעשיה, ביצירה ובבריאה. "קדש ל"י" פירושו שהן מתבררות ועולות לאצילות, באמצעות עקירת הרצון, הפועלת באותו אופן גם למעלה.

וע"י ממשיך תוספת ויתרון אור לרכ"ב בערבות רכב אלקים נהר כבר כו'. והיינו ע"י התשובה נמשך מזה ג' בחינות בתי אחותי אמי כו'.

ועל ידי כך הוא ממשיך אור נוסף ויתרון אור ל"רכב בערבות", "רכב אלקים", "נהר כבר" וכו'. כלומר, באמצעות התשובה נמשכות מכך שלוש בחינות: "בתי", "אחותי", "אמי" וכו'.

באמצעות כך נמשך אור נוסף ל"רכב בערבות", ל"רכב אלקים" ול"נהר כבר", ומתגלות שלוש הבחינות "בתי", "אחותי" ו"אמי".

קטע 7 • ו' 27-33

אוהלים ומשכנות

27 ה וזהו מה טובו אוהליך יעקב.¹⁹¹ פי' הבי' תשובות של סור מרע ועשה טוב הם בחינת יעקב יו"ד עקב כי הם בחי' מעשה להיות סור מרע ועשה טוב שע"י ממשיך היו"ד בבחי' עקב.

5. וזהו "מה טובו אוהליך יעקב". פירוש הדבר: שתי התשובות של "סור מרע" ו"עשה טוב" הן בחינת יעקב — יו"ד עקב, יו"ד ועקב; שכן הן בחינת מעשה, לקיים "סור מרע ועשה טוב", ועל ידי כך ממשיכים את היו"ד בבחינת עקב.

סעיף 5 חוזר לפסוק הפותח. שתי התשובות הראשונות — להתרחק מן הרע ולעשות טוב — שייכות למעשה, ולכן הן בחינת "יעקב", הנדרש כיו"ד-עקב: היו"ד, הנקודה העליונה של השם, נמשכת אל ה"עקב", המדרגה הנמוכה ביותר, באמצעות המעשים.

28 וגם יעקב בכל מקום היינו ז"ת [ז' תחתונות] וישראל לי ראש הוא בחינת מוחין ג' ראשונות וכמ"ש בלקי"ת [בלקוטי תורה (להאריז"ל)] ס"פ ויצא והנה בכ"מ [בכל מקום] הז"ת [הז' תחתונות] נקי בשם יעקב כו' וז"ת [וז' תחתונות] הוא בחי' רוח ונפש.

וגם, "יעקב" בכל מקום פירושו שבע הספירות התחתונות, ו"ישראל" — "לי ראש" — הוא בחינת המוחין, שלוש הספירות הראשונות, כפי שכתוב בלקוטי תורה של האריז"ל, בסוף פרשת ויצא: "והנה, בכל מקום שבע הספירות התחתונות נקראות בשם יעקב" וכו'. שבע הספירות התחתונות הן בחינת רוח ונפש,

בקבלה, "יעקב" הוא שבע הספירות התחתונות, המידות, ואילו "ישראל", שאותיותיו הן "לי ראש", הוא בחינת השכל, שלוש הספירות הראשונות; כך נאמר בלקוטי תורה של האריז"ל. שבע הספירות התחתונות מקבילות לרוח ולנפש.

וגי'ר [וגי' ראשונות] הוא נשמה וע"כ ב' תשובות הראשונות דנפש ורוח הם בחינת יעקב וזהו ויעקבני זה פעמים¹⁹² היינו ב' תשובות הנ"ל.

ושלוש הספירות הראשונות הן נשמה. לכן שתי התשובות הראשונות, של נפש ורוח, הן בחינת יעקב; וזהו ויעקבני זה פעמים — כלומר, שתי התשובות שהוזכרו לעיל.

שלוש הספירות הראשונות מקבילות לנשמה. לכן שתי התשובות הראשונות, של נפש ורוח, הן בחינת יעקב, ומשום כך אמר עשו שיעקב עקב אותו וזה פעמים".

29 ונקי אוהליך אהל הוא בחינת מקיף כי ע"י המצות נמשכים מקיפים אבל עדיין אין מתלבש בתוכו בבחינת פנימיות ממש שלהיות ההמשכה בפנימיות ממש הוא ע"י התורה.

והם נקראים "אוהלים שלך": אוהל הוא בחינה של אור מקיף; באמצעות המצות נמשכים אורות מקיפים, אך האור עדיין אינו מתלבש בתוכו ממש בפנימיות, שכן ההמשכה פנימה ממש נעשית באמצעות התורה.

הם נקראים "אוהלים" מפני שאוהל מקיף את האדם מבחוץ. המצוות ממשיכות אור מקיף, המקיף את האדם אך עדיין אינו נכנס לתוכו בפנימיות; הדבר נעשה באמצעות התורה.

וכנודע מענין קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שע"י המצות נעשה בחי' קדושין שהוא רק המשכת אור מקיף מבחי' סוכ"ע וכמו טבעת קדושין כו'

וכידוע בעניין "קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך": באמצעות המצוות נוצרת בחינת קידושין, שהיא רק המשכה של אור מקיף מבחינת סוכב כל עלמין, בדומה לטבעת הקידושין וכו';

התפילה "קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך" מבטאת את ההבדל: באמצעות המצוות נוצרים קידושין, שהם רק אור מקיף מבחינת סוכב כל עלמין, בדומה לטבעת הקידושין הניתנת מבחוץ.

וע"י התורה הוא ההמשכה בבחינת פנימית ביום חתונתו זו מתן תורה¹⁹³ המשכת טפת ח"ע [חכמה עילאה] כו'.

ואילו באמצעות התורה ההמשכה היא בפנימיות: "ביום חתונתו" — זהו מתן תורה, שבו נמשכה טיפה מחכמה עילאה וכו'.

באמצעות התורה נוצר חיבור פנימי, ה"חתונה". המשנה מפרשת את הביטוי "ביום חתונתו" כמתן תורה, שבו נמשכה פנימה החכמה העילאה, חכמתו של ה'.

30 והנה ע"י סור מרע נמשך שיהי' [שיהיה] בחינת אלקינו וע"י ועשה טוב בחינת גילוי שם הוי'.

והנה, באמצעות "סור מרע" נמשכת בחינת "אלקינו", ובאמצעות "ועשה טוב" נמשכת בחינת גילוי שם הוי'.

שתי התשובות שבמעשה ממשיכות שתי בחינות: ההתרחקות מן הרע ממשיכה את בחינת "אלקינו", והעשייה הטובה מגלה את שם הוי'.

אכן גילוי זה בבחי' מקיף ואוהל. וזהו ויעקב איש תם¹⁹⁴ יושב אוהלים היינו ב' אוהלים הנ"ל דהמשכת דהוי' אלקינו כוי.

אולם גילוי זה הוא בבחינת מקיף ואוהל. וזהו ויעקב איש תם יושב אוהלים: כלומר, שני האוהלים שהזכרו לעיל, שבהם נמשכת בחינת הוי' אלקינו וכו'.

אף על פי כן, שתי הבחינות מתגלות רק כאור מקיף, בבחינת "אוהל". לכן התורה מתארת את יעקב כמי ש"יושב אוהלים", בלשון רבים: אלו שני האוהלים של הוי' ו"אלקינו".

ופי' מה טובו היינו כשהוא בבחינת מ"ה [שם מ"ה] ובטיול ואינו נראה ליש. וכמ"ש והצנע לכת עם אלקיך¹⁹⁵

ופירוש "מה טובו" הוא כשהאדם נמצא בבחינת "מה" ובטיול, ואינו נראה ליש; וכמו שכתוב: "והצנע לכת עם אלקיך".

את "מה טובו" קוראים גם דרך המילה "מה": כשהאדם הוא כמו משה ואהרן שאמרו "ונחנו מה", בטל ואינו תופס את עצמו כ"יש", והוא הולך בצניעות עם ה'.

אזי הם טובו כדכתיב כי טוב¹⁹⁶ ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] כי טוב לגנוז,^{197, 198} היינו בחינת והצנע לכת כוי

אזי הם "טובו", כמו שכתוב "כי טוב", וחז"ל אמרו: "כי טוב לגנוז"; כלומר, בחינת "והצנע לכת" וכו'.

אז האוהלים הם "טובו", כמו שנאמר "וירא אלקים את האור כי טוב", וחז"ל מפרשים: "טוב לגנוז". הטוב קשור להסתרה: להליכה הצנועה שאינה מציגה דבר לראווה.

(וכמ"ש במ"א שהחסדים המכוסים הוא בחינת עץ החיים ומהחזה ולמטה ששם התגלות נק' עה"ד [עץ הדעת] כוי ועמ"ש בביאור דאלה מסעי¹⁹⁹ בענין מ"ב מסעות כוי) ועמ"ש בד"ה יבל הוא^{200, 201} בענין אבי כל יושב אוהל כוי.

(וכמו שנתבאר במקום אחר, שהחסדים המכוסים הם בחינת עץ החיים, ומן החזה ולמטה, במקום שבו יש גילוי, נקרא עץ הדעת וכו'; ועיין במה שנתבאר בביאור "אלה מסעי" בענין מ"ב המסעות וכו'). ועיין במה שנתבאר במאמר המתחיל "יבל הוא" בענין "אבי כל יושב אוהל" וכו'.

במקום אחר הדבר נקשר ל"חסדים המכוסים": החסד הנסתר הוא עץ החיים, ואילו החלק המתגלה מתחת ל"חזה" הוא עץ הדעת. גם המאמר בתורה אור על יבל, "אבי כל יושב אוהל", מבאר את האוהל כאור מקיף.

משכנותיך ישראל.²⁰² פי' שבבחינת ישראל הוא שוכן בבחי' פנימית ממש ולא בבחי' אוהל ומקיף לבד.

"משכנותיך ישראל": כלומר, בבחינת ישראל ה' שוכן בפנימיות ממש, ולא רק בבחינת אוהל ומקיף.

"משכנותיך ישראל" פירושו שה' שוכן בפנימיות ממש: בבחינת ישראל הוא נמצא בתוך האדם, ולא רק מקיף אותו כאוהל.

והיינו ע"י עסק התורה וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] משחרב בהמ"ק [בית המקדש] אין להקב"ה²⁰³ בעולמו אלא ד"א [די אמות] של הלכה. נמצא שהתורה היא בחינת השראה פנימית כמו ושכנתי בתוכם.²⁰⁴

וזהו באמצעות העיסוק בתורה, וכמאמר חז"ל: "משחרב בית המקדש אין להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה". נמצא שהתורה היא בחינת השראה פנימית, כמו "ושכנתי בתוכם".

השראה פנימית זו באה באמצעות לימוד התורה. מאז חרב בית המקדש, נאמר בגמרא, אין לה' בעולמו אלא "ארבע אמות של הלכה"; לכן התורה היא משכנו הפנימי, כמו שנאמר "ושכנתי בתוכם".

31 וזהו ענין ישראל לי ראש שבראש הוא גילוי המוחין. וכללות חיות הנפש בבחינת פנימית. מה שבשאר האברים הוא רק בבחי' מקיף

וזהו ענינם של ישראל, "לי ראש" — שכן בראש יש גילוי של המוחין, וחיות הנפש בכללותה מצויה בו בפנימיות; ואילו בשאר האברים היא מצויה רק בבחינת מקיף [אור].

ישראל נדרש כ"לי ראש". בראש מתגלים המוחין, וחיות הנפש כולה נמצאת בו בפנימיות; בשאר האברים חיות הנפש נוכחת רק בבחינת מקיף.

כמו המחשבה שהיא מאיר גם ברגל שתיכף כשעולה ברצונו ומחשבתו לנענע רגלו תתנענע הרגל וא"צ [ואין צריך / ואינו צריך] שהות כלל.

כמו המחשבה, המאירה גם ברגל: ברגע שעולה ברצונו ומחשבתו של אדם להניע את רגלו, הרגל נעה, ואין צורך בשום שהות.

הדוגמה היא המחשבה: ברגע שאדם רוצה להניע את רגלו, היא נעה בלי כל עיכוב.

אין זה אלא מפני שהמחשבה מאירה גם ברגל אבל אעפ"כ [אף על פי כן] הארה זו היא רק בבחי' מקיף שאין הרגל משיג מהות המחשבה. אבל בראש ובמוח מאיר המחשבה בבחינת גילוי בפנימית כוי.

אין זאת אלא מפני שהמחשבה מאירה גם ברגל; ואף על פי כן, הארה זו היא רק בבחינת מקיף, שכן הרגל אינה משיגה את מהות המחשבה. אבל בראש ובמוח המחשבה מאירה בגילוי ובפנימיות וכו'.

מכאן שהמחשבה מגיעה גם לרגל, אך רק כאור מקיף: הרגל אינה מבינה את המחשבה. בראש ובמוח המחשבה מתגלה בפנימיות.

32 ועדיי נקי יעקב יו"ד עקב שע"י המעשה מאיר אור הסוכ"ע בבחינת מקיף. אבל ישראל לי ראש ע"י עסק התורה מאיר ומתגלה אור הסוכ"ע בבחי' פנימיות ממש כוי.

ובאותו אופן נקרא יעקב — יו"ד עקב — שכן באמצעות המעשה מאיר אור סובב כל עלמין בבחינת אור מקיף; ואילו [ב]ישראל — לי ראש — באמצעות העיסוק בתורה, אור סובב כל עלמין מאיר ומתגלה בבחינת פנימיות ממש, וכוי.

יעקב, יו"ד עקב, הוא אפוא בחינת המעשה, שבאמצעותה אור סובב מאיר כאור מקיף; ואילו ישראל, לי ראש, הוא לימוד התורה, שבאמצעותו אותו אור סובב מתגלה בפנימיות.

וזהו ולא יקרא עוד כוי כי שרית עם אלקים^{205, 206} פ"י שהוא משתרר על שם אלקים ע"ד ותגור אומר ויקם^{207, 208} כוי כנזכר הענין בזח"ג [בזהר חלק ג] בהר (דק"י ע"ב).²⁰⁹

וזהו "לא יקרא עוד... כי שרית עם אלקים": כלומר, הוא שולט על שם אלקים, בדומה ל"ותגור אומר ויקם...", כפי שמוכח העניין בזהר חלק ג, בהר (דף קי ע"ב).

לכן שונה שמו של יעקב: "כי שרית עם אלקים", כלומר, הוא שולט על שם אלקים. הדבר דומה לפסוק "ותגור אומר ויקם", שהזוהר קושר לביטוי "עשה טוב"; הצמח צדק, כפי שמוכח בהערת קה"ת, מסביר שיסוד ממשיך את אור אין סוף למלכות ובכך ממתיק את הדינים.

והיינו כי שם אלקים הוא בחינת מגן לשם הוי' וע"י העסק בתורה גורם שלא יהי' [יהיה] חלל ומסך מבדיל

וזאת משום ששם אלקים הוא בחינת מגן לשם הוי', ובאמצעות העיסוק בתורה גורמים לכך שלא יהיה חלל ומסך מבדיל;

אלקים הוא מגן על הוי'. לימוד התורה מסלק כל חלל או מסך המבדיל ביניהם, כך שה"מגן" שוב אינו מסתיר את ה"שמש".

כי כל העוסק בתורה הקב"ה קורא ושונה כנגדו²¹⁰ כוי וע"כ הוא בבחינת כי שרית כוי.

שכן כל העוסק בתורה, הקדוש ברוך הוא קורא ושונה כנגדו, וכוי; ולכן הוא בבחינת "כי שרית...".

המדרש (תנא דבי אליהו) אומר שה' עצמו לומד כנגד כל מי שעוסק בתורה. הלומד קשור לה' עד כדי כך שהוא "שולט" על אלקים, כבחינת ישראל.

אך עיקר פ"י ההפרש בין אוהליך למשכנותיך הוא עפמ"ש [על פי מה שכתוב] ועשית יריעות עזים לאהל²¹² על המשכן אשר המשכן הוא עשר יריעות שש משזר²¹³ תכלת וארגמן כוי שש הוא ענין ששה מדות שמהם נמשך כשר ופסול כוי.

אך עיקר פירוש ההבדל בין "אוהליך" ל"משכנותיך" הוא על פי הכתוב: "ועשית יריעות עזים לאוהל על המשכן"; ואילו המשכן [עצמו] עשוי עשר יריעות "שש משזר תכלת וארגמן", וכוי. "שש" הוא עניינן של שש המדות, שמהן נמשכים דיני "כשר ופסול", וכוי.

ההבדל העיקרי בין "אוהליך" ל"משכנותיך" נלמד מן המשכן: כיסויו הפנימי היה עשוי עשר יריעות של שש, תכלת, ארגמן ותולעת שני, ואילו מעליו היה "אוהל" מיריעות עזים. "שש" פירושו גם שש, שש המדות שמהן נמשכות קטגוריות ההלכה, כשר ופסול.

וזהו ג"כ ענין הגוונים וכמ"ש מזה בזח"ב [בזהר חלק ב'] (תרומה קל"ט²¹⁴ א') וזהו ענין התורה ותולעת שני שאין כחו אלא בפיו כוי. וזהו ענין משכנותיך ישראל.

וזהו גם עניין הגוונים, כפי שנכתב על כך בזהר חלק ב (תרומה, דף קלט ע"א). וזהו עניין התורה ותולעת שני, שאין כוחה אלא בפיה, וכוי. וזהו ענין "משכנותיך ישראל".

גווי היריעות, שהזהר דן בהם, מסמלים גם את התורה; כך גם "תולעת שני", שכל כוחה בפיה, בדומה לכוחו של ישראל בדברי התורה. הכיסוי הפנימי הזה הוא "משכנותיך ישראל".

אך ענין יריעות עזים שהם הנקי אהל. הענין כי הם מהבירורים שמתבררים מק"נ [מקליפת נוגה] ע"י סור מרע ועשה טוב שהם השני תשובות הראשונות.

אך יריעות העזים, הנקראות "אוהל", ענינן שהן מן הבירורים המתבררים מקליפת נוגה באמצעות "סור מרע" ו"עשה טוב", שהן שתי התשובות הראשונות.

יריעות העזים, ה"אוהל", באות ממה שמתברר מקליפת נוגה — התחום המעורב טוב ורע — באמצעות שתי התשובות הראשונות: סור מרע ועשה טוב.

כי הנה כתיב ועשו אחי איש שעיר²¹⁵ שמבחינת שערות העזים יונקים החיצונים. אבל ביעקב כתיב ואנכי איש חלק. חלק הוי עמו כנ"ל.

שכן כתוב: "הנה עשו אחי איש שעיר", שמבחינת שערות העזים יונקים החיצונים. אך על יעקב כתוב: "ואנכי איש חלק" — "חלק הוי עמו", כפי שהוזכר לעיל.

עשו היה "איש שעיר", והחיצונים יונקים מבחינת שערות העזים. יעקב היה "איש חלק" — החלק, כלומר המנה, של הוי.

אמנם ע"י הבירורים בסור מרע ועשה טוב מברר מבחינת שערות העזים כמ"ש ואת עורות גדיי העזים²¹⁶ הלבשה על ידי²¹⁷ כוי

אולם, באמצעות הבירורים של "סור מרע" ו"עשה טוב", הוא מברר גם את מה ששייך לבחינת שערות העזים, כמו שכתוב: "ואת עורות גדיי העזים הלבשה על ידי" וכוי;

באמצעות ההתרחקות מן הרע והעשייה של טוב, יעקב מברר אפילו את מה ששייך לשערות העזים. לכן רבקה הלבשה את ידי בעורות גדיי העזים.

והיינו ג"כ שמהם נעשה הגנה להיות לאהל ומגין על המשכן שהוא בחינת תורה להגן עליו מן החיצונים ולדחותן.

וזהו גם שמהם נעשית הגנה, כעין אוהל, המגינה על המשכן — שהוא בחינת התורה — ושומרת עליו מפני הכוחות החיצוניים ודוחה אותם.

מה שמתברר משערות אלה נעשה לאוהל מגן על המשכן, כלומר על התורה, ושומר עליה מפני הכוחות החיצוניים ודוחה אותם.

וכמ"ש בגמרא פ"ב דיבמות (דק"ו ע"א) רבה דעסיק בתורה חי מ' שנין אב"י דעסיק בתורה ובגמ"ח [ובגמילות חסדים] חי שתין שנין.²¹⁸

כמו שכתוב בגמרא, בפרק י"ב של יבמות (דף ק"ו ע"א): "רבה, שעסק בתורה, חי ארבעים שנה; אב"י, שעסק בתורה ובגמילות חסדים, חי שישים שנה".

הגמרא מספרת שרבה, שעסק בתורה בלבד, חי ארבעים שנה, ואילו אב"י, שעסק בתורה ובגמילות חסדים, חי שישים שנה: המעשים הגנו על התורה.

ועד"ז ג"כ הבעלי עסקים מגינים על הת"ח [התלמיד חכם / התלמידי חכמים]²¹⁹ כוי שמתפרנסים על ידן כוי ועמ"ש במ"א בפ"י שערך כעדר העזים שגלשו כוי.

ובאותו אופן גם בעלי העסקים מגינים על תלמידי החכמים וכו', המתפרנסים על ידם וכו'. ועיינו במה שנכתב במקום אחר על פירוש "שערך כעדר העזים שגלשו" וכו'.

באותו אופן, בעלי העסקים מגינים על תלמידי החכמים שהם מפרנסים; הערת קה"ת מפנה לדימוי התלמודי (חולין צ"ב ע"א) של עלי הגפן, שבלעדיהם לא יוכלו אשכולות הענבים להתקיים. במקום אחר מוסבר הפסוק "שערך כעדר העזים".

ועיינ מענין ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן בזו"ב [בזהר חלק ב'] תרומה (דק"ס ע"א) פקודי (דרל"ג ב'). ועיינו בענין "ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן" בזהר, חלק ב', תרומה (דף ק"ס ע"א), פקודי (דף רל"ג ע"ב). הוזהר בפרשות תרומה ופקודי דן ביריעות העזים ששימשו אוהל על המשכן.

(ועוד י"ל [יש לומר] בענין אוהליך ע"פ מ"ש ברבות סדר נשא פ"ב קרוב לסופה מה טובו אוהליך יעקב זה אוהל מועד שבמדבר ושכשילה ובנוב וגבעון. משמע אבל משכנותיך ישראל היינו בהמ"ק [בית המקדש] שבירושלים.

(ועוד אפשר לומר בענין "אוהליך", על פי הכתוב במדרש רבה, סדר נשא, פרק י"ב, סמוך לסופו: "מה טובו אוהליך יעקב" — זה אוהל מועד שבמדבר, ושכשילה, ובנוב וגבעון. מכאן ש"משכנותיך ישראל" הוא בית המקדש שבירושלים.)

הסבר נוסף מובא במדרש: "אוהליך יעקב" הם אוהל מועד שבמדבר, בשילה, בנוב וגבעון; מכאן ש"משכנותיך ישראל" הוא בית המקדש שבירושלים.

והענין כי האהל מועד נק' דירת עראי של הקב"ה אבל המקדש שבירושלים היה דירת קבע²²⁰ וכמ"ש מזה בד"ה ויגש אליו יהודה.²²¹ ועיין זח"ב [זהר חלק ב'] תרומה (קס"ד ב')²²² פקודי (דרמ"א²²³ א').

והענין הוא שאוהל מועד נקרא דירת ארעי של הקדוש ברוך הוא, ואילו המקדש שבירושלים היה דירת קבע, כפי שנכתב על כך בדרוש המתחיל "ויגש אליו יהודה". ועיינו בזוהר, חלק ב', תרומה (קס"ד ע"ב), פקודי (דרמ"א ע"א).

אוהל מועד היה דירתו הזמנית של ה', ובית המקדש בירושלים היה דירתו הקבועה. הערת קה"ת מביאה את פירוש הצמח צדק לזוהר: אוהל מועד הוא מלכות כפי שהיא מתלבשת בכריאה וביצירה, ואילו בית המקדש הוא בינה דאצילות, "דירת מנוחה".

ובע"ח [ובעץ חיים] שער מיעוט הירח פ"ב [פרק ב']²²⁴ וכך הוא בחינת יעקב ובחינת ישראל כי בעלי עסקים נק' יעקב וכשהם קובעים עתים לתורה נק' דירת עראי.

וכן הוא בעץ חיים, שער מיעוט הירח, פרק ב'. וכך גם בבחינת יעקב ובחינת ישראל: בעלי עסקים נקראים יעקב, וכשהם קובעים עתים לתורה, התורה שלהם נקראת דירת ארעי;

עץ חיים דן בכך בשער העוסק במיעוט הירח. הדבר נכון גם ביחס לאנשים: בעלי העסקים הם בחינת יעקב, וכשהם קובעים זמנים קבועים ללימוד תורה, תורתם היא דירת ארעי.

אבל ת"ח [תלמיד חכם / תלמידי חכמים] שעוסקים תמיד בתורה בקביעות נק' תורתם דירת קבע וזהו ויקם עדות ביעקב²²⁵ ותורה שם בישראל שבחינת התורה עצמה

אבל תלמידי חכמים, שעוסקים בתורה תמיד ובקביעות, התורה שלהם נקראת דירת קבע. זהו "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל": בחינת התורה עצמה,

לתלמידי חכמים שלומדים בקביעות יש דירת קבע. הפסוק אומר זאת: ה' קבע "עדות ביעקב ותורה בישראל".

שהיא חכמה עילאה הנקרא היכלא עילאה דקוב"ה [דקודשא בריך הוא]²²⁶ שאור א"ס ב"ה שורה שם בתמידות הוא מתגלה בבחינת ישראל

שהיא חכמה עילאה, הנקראת היכל עליון של הקדוש ברוך הוא, ושם אור אין סוף ברוך הוא שורה תמיד, מתגלה בבחינת ישראל;

"תורה" היא חכמה עילאה עצמה, שהזוהר מכנה היכל עליון של הקדוש ברוך הוא, ושם אור אין סוף שורה תמיד; היא מתגלה בבחינת ישראל.

אבל בחינת עדות אינו רק הארה מבחינת חכמה עילאה כענין נובלות חכמה²²⁷ הוא נמשך בבחינת יעקב ולכן נקי דירת עראי.

אבל בחינת "עדות" אינה אלא הארה מבחינת חכמה עילאה, כענין "נובלות חכמה"; היא נמשכת בבחינת יעקב, ולכן נקראת דירת עראי.

"עדות" היא רק הארה מאותה חכמה, בדומה ל"נובלות" של החכמה העליונה, כפי שהמדרש מכנה את התורה. היא מגיעה לבחינת יעקב, ולכן זו דירת עראי.

33 ועמ"ש סדי"ה רני ושמחי^{228, 229} מענין עדות ותורה וסדי"ה תורה צוה²³⁰ ועמ"ש סדי"ה וזאת

המצוה^{231, 232} שהתורה נקי ג"כ בית כמ"ש א"ת [אל תקרי] בניך

ועיינו במה שנכתב בסוף המאמר המתחיל "רוני ושמחי" כענין עדות ותורה, ובסוף המאמר המתחיל "תורה צוה"; וכן במה שנכתב בסוף המאמר המתחיל "וזאת המצוה", שהתורה נקראת גם בית, כמו שנאמר: "אל תקרי בניך",

מאמרים אחרים עוסקים בזיקה שבין "עדות" ל"תורה", והמאמר על "וזאת המצוה" מסביר שגם התורה נקראת "בית". חז"ל דורשים את הפסוק "כל בניך לימודי ה'" כך שאין לקרוא "בניך" אלא "בונך": תלמידי חכמים הם בוני הבית.

אלא בוניך^{233, 234} ואיתא בע"ח [בעץ חיים] שמ"א פ"ג [פרק ג'] שי"ל [שיש לומר] דאהלים הוא הממוצע בין לבוש לבית ע"ש ועד"ז כשקובעים רק עתים לתורה נקי אוהל שהוא ממוצע בין בחי' מקיף דלבוש לבחי' מקיף עליון דבית.

"אלא בוניך". ונמצא בעץ חיים, שער מ"א, פרק ג', שאפשר לומר שאוהלים הם הממוצע בין לבוש לבית. עיינו שם. וכך גם, כאשר אדם קובע לתורה רק זמנים מסוימים, הדבר נקרא אוהל, שהוא ממוצע בין בחינת המקיף של לבוש לבין בחינת המקיף העליון של בית.

בעץ חיים נאמר שהאוהל נמצא בין לבוש לבית. בהתאם לכך, קביעת זמנים לתורה היא בחינת "אוהל", הנמצאת באמצע בין המקיף של הלבוש, העוטף את האדם מקרוב, לבין המקיף העליון של הבית.

אבל כשעוסק בתורה בקביעות נקרא בוניך. וזהו אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב²³⁵ (בתלים סי'

פ"ז [פרק ז']) וארז"ל [ואמרו רבותינו זכרונם לברכה] (פ"ק [פרק קמא] דברכות דף ח' ע"א)

אבל כאשר אדם עוסק בתורה בקביעות, הוא נקרא "בונך". וזהו שנאמר: "אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב" (תהלים, פרק פ"ז); וחז"ל אמרו (פרק ראשון של ברכות, דף ח' ע"א):

מי שלומד תורה בקביעות הוא מן ה"בונים", והבית שהוא בונה הוא משכנה הקבוע של התורה. לכן נאמר שה' אוהב את "שערי ציון" יותר מכל משכנות יעקב.

אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה יותר מבתי כנסיות²³⁶ ומבתי מדרשות. והיינו ע"ד יתרון בחי' משכנותיך דישראל על בחי' אוהליך דיעקב.

"אוהב ה' את השערים המצוינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות". והיינו, בדומה למעלת בחינת "משכנותיך" של ישראל על בחינת "אוהליך" של יעקב.

הגמרא דורשת את "שערי ציון" כשערים "המצוינים בהלכה", שה' אוהב יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות. זוהי מעלת "משכנותיך" של ישראל על פני "אוהליך" של יעקב.

וכמ"ש מגיד דבריו ליעקב²³⁷ חוקיו ומשפטיו לישראל והוא כענין עדות ותורה. ועיין מענין מגיד דבריו כו' ברכות סדר בא (פ"ט"ו [פרק ט"ו / פרשה ט"ו] ופרשה י"ט) משפטים (פ"ל).

וכמו שנאמר: "מגיד דבריו ליעקב, חוקיו ומשפטיו לישראל"; והדבר דומה לענין עדות ותורה. ועיין בענין "מגיד דבריו" כו' במדרש רבה, סדר בא (פרשה ט"ו ופרשה י"ט), משפטים (פרשה ל').

כך גם הפסוק "מגיד דבריו ליעקב, חוקיו ומשפטיו לישראל" מקביל ל"עדות ביעקב, תורה בישראל". המדרש דן בפסוק הזה בשמות רבה.

גם יש לומר ע"ד שנתבאר בד"ה הבאים ישרש יעקב²³⁸ יציץ ופרח ישראל²³⁹ שבחי' הצמיחה שלעתיד זהו בחי' ישראל וכך התגלות פנימיות התורה שהיא פנימית ועצמות חכמה עילאה יהיה לעתיד:

עוד אפשר לומר בדרך שנתבארה במאמר המתחיל "הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל": בחינת הצמיחה שלעתיד היא בחינת ישראל; וכך גם גילוי פנימיות התורה, שהיא פנימיותה ועצמותה של חכמה עילאה, יהיה לעתיד לבוא.

הסבר נוסף: בפסוק "יעקב ישרש, ישראל יציץ ופרח", ישראל מבטא את הפריחה העתידה. פנימיות התורה, שהיא עצמותה של חכמה עילאה, תתגלה אז.

קטע 8 • 42-34

תשובה תתאה ותשובה עילאה: בעל התשובה

34 ו נחזור לענין שלשה בחי' תשובה דלכאורה הרי לא מצינו בספרים רק שני בחי' תשובה היינו תשובה^{240, 241} תתאה ותשובה עילאה²⁴².

6. נחזור לענין שלוש הבחינות של תשובה. לכאורה, בספרים מצאנו רק שתי בחינות של תשובה: תשובה תתאה ותשובה עילאה.

סעיף 6 חוזר לשלוש בחינות התשובה. בספרים קדומים מדובר רק על שתיים: תשובה תתאה ותשובה עילאה. הערת קה"ת מביאה את הסברו של הרב, במאמר משנת 5741, לכך שהמאמר פותח בשלוש, עובר לשתיים ולבסוף לארבע: אופן הצגת הנושא משקף את הנושא עצמו.

כי תשובה היינו תשוב הי' ויש הי' תתאה הי' עילאה והן כי תשובות הנ"ל. וכמ"ש ברי"ח [בראשית חכמה] שער התשובה פ"ב [פרק ב'].

שכן תשובה פירושה "תשוב הי'", כלומר, הי' תשוב, ויש הי' תתאה והי' עילאה, והן שתי התשובות שהוזכרו; וכך כתוב בראשית חכמה, שער התשובה, פרק ב.

מקורן של שתי הבחינות הוא בפירוש המילה תשובה כ"תשוב הי'": בשם הוי"ש שתי אותיות הי', התחתונה — מלכות — והעליונה — בינה, ולכל אחת מהן יש בחינת תשובה. ראשית חכמה מסביר זאת.

אך הענין הוא ע"פ מאמר הזח"ב [הזהר חלק ב'] משפטים (דק"ו סע"ב [סוף עמוד ב]) שהובא ברי"ח שם וז"ל [וזה לשונן] וכיון דאחיד באילנא דחיי כדין אקרי בעל תשובה²⁴³

אלא שהעניין מתבאר על פי דברי הוזהר, חלק ב, משפטים, סוף דף קו ע"ב, שהובאו שם בראשית חכמה, ואלה לשוננו: "וכיון שאחוז באילנא דחיי, אז נקרא בעל תשובה,"

היישוב עולה מדברי הוזהר על פרשת משפטים, שהובאו בראשית חכמה: מי שאחוז באילנא דחיי נקרא בעל תשובה.

דהא כנס"י [כנסת ישראל] תשובה אופי הכי אקרי ואיהו בעל תשובה אקרי. וקדמאי אמרו בעל תשובה ממש.

"שהרי כנסת ישראל נקראת אף היא תשובה, וגם הוא נקרא בעל התשובה. והקדמונים אמרו: בעל תשובה ממש." כנסת ישראל, שהיא מלכות, נקראת אף היא "תשובה", ומי ששב נעשה בעלה, בן זוגה. הקדמונים התכוונו למילים "בעל תשובה" כפשוטן: בעלה של התשובה.

וע"ד אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד במקום שבעלי תשובה עומדים עכ"ל [עד כאן לשוננו], ופי' במק"מ [במקדש מלך] שם בענין כדין אקרי בעל תשובה פי' כיון שהוא אחוז בזעיר לכך נק' בחי' בעל היינו משפיע לבחי' הי' תתאה.²⁴⁴

"ועל דרך זה, אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד במקום שבו עומדים בעלי תשובה". עד כאן לשוננו. ומפרש שם מקדש מלך, על המילים "אז נקרא בעל תשובה": מכיון שהוא אחוז בזעיר אנפין, הוא נקרא משום כך בחינת "בעל", כלומר, משפיע לבחינת הי' תתאה.

לכן בעלי תשובה עומדים במקום שגם צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד בו. מקדש מלך, בפירושו לזוהר, מסביר שמכיון שהוא אחוז בזעיר אנפין, אילנא דחיי, הוא נעשה "בעל" — מי שמשפיע לבחינת הי' תתאה, מלכות.

35 וז"ש [וזהו שכתוב] דהא כנס"י [כנסת ישראל] שהיא המלי תשובה אוף הכי אקרי²⁴⁵ ור"ל [ורוצה לומר] שנק' ג"כ תשובה כמו הבינה שהיא ה' עילאה והיא ה' תתאה.

וזהו שנאמר: "כנסת ישראל", שהיא מלכות, נקראת גם היא תשובה; כלומר, גם היא נקראת תשובה, כמו בינה, שהיא ה' עילאה, והיא ה' תתאה.

| הוזהר אומר שכנסת ישראל, מלכות, נקראת "גם" תשובה, כמו בינה, שהיא ה' עילאה; מכאן שמלכות היא ה' תתאה.

ומאחר שהבעל תשובה אוהו בעה"ח [בעץ החיים] שהוא ז"א ע"כ נק' בעל תשובה ר"ל [רוצה לומר] שהוא גורם המשכה עליונה בבחי' מלי' והיינו המשכה מסוכ"ע בממכ"ע [בממלא כל עלמין] ע"י ועשה טוב.

ומכיוון שבעל התשובה נאחז בעץ החיים, שהוא ז"א, לכן הוא נקרא בעל תשובה; כלומר, הוא גורם להמשכה עליונה בבחינת מלכות — המשכה מסובב כל עלמין לממלא כל עלמין, באמצעות "ועשה טוב".

| בעל התשובה נאחז בעץ החיים, ז"א, ולכן הוא ממשיך אור עליון אל מלכות: מסובב כל עלמין לממלא כל עלמין, באמצעות עשיית טוב.

36 ולכן נק' בעל ממש משפיע לתשובה זו כוי. הרי מוכן איך בבחינת תשובה תתאה שהוא ענין תשוב ה' תתאה יש שני מדריגות והיינו התשובה דסור מרע והתשובה דועשה טוב.

ולכן הוא נקרא "בעל" במוכן המילולי: מי שמשפיע לתשובה זו וכו'. מכאן מוכן כיצד בבחינת התשובה התחתונה, שעניינה "תשוב ה' תתאה", יש שתי מדרגות: התשובה של "סור מרע" והתשובה של "עשה טוב".

| לתשובה התחתונה, השבת ה' תתאה, יש אפוא שני שלבים: תשובה של התרחקות מן הרע ותשובה של עשיית טוב.

שע"י סור מרע גורם שתשוב ה' תתאה לגבי ו' דהיינו שע"י העוונות גורם התלבשות ה' תתאה בנוגה כמש"ל [כמה שכתוב לעיל] בענין ובפשעכם שולחה אמכם²⁴⁶ כוי.

כי על ידי "סור מרע" גורמים לה' תתאה לשוב אל ו'; כלומר, החטאים גורמים לה' תתאה להתלבש בנוגה, כפי שנתבאר לעיל בענין "ובפשעכם שולחה אמכם" וכו'.

| החטאים גורמים לה' תתאה, השכינה, להתלבש בנוגה, כפי שנתבאר על הפסוק "ובפשעכם שולחה אמכם". ההתרחקות מן הרע משיבה את ה' תתאה אל ו', אל ז"א.

אמנם ע"י סור מרע ניתקן בחינה זו וכמ"ש ברי"ח שם ויובן עפמ"ש [על פי מה שכתוב] לקמן²⁴⁷ בענין הוי' צלך²⁴⁸ כוי.

אולם על ידי "סור מרע" מתקנים בחינה זו, כפי שנכתב שם ב"ראשית חכמה"; והדבר יובן לפי מה שנכתב להלן בענין "הוי' צלך" וכו'.

| ההתרחקות מן הרע מתקנת זאת, כפי שכתוב "ראשית חכמה". הטקסט מפנה להסבר "להלן" על "הוי' צלך"; הערת קה"ת מציעה לקרוא "לעיל", בסוף סעיף 4, ומוסיפה שבכתב יד 1102 הקטע מופיע בסעיף 3, ולכן ההפניה היא למה שנדפס קודם (74c).

אך כדי שיומשך בה המשכת תוספת אור מא"ס ב"ה ממש מבחינת סוכ"ע זהו ע"י ועשה טוב שע"י ממשיך מלמעלה למטה.

אך כדי שתימשך בה תוספת אור ממש מאין סוף ברוך הוא, מבחינת סוכב כל עלמין, הדבר נעשה על ידי "עשה טוב", שעל ידו ממשיכים מלמעלה למטה.

המשכת אור נוסף אל ה' תתאה מאין סוף, מבחינת סוכב, נעשית באמצעות עשיית טוב, הממשיכה מלמעלה למטה.

37 וע"י מורה הוי"ו דשם הוי"ו שנק' עץ החיים ואזי נק' בעל תשובה לפי שגורם יחוד בחי' ו"ה

ועל כך מורה האות ו' בשם הוי", הנקראת עץ החיים; ואז הוא נקרא בעל תשובה, משום שהוא גורם לייחוד של בחינת ו"ה,

האות ו' בשם הוי", ז"א, היא עץ החיים. מי שעושה טוב נקרא בעל תשובה, משום שהוא מייחד את ו' וה', ז"א ומלכות.

שהוא יחוד סוכב וממלא והתשובה הג' זהו ענין תשוב ה' עילאה והוא למעלה מבחי' סוכ"ע. כי הבינה נק' לפני הוי"ו שהיא למעלה מבחי' ז"א הנק' הוי"ו סוכ"ע כוי.

שהוא ייחוד סוכב וממלא. והתשובה השלישית היא ענין "תשוב ה' עילאה", והיא למעלה מבחינת סוכב כל עלמין. שכן בינה נקראת "לפני הוי"ו", משום שהיא למעלה מבחינת ז"א, הנקרא הוי", סוכב כל עלמין, וכו'.

אותו ייחוד הוא ייחוד סוכב וממלא. התשובה השלישית היא שיבת ה' עילאה, בינה, שהיא למעלה מסוכב: בינה נקראת "לפני הוי"ו", למעלה מז"א, הנקרא הוי"ו והוא סוכב.

38 וגם כי התגלות עתיק הוא בבינה²⁴⁹ והנה נודע מהאריז"ל [מהאריזי זכרוננו לברכה] דיחוד²⁵⁰ ו"ה הוא ע"י

תומ"צ [תורה ומצות] אכן יחוד י"ה זהו דוקא ע"י מס"נ [מסירות נפש] ולכן תשובה זו הוא למעלה מבחינת ועשה טוב כוי.

וכן, משום שהתגלות עתיק היא בבינה. והנה ידוע מדברי האריזי ז"ל שייחוד ו"ה נעשה באמצעות תורה ומצוות, ואילו ייחוד י"ה נעשה דוקא באמצעות מסירות נפש; ולכן תשובה זו היא למעלה מבחינת "ועשה טוב" וכו'.

בינה גבוהה עוד יותר, משום שעתיק, הפנימיות של כתר, מתגלה בה. האריזי מלמד שייחוד ו"ה נעשה באמצעות תורה ומצוות, ואילו ייחוד י"ה — חכמה ובינה — נעשה רק באמצעות מסירות נפש; לכן תשובה זו נעלית מעשיית טוב.

ואעפ"כ [ואף על פי כן] מבואר כאן שתשובה זו הוא ע"י התורה כי התורה מחוי"ב [מחכמה ובינה]²⁵¹ נפקת דהיינו שהיא מוחין דאבא כוי.

ואף על פי כן, מבואר כאן שתשובה זו נעשית באמצעות התורה, משום ש"התורה יוצאת מחכמה ובינה", כלומר, היא המוחין של אבא וכו'.

ובכל זאת, במאמר נאמר שהתשובה השלישית נעשית באמצעות התורה. זאת משום שהתורה יוצאת מחכמה ובינה: היא המוחין של אבא.

39 ולפי האמת יש בתשובה עילאה זו ג"כ ב' בחינות שבתשובה תתאה. היינו²⁵² האי תשוב הי' עילאה לגבי

יו"ד הב' כשנק' בעל תשובה

ולמען האמת, גם בתשובה עילאה זו יש שתי בחינות שבתשובה תתאה: הראשונה, "הי' עילאה תשוב" אל היו"ד; והשנייה, כאשר האדם נקרא בעל תשובה,

למעשה, גם לתשובה עילאה יש שני שלבים, בדומה לתשובה תתאה: תחילה הי"א עילאה חוזרת אל היו"ד — בינה אל חכמה; ולאחר מכן האדם נקרא בעל תשובה.

והיינו מה שאמרו וקדמאי אמרו בעל תשובה ממש²⁵³ ופי' במק"מ [במקדש מלך] שהוא עולה לאבא ונקרא משפיע לבחי' הבינה.

וזהו שאמרו: "וקדמאי אמרו בעל תשובה ממש"; ומפרש במקדש מלך שהוא עולה לאבא ונקרא משפיע לבחינת הבינה.

זהו מאמר הזהיר: "וקדמאי אמרו בעל תשובה ממש". לפי פירוש מקדש מלך, הוא עולה לאבא ונעשה משפיע לבינה.

40 וזהו כמ"ש במ"א בפ"י תשובה תשוב הי' במילוי יו"ד²⁵⁴ שהוא ענין ממעמקים קראתיך²⁵⁵ ב' עומקים כוי

וזהו כפי שמוסבר במקום אחר בפירוש המילה תשובה — "תשוב הי"א", כשהי"א נכתבת במילוי יו"ד. עניין זה הוא "ממעמקים קראתיך" — שני עומקים וכו';

במקום אחר מפרשים את המילה תשובה כך שהי"א נכתבת במילוי יו"ד, כלומר הה"א העליונה מתחברת לחכמה. זהו "ממעמקים קראתיך" — שני עומקים.

היינו בינה לבא^{256, 257} הוא בחי' פנימיות הלב ובחי' חכמה²⁵⁸ המאירה בפנימיות הלב והיא תעלומות לבו גם י"ל [יש לומר] שבי' עומקים אלו היינו בינה היא אהבה רבה למס"נ [למסירות נפש] באחד וחכמה עילאה היא יראה עילאה כוי.

כלומר, "בינה היא הלב", והיא בחינת פנימיות הלב; וכן בחינת החכמה המאירה בפנימיות הלב, שהיא "תעלומות לבו". אפשר לומר גם ששני העומקים האלה הם: בינה היא אהבה רבה, המביאה למסירות נפש באמירת "אחד", וחכמה עילאה היא יראה עילאה וכו'.

שני העומקים הם בינה, "הלב" — פנימיות הלב, וחכמה המאירה בתוך הלב הפנימי, "תעלומותיו". לחלופין, בינה היא האהבה הרבה המביאה למסירות נפש באמירת "אחד", וחכמה עילאה היא היראה העילאה.

41 ואעפ"כ [ואף על פי כן] אמר כאן רק שלשה מדרגות בתשובה כי או"א [אבא ואימא] הן תרין ריעין²⁵⁹ דלא מתפרשין ע"כ הם שניהם מדרגה אחת בכלל.

ואף על פי כן נאמרו כאן רק שלוש מדרגות של תשובה, משום שאבא ואמא הם "תרין ריעין דלא מתפרשין" — שני רעים שאינם נפרדים לעולם; לכן, בכללות, שניהם נחשבים למדרגה אחת.

אם בתשובה העליונה יש שני שלבים, הרי שיש למעשה ארבע מדרגות של תשובה. המאמר מנה רק שלוש, משום שאבא ואמא, חכמה ובינה, הם "תרין ריעין דלא מתפרשין" — שני רעים שאינם נפרדים לעולם, כפי שנאמר בזוהר; לכן שני השלבים שלהם נחשבים למדרגה אחת.

והנה מבואר למעלה דג' תשובות אלו נרמזים בג' אותיות בכר ובחי' זו הרביעית²⁶⁰ נרמז בכללות תיבת בכר שרומז בחכמה עילאה שנקרא בכר ראשית הגילוי וכמ"ש בזח"א [בזהר חלק א] בראשית (ד"ג ע"ב)

והנה, למעלה הוסבר ששלוש התשובות האלה נרמזות בשלוש אותיותיה של "בכר"; ואילו המדרגה הרביעית נרמזת במילה "בכר" כולה, הרומזת לחכמה עילאה, הנקראת "בכר" — בכור, ראשית הגילוי, כמו שכתוב בזוהר, חלק א, בראשית (13b):

שלוש התשובות רמזות בשלוש אותיותיה של "בכר"; הרביעית רמזה במילה "בכר" כולה, המציינת את החכמה העילאה. חכמה היא ה"בכור", נקודת הגילוי הראשונה.

קדש לי כל בכר^{261, 262} דא יו"ד דאיהו קדש בוכרא דכל קודשין עילאין²⁶³ ובפ' ואתחנן (דרס"ב א').

"קדש לי כל בכר" — זו יו"ד, שהיא קודש, בכור כל הקדושות העליונות; וכן בפרשת ואתחנן (262a).

הזוהר מפרש את "קדש לי כל בכר" כרומז ליו"ד שבשם, לחכמה: "בכור כל הקדושות העליונות".

וענין ב' בחינות אלו למעלה היינו כי תשוב ה' עילאה לגבי יו"ד זהו מלמטה למעלה ואח"כ כשנקרא בעל תשובה היינו כשנמשך מלמעלה למטה מבחינת ע"ק [עתיקא קדישא] לאבא ומאבא לאימא.

ועניינן של שתי המדרגות האלה למעלה הוא כך: "תשוב ה' עילאה" אל היו"ד — וזהו מלמטה למעלה; ואחר כך, כשנקרא "בעל תשובה", הכוונה היא להמשכה מלמעלה למטה, מבחינת עתיקא קדישא לאבא, ומאבא לאמא.

שני השלבים שלמעלה הם: תחילה ה' עילאה, בינה, חוזרת אל היו"ד, חכמה, מלמטה למעלה; לאחר מכן, בבחינת "בעל תשובה", נמשכת הארה מלמעלה למטה — מעתיקא קדישא לאבא, ומאבא לאמא.

ועד"ז נתבאר בזח"ג [בזהר חלק ג] ויקרא (דט"ז ע"א)²⁶⁴ ע"פ ישוב ירחמנו²⁶⁵ מאן ישוב ישוב ע"ק [עתיקא קדישא] לאתגליא²⁶⁶ כוי

ועל דרך זו מוסבר בזוהר, חלק ג, ויקרא (16a), על הפסוק "ישוב ירחמנו": "מי ישוב? עתיקא קדישא ישוב להתגלות" וכו',

הזוהר מפרש גם את "ישוב ירחמנו" באותו אופן: "מי ישוב? עתיקא קדישא ישוב להתגלות".

בז"א והוא ענין ההמשכה מלמעלה למטה. ועמ"ש סד"ה כי תשמע בענין לעשות הישר בעיני²⁶⁷ ה'.
 בז"א; וזהו ענין ההמשכה מלמעלה למטה. ועיינו במה שכתוב בסוף המאמר המתחיל "כי תשמע", בענין "לעשות הישר בעיני ה'".

כלומר, עתיק מתגלה בז"א, וזהו המשכה מלמעלה למטה. המאמר על "כי תשמע... לעשות הישר בעיני ה'" דן בכך בסופו.

וזהו ענין פטר כל רחם וכדפי' בזח"א [בזהר חלק א] בראשית (די"ג סע"ב [סוף עמוד ב])²⁶⁸ פטר כל רחם בההיא שביל דקיק דנחת מן יו"ד דאיהו אפתח רחמא למעבד פירין כו'.

וזהו ענין "פטר כל רחם", כפי שמבואר בזהר, חלק א, בראשית (סוף 13b): "פטר כל רחם — באותו שביל דק היורד מן היו"ד, שהוא פתח את הרחם להוליד פירות" וכו'.

המשכה זו היא בחינת "פטר כל רחם": הוזהר מסביר שהיא נעשית באמצעות השביל הדק היורד מן היו"ד, חכמה, ופותח את ה"רחם", בינה, כדי להוליד פירות.

וזה יתבאר ממ"ש בד"ה לך לך^{269, 270} שלהיות הגילוי למטה מבחי' ח"ע [חכמה עילאה] בא לזה כח מע"ק [מעתיקא קדישא] מקוצי של יו"ד לקוץ התחתון וממנו לה' עילאה כו' להיות אתפריעו כל נהורין כו'.

והדבר יתבאר על פי מה שכתוב במאמר המתחיל "לך לך": כדי שיתגלה למטה מבחינת חכמה עילאה, הכוח לכך בא מעתיקא קדישא — מקוצו של היו"ד אל קוצה התחתון, וממנו אל ה' עילאה וכו' — כדי ש"אתפריעו כל נהורין", שכל האורות יתגלו.

המאמר בתורה אור על "לך לך" מסביר שכדי שגילוי יגיע למטה מחכמה עילאה, הכוח לכך צריך לבוא מעתיקא קדישא, מקוצה העליון של היו"ד, דרך הקוץ התחתון שלה אל ה' עילאה, כדי ש"אתפריעו כל נהורין" — כל האורות יתגלו.

גם ע"ד ואני אפתח לך תרעין עילאין כו' וכפתחו של אולם כו' אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] שלמעלה מאתעדל"ת [מאתערותא דלתתא] בחי' את ברכתי כו' שהיא בחי' מטל השמים שהטל הוא אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] מבחי' שאין אתעדל"ת [אתערותא דלתתא] מגעת שם.

וכן על דרך "ואני אפתח לך שערים עליונים" וכו', ו"כפתחו של אולם" וכו': אתערותא דלעילא שלמעלה מאתערותא דלתתא, בחינת "את ברכתי" וכו', שהיא בחינת "מטל השמים"; שכן הטל הוא אתערותא דלעילא מבחינה שאליה אתערותא דלתתא אינה מגיעה.

כך גם הדימויים של הבטחת ה' לפתוח את השערים העליונים, ושל פתח רחב כפתחו של אולם בבית המקדש: אתערותא דלעילא, הגדולה מאתערותא דלתתא. היא דומה לטל, שבא מלמעלה, מבחינה ששום אתערותא דלתתא אינה מגיעה אליה.

42 ועמ"ש במ"א בענין פותח את ידיך בד"ה כי ההרים ימוש^{271, 272} ובד"ה יחיינו מיומים^{273, 274} ומ"ש בענין פי מפתחות הפנימיות²⁷⁵ בד"ה כי תשמע הנ"ל.

ועיינו במה שנכתב במקום אחר בענין "פותח את ידיך", במאמר המתחיל "כי ההרים ימוש" ובמאמר המתחיל "יחיינו מיומים"; וכן במה שנכתב בענין פירוש "מפתחות הפנימיות", במאמר המתחיל "כי תשמע" הנזכר לעיל.

מאמרים אחרים דנים ב"פותח את ידיך" וב"מפתחות הפנימיות", דימוי של הגמרא לתורה, כדימויים לפתיחה מלמעלה.

והיינו ע"י שבתחלה קדש לי כל בכר כענין פתחי לי²⁷⁶ כו' אתעדלי²⁷⁷ [אתערותא דלתתא] המעורר אתעדלי²⁷⁸ [אתערותא דלעילא] כו'

והיינו על ידי שתחילה נאמר "קדש לי כל בכור", בדומה לענין "פתחי לי" וכו': אתערותא דלתתא המעוררת אתערותא דלעילא וכו',

הפתיחה מלמעלה באה לאחר האתערותא דלתתא, "קדש לי כל בכור", בדומה ל"פתחי לי", שבו ה' מבקש מישראל לפתוח תחילה, כדי שיוכל לפתוח מלמעלה.

באדם ובבהמה²⁷⁷ בחינת זרע אדם וזרע בהמה²⁷⁸ כמ"ש בד"ה ואלה המשפטים^{279, 280} גם כמ"ש והיה הבן הבכור לשניאה.²⁸¹

"באדם ובבהמה": בחינת "זרע אדם וזרע בהמה", כפי שנכתב במאמר המתחיל "ואלה המשפטים"; וכן כפי שנאמר: "והיה הבן הבכור לשניאה".

יש לקדש את הבכורות "באדם ובבהמה"; הדברים נקשרים ל"זרע אדם וזרע בהמה", כפי שמוסבר במאמר בתורה אור על "ואלה המשפטים". כמו כן מובא הפסוק "והיה הבן הבכור לשניאה" בענין הבכור.

(ועיין מענין קדש לי כל בכר ברבות ס"פ בא ובשה"ש [ובשיר השירים] ס"פ מה יפו פעמיך.²⁸² ובקהלת בפסוק מה יתרון העושה. ועמ"ש מענין לידה בד"ה וארא אל אברהם^{283, 284} ומשם יובן ג"כ ענין פטר כל רחם):²⁸⁵

(ועיינו בענין "קדש לי כל בכור" במדרש רבה, בסוף פרשת בא, וב[מדרש רבה על] שיר השירים, בסוף [הקטע על] "מה יפו פעמיך"; ובקהלת, על הפסוק "מה יתרון לעושה". וכן עיינו במה שנכתב בענין לידה במאמר המתחיל "וארא אל אברהם", וממנו יובן גם ענין "פטר כל רחם").

ההערה מפנה למדרשים על "קדש לי כל בכור", בשמות רבה, בשיר השירים רבה ובקהלת, וכן למאמר בתורה אור על לידה, "וארא אל אברהם", שממנו מובן גם "פטר כל רחם".

בעבודה

יש לסור מרע לגמרי, ולעקור את התשוקה לענייני העולם הזה, אפילו לדברים המותרים: "קדש עצמך במותר לך", ולאכול רק כדי שיהיה כוח להתפלל. אין להתעצל בלימוד התורה ובתפילה, ויש לקיים את המצוות בשמחה, ולא מתוך הרגל שנעשה כלאחר יד. מעבר לכל המעשים, יש לשאוף לשוב לשורש בלי תחושת מציאות עצמית, באמצעות לימוד תורה לשמה לאחר התפילה, קביעת עתים לתורה, וככל האפשר — לימוד תמידי.

שאלות לשיחה

1. מה מרוויחה נשמה שכבר הייתה צדיק גמור בגן עדן מירידתה כדי להיות בעלת תשובה?
2. מדוע נאמר "אלקיננו" על שם אלקים, וכיצד הוא יכול להתפרש גם כהוי"ע עצמה שהיא אלקינו?
3. מדוע, לפי המשל של עץ הפרי, הזנחת עשיית הטוב אצל תלמיד חכם חמורה מחטא ממש אצל מי שאינו מלומד?
4. מהי התשובה של מי שאין בו חטאים כלל, ומדוע מגיעים אליה באמצעות התורה?
5. כיצד אוהל יריעות העזים והיריעות הפנימיות של המשכן מסבירים את היחס בין יעקב לישראל, ובין בעלי עסק לתלמידי חכמים?

הערות

פסקה 1

1 מה טובו אוהליך

הערות קה"ת מונה שני כתיבי נוספים של מאמר זה: אחד שנכתב בידי אדמו"ר האמצעי ואחד בידי רבי משה, בנו של אדמו"ר הזקן.

הערות קה"ת

הנחת כ"ק אדמו"ר האמצעי בסה"מ תקס"ב ח"א ע' רלא. והנחת הר"מ בן אדה"ז שם כרך-ב ע' תצד. ובאריכות במאמרי אדה"א כמדבר ח"ד ע' אתקצב ואילך. הגהות וביאורים באוה"ת בלק ע' אילב-א"מה. ולכללות המאמר ראה גם באוה"ת פ' בא ע' של ואילך. שמות כרך-ז ע' ב'תרמו. סה"מ אידיש ע' 122. ד"ה זה דשנת תשמ"א. לקו"ש-יא ע' 21. נתבאר בד"ה מה טובו תשד"מ.

2 כל הקורא לאברהם

הגמרא פוסקת שמי שקורא לאברהם "אברם" עובר על איסור, אך מי שקורא ליעקב "יעקב" אינו עובר, שכן הכתוב עצמו חזר להשתמש בשם זה. אדמו"ר הזקן שואל מה עומד מאחורי ההבדל.

Berakhot 13a:8-9 ברכות י"ג א:ח-ט

תני בר קפרא: כל הקורא לאברהם "אברם" — עובר בעשה. שפאמר: "והיה שמו יעקב" רבי אליעזר אומר: עובר בלאו, שפאמר: "ולא יקרא עוד [את] שמו אברהם". אלא מעתה הקורא לשמה "שריי" הכי נמי?

Bar Kappara taught : Whoever calls Abraham " Abram " transgresses a command ; as it is said, "Thy name shall be Abraham" (Gen. xvii. 5). R. Eliezer says: He transgresses a prohibition ; as it is said, "Thy name shall no more be called Abram" (ibid.). But now, can this also apply to one who calls "Sarah "Sarai

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערות קה"ת

ברכות יג, א.

3 ולא יקרא עוד שמו אברהם

"ולא יקרא עוד את שמו אברם, והיה שמו אברהם". זהו הפסוק שממנו לומדת הגמרא את האיסור לקרוא לאברהם בשמו הקודם.

Genesis 17:5 בראשית י"ז:ה'

ולא־יקרא עוד את־שמוֹ אַבְרָם וְהָיָה שְׁמוֹ אַבְרָהָם כִּי אֲבִי־הַמְּנוֹן גוֹיִם נִתְּתִיָּהּ:

Neither shall thy name any more be called Abram, but thy name shall be Abraham; for the father of a multitude of nations have I made thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערות קה"ת

בראשית יז, ב.

4 ברכת בלעם: "מה טובו אוהליך יעקב, משכנותיך ישראל". המאמר יפרש את שני חלקי הפסוק כשתי הבחנות הנקראות יעקב וישראל.

Numbers 24:5 במדבר כ"ד:ה'

מֶה־טוֹבוֹ אֹהֲלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל:

How goodly are thy tents, O Jacob, Thy dwellings, O Israel

5

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

"ולא יקרא עוד את שמו אברם, והיה שמו אברהם". זהו הפסוק שממנו לומדת הגמרא את האיסור לקרוא לאברהם בשמו הקודם.

Genesis 17:5 בראשית י"ז:ה'

ולא־יקרא עוד את־שמוֹ אַבְרָם וְהָיָה שְׁמוֹ אַבְרָהָם כִּי אֲבִי־הַמְּנוֹן גוֹיִם נִתְּתִיָּהּ:

Neither shall thy name any more be called Abram, but thy name shall be Abraham; for the father of a multitude of nations have I made thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 2

6 ויעקבני זה פעמים

עשו אומר על יעקב: "האם לא נקרא שמו יעקב, משום שיעקבני זה פעמיים". המאמר מפרש בהמשך את "זה פעמיים" כשני סוגי התשובה הראשונים.

Genesis 27:36 בראשית כ"ז:ל"ו

וַיֹּאמֶר הַכִּי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פַעַמִּים אֶת־בְּכֹרְתִי לָקַח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בְּרֹכְתִי וַיֹּאמֶר הֲלֹא־אֶצְלֶתָּ לִי בְרָכָה:

And he said: 'Is not he rightly named Jacob? for he hath supplanted me these two times: he took away my birthright; and, behold, now he hath taken away my blessing.' And he 'said: 'Hast thou not reserved a blessing for me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערות קה"ת

בראשית כז, לו.

7 נהנה מזיו השכינה

בעולם הבא יושבים הצדיקים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה. אדמו"ר הזקן משתמש בכך כדי לתאר את מצב הנשמה קודם ירידתה.

Berakhot 17a:12 ברכות י"ז א:י"ב

מְרַגְלָא בפומיה דרב: לא כְּעוֹלָם הָזֶה הָעוֹלָם הַבָּא. הָעוֹלָם הַבָּא אֵין בוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִּיָּה וְלֹא פְרִיָּה וְרִבְיָה וְלֹא מִשָּׂא וּמַתָּן וְלֹא קִנְיָא וְלֹא שְׂנְאָה וְלֹא תַּחְרוּת, אֲלֵא צְדִיקִים יוֹשְׁבִין וְעַטְרוֹתֵיהֶם בְּרָאשֵׁיהֶם וְנִגְהָנִים מִזִּיּוֹ הַשְּׁכִינָה, שְׂנְאָמַר: "וַיַּחֲזוּ אֶת הָאֱלֹקִים וַיִּשְׂתַּחוּ".

It was a favourite saying of Rab : Not like this world is the world to come. In the world to come there is neither eating nor drinking; no procreation of children or business transactions; no envy or hatred or rivalry ; but the righteous sit enthroned, their crowns on their heads, and enjoy the lustre of the Shekinah; as it is said, "And they beheld G-d, and did .eat and drink" (Exod. xxiv. II)

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערות קה"ת

ראה ברכות יז, א.

8 אך התירוץ האמיתי

ההערה מביאה את דברי אדמו"ר הזקן שם: "וכל אדם נברא להיות בעל תשובה, אף אם לא עבר מימיו שום עבירה". הדברים תומכים בנקודה

שהמעלה שהנשמה משיגה היא היותה בעלת תשובה.

הערת קה"ת

ראה מאמרי אדה"צ פרשיות-ב ע' תשכו "וכל אדם נברא להיות בע"ת אפילו לא עבר שום עבירה מימיו". מובא בלקו"ש חל"ץ ע' 32 הערה 37. ראה בלקו"ש חט"ו ע' 249 שהקושיא כאן מה שנעשה "יתרון" ע"י הירידה, ואין זה סתירה למה שנתבאר בכ"מ הירידה בשביל "העלי", ע"ש. ראה לקו"ש ח"כ ע' 86 ואילך.

9 יפה שעה אחת בתשובה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות ד, יז.

10 יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים

"יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא". זו ההוכחה הראשונה לכך שהנשמה מרויחה בירידתה דבר שהיה חסר לה למעלה.

Pirkei Avot 4:17 משנה אבות ד:י"ז

הוא ה"ה אומר, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מכל חיי העולם הבא. ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא, מכל חיי העולם הזה:

He used to say: more precious is one hour in repentance and good deeds in this world, than all the life of the world to come; And more precious is one hour of the tranquility of the world to come, than all the life of this world

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

11 במקום שבעלי תשובה עומדין

"במקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אינם עומדים". אדמור"ק זקן מיישם זאת על הנשמה: למעלה היא צדיק גמור, ולמטה היא יכולה להיות בעלת תשובה.

Berachot 34b:22-23 ברכות ל"ד ב:כ"ב-כ"ג

ופליגא דרבי אבהו, דאמר רבי אבהו: מקום שבעלי תשובה עומדין — צדיקים גמורים אינם עומדין, שנאמר: "שלוש שלום לרחוק ולקרוב". "לרחוק" ברישא, ויהדר "לקרוב". ורבי יוחנן אמר לה: מאי "רחוק" — שהיה רחוק מדבר עבירה מעיקרא. ומאי "קרוב" — שהיה קרוב לדבר עבירה, ונתרחק ממנו השתא.

This is at variance with the opinion of R. Abbahu who said : The place which the penitent occupy, the perfectly righteous are unable to occupy ; as it is said, "Peace, peace to him that is far off and to him that is near" — "to him that is far off [from G-d] first, and then "to him that is near." But R. Johanan can reply : What means "To him that is far off"? To him who was far off from transgression from the first ; and ... what

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות לד, ב.

12 אלה מסעי

"אלה מסעי בני ישראל". אלו מילות הפתיחה של מאמר שהטקסט מצטט,

העוסק ברווח של הנשמה מירידתה.

Numbers 33:1 במדבר ל"ג:א

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאתם ביד משה ואהרן:

These are the stages of the children of Israel, by which they went forth out of the land of Egypt by their hosts under the hand of Moses and Aaron

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

13 אשר ברא אלקים לעשות

"אשר ברא אלקים לעשות" — מילות הסיום של סיפור הבריאה. המאמר על "אלה מסעי" דן בירידת הנשמה בהקשר של מילים אלו.

Genesis 2:3 בראשית ב:ג

ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות:

And G-d blessed the seventh day, and hallowed it; because that in it He rested from all His work which G-d in creating had made

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

14 ובד"ה ועתה יגדל נא

המאמר הזה מסביר שנשמת האדם יורדת לעולם הזה לצורך עלייה: קודם בואה לכאן היא הייתה בבחינת "עומדים", ובאמצעות קיום המצוות בעולם הזה היא זוכה לבחינת "מהלכים", ככתוב: "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה".

הערת קה"ת

לעיל לח, ד.

15 ועתה יגדל נא

תפילתו של משה לאחר חטא המרגלים: "ועתה יגדל נא כח ה'". אלו מילות הפתיחה של המאמר בלקוטי תורה לפרשת שלח, שהטקסט מצטט.

Numbers 14:17 במדבר י"ד:י"ז

ועתה יגדלנא כח אדני כאשר דברת לאמר:

And now, I pray Thee, let the power of the L-rd be great, according as Thou hast spoken, saying

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

16 עומדים ומהלכים

"ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה". במאמר המצוטט הנשמה קודם ירידתה היא בבחינת "עומדים", ובאמצעות המצוות היא זוכה ליכולת "ללכת".

Zechariah 3:7 זכריה ג':ז

כה אמר ה' צבאות אם בדרכי תלך ואם את משמרת תשמר וגם אתה תדין את ביתי וגם תשמר את החצרי ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה:

Thus saith the L-RD of hosts: If thou wilt walk in My ways, and if thou wilt keep My charge, and wilt also judge My house, and wilt also keep My courts, then I will give thee free access among these that stand by

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

17 מי מנה עפר יעקב

דברי בלעם: "מי מנה עפר יעקב". מילות הפתיחה של מאמר אחר המצוטט

בהן ראה אותה גדולה א"ל הבא לי מראות קטנות הביא לו מראות קטנות א"ל ראה בבואה שלך בהן ראה אותה קטנה א"ל מה אם אתה שאתה בשר ודם ואתה משנה עצמך בכל מה שתראה מי שאמר והיה העולם ברוך הוא עאכ"ו הוי כשהוא רוצה הלא את השמים ואת הארץ אני מלא וכשהוא רוצה היה מדבר עם משה מבין שני בדי הארון א"ר חנינא ...

A certain Samaritan asked Rabbi Meir, saying to him: 'Is it possible that the upper waters are suspended by the word of G-d?' He said to him: 'Yes.' He said to him: 'Bring me a tube with water.' He brought him a tube with water. He placed a gold plate on top if it, and the water did not stay in place; [he placed] a silver plate, and the water did not stay in place. When he put his finger on top of it, the water stayed in place.

... He

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

22 מלא כל הארץ כבודו

שירת המלאכים: "מלא כל הארץ כבודו". היא מראה שה' נמצא בכל מקום, בלי להזכיר צמצום.

Isaiah 6:3 ישעיהו ו:ג

וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֵא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

And one called unto another, and said: Holy, holy, holy, is the L-RD of hosts; The whole earth is full of His glory

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

"הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאום הוי". אדמו"ר הזקן משיב שה' ממלא אותם באופן נסתר, ואילו מבין בדי הארון הוא התגלה.

Jeremiah 23:24 ירמיהו כ"ג:כ"ד

אִם־יִסְתֵּר אִישׁ בַּמְסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא־אֶרְאֶנּוּ נְאֻמֵּי ה' הֲלוֹא אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֲנִי מְלֵא נְאֻמֵּי ה'

Can any hide himself in secret places That I shall not see him? saith the L-RD. Do not I fill heaven and earth? Saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 3

24 את השמים וכי אני מלא

"הלא את השמים ואת הארץ אני מלא?" אדמו"ר הזקן מפרש זאת כנוכחותו הנסתרת של ה', המצויה בכל מקום.

Jeremiah 23:24 ירמיהו כ"ג:כ"ד

אִם־יִסְתֵּר אִישׁ בַּמְסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא־אֶרְאֶנּוּ נְאֻמֵּי ה' הֲלוֹא אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֲנִי מְלֵא נְאֻמֵּי ה'

Can any hide himself in secret places That I shall not see him? saith the L-RD. Do not I fill heaven and earth? Saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

25 ויקח קרח

"ויקח קורח". מילות הפתיחה של המאמר, הדן בהרחבה בכך שהמחשבה

בנושא זה.

Numbers 23:10 במדבר כ"ג:י

מִי מִנָּה עֶפְרַיִם יַעֲקֹב וּמִסְפֵּר אֶת־רֵבֶעַ יִשְׂרָאֵל תִּמְתּוּ נַפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל וְתִהְיֶה אַחֲרֵיתִי כִמְהוֹ:

Who hath counted the dust of Jacob, Or numbered the stock of Israel? Let me die the death of the righteous, And let mine end be like his

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

18 את קרבני לחמי

"את קרבני לחמי לאשי". מילות הפתיחה של מאמר אחר המצוטט בנושא זה.

Numbers 28:2 במדבר כ"ח:ב

צו את־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת־קִרְבְּנִי לַחֲמִי לְאִשִּׁי רֵיחַ נִיחֹחַ תִּשְׁמְרוּ לְהִקְרִיב לִי בְמוֹעָדוֹ:

Command the children of Israel, and say unto them: My food which is presented unto Me for offerings made by fire, of a sweet savour unto Me, shall ye observe to offer unto Me in its due season

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

19 כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה

משה מנבא שבגלות יאמרו ישראל: "הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה". אדמו"ר הזקן מביא פסוק זה כדי להראות שהחטא מונע "מאלקי" להיות בתוך האדם.

Deuteronomy 31:17 דברים ל"א:י"ז

וְחָרָה אַפִּי בּוֹ בַּיּוֹם־הַהוּא וְעִזְבְּתִים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לְאֵכָל וּמִצָּאֵהוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי־אִין אֱלֹקֵי בְקִרְבִּי מִצָּאוֹנִי הָרָעוֹת הָאֵלֶּה:

Then My anger shall be kindled against them in that day, and I will forsake them, and I will hide My face from them, and they shall be devoured, and many evils and troubles shall come upon them; so that they will say in that day: Are not these evils come upon us because our G-d is not among us

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

20 "כי אם עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם". מכאן מסיק אדמו"ר הזקן שהחטא הוא מסך המבדיל בין האדם לבין "אלקיננו".

Isaiah 59:2 ישעיהו נ"ט:ב

כִּי אִם־עֲוֹנוֹתֵיכֶם הֵיוּ מִבְּדִילִים בֵּינֵיכֶם לְבִין אֱלֹקֵיכֶם וְחַטְאוֹתֵיכֶם הִסְתִּירוּ פָנִים מִכֶּם מִשְׁמוֹעַ:

But your iniquities have separated Between you and your G-d, And your sins have hid His face from you, That He will not hear

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

21 שני בדי ארון

המדרש מעמיד זה מול זה את "הלא את השמים ואת הארץ אני מלא" ואת דיבורו של ה' אל משה מבין בדי הארון. אדמו"ר הזקן שואל מדוע רק המקרה השני נקרא צמצום.

Bereshit Rabbah 4:4 בראשית רבה ד:ד

... כג): "הלא את השמים ואת הארץ אני מלא" היה מדבר עם משה מבין שני בדי הארון א"ל הבא לי מראות גדולות א"ל ראה בבואה שלך

TETRAGRAMMATON is His people"; "And ye who cleave to ... TETRAGRAMMATON" (Deut. 32, 9, IV, 4), which signifies
The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

30 כי חלק הוי' עמו

אחד מקטעי הזוהר שהטקסט מביא על "כי חלק הוי' עמו".
Zohar, Achrei Mot 18:110-19:118 ספר הזוהר, אחרי מות י"ח:ק"י-
י"ט:ק"יח

and the psalm, "Thou preparest a table before me in the presence of mine enemies" (Ps. 23, 5). All that day they gladdened themselves with words of the Torah, and the joy of R. Simeon was great. R. Pinchas took R. Eleazar and did not leave him all that day and night, saying: 'All this great joy and gladness is of my portion, and they will make proclamation concerning me to that effect in the other world.' When ... they rose to depart R. Pinchas would not at first let R

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

31 כי חלק הוי' עמו

אחד מקטעי הזוהר שהטקסט מביא על "כי חלק הוי' עמו".
Zohar, Emor 24:104-111 ספר הזוהר, אמור כ"ד:ק"ד-ק"יא
WHICH YE SHALL PROCLAIM IN THEIR APPOINTED SEASON. Israel have two portions in them-whether from the side of the King, since Israel "cleave to the L-rd", or from the side of Holiness, since they are called "men of holiness". Therefore (says the Scripture), for you it is fitting to invite them and to prepare a joyful feast before them and rejoice in :them

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

32 כי חלק הוי' עמו

האחרון מבין קטעי הזוהר שהטקסט מביא על "כי חלק הוי' עמו".
Zohar, Ha'Azinu 1:1-3:11 ספר הזוהר, האזינו א'-ג:י"א
GIVE EAR, YE HEAVENS, AND I WILL SPEAK, ETC. R. Judah cited here the verse: "I opened to my beloved, but my beloved had withdrawn himself and was gone", etc. (S.S. 5, 6). 'And just before this it is written, "I was asleep but my heart waked" (Ibid. 2). Said the Community of Israel: I was asleep to the precepts of the Law when I went in the wilderness, but my heart was awake to enter the land so as to per- ... form them, since they all are meant for the

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

33 וארא אל אברהם

"וארא אל אברהם, אל יצחק ואל יעקב". המשך הפסוקים שעליהם מבוסס מאמר תורה אור המצוטט.

Exodus 6:3 שמות ו':ג

וְאָרָא אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדַּי וְשָׁמִי הוּא לֹא נִוְדַעְתִּי לָהֶם:

and I appeared unto Abraham, unto Isaac, and unto Jacob, as G-d Almighty, but by My name Havayah I made Me not known to them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

מצויה הן ברגל והן במוח.

Numbers 16:1 במדבר ט"ז:א

וַיִּשַׁח קֹרַח בְּוִיצְהָר בְּוִיקָהָת בְּוִילֵי וְדָתָו וְאַבִּירָם בְּנֵי אֶלְיָאָב וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן:

Now Korah, the son of Izhar, the son of Kohath, the son of Levi, with Dathan and Abiram, the sons of Eliab, and On, the son of Peleth, sons of Reuben, took men

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 4

26 כי חלק הוי' עמו

"כי חלק הוי' עמו, יעקב חבל נחלתו". הפסוק נקרא כאומר שכל נשמה יהודית היא חלק משם הוי'.

Deuteronomy 32:9 דברים ל"ב:ט

כִּי חֵלֶק הָאֵלֹהִים עִמּוֹ יַעֲקֹב חֵבֶל נַחֲלָתוֹ:

For the portion of the L-RD is His people, Jacob the lot of His inheritance

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

27 כי חלק הוי' עמו

אחד מקטעי הזוהר שהטקסט מביא על "כי חלק הוי' עמו".

Zohar, Lech Lecha 35:465-476 ספר הזוהר, לך לך ל"ה:תס"ה-תע"ו

The next words are, "he put a fence round it and stoned it": Ten are fixed in one. i.e. he removed from himself and from his portion all the celestial chieftains and champions, and all the "lower crowns", and chose this vineyard for his portion, as it is written, "For the L-rd's portion is his people, Jacob is the lot of his inheritance" (Deut. 32, 9)

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

28 כי חלק הוי' עמו

אחד מקטעי הזוהר שהטקסט מביא על "כי חלק הוי' עמו".

Zohar, Vayetzei 31:305-32:310 ספר הזוהר, ויצא ל"א:ש"ה-ל"ב:ש"י

Thus all that Jacob did contained a deep symbolic purpose. Further it is written: AND JACOB TOOK RODS OF FRESH POPLAR, ETC. R. Eleazar discoursed here on the verse: For the L-rd hath chosen Jacob unto himself and Israel for his own treasure (Ps. 135, 4). 'From the actual words of the original', he said, 'we could not tell whether it was the L-rd who chose Jacob or vice-versa. That the former is meant we know from the parallel verse which says: "For the portion of the ... L-rd is his people

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

29 כי חלק הוי' עמו

אחד מקטעי הזוהר שהטקסט מביא על "כי חלק הוי' עמו".

Zohar, Mishpatim 3:34-43 ספר הזוהר, משפטים ג':ל"ד-מ"ג

See, now. All the Names of the Holy One, blessed be He, and all subsidiary Names, ramify in different directions and are encircled in each other, as it were, and yet branch out into various paths. Only one aspect is not so scattered: and that is the one definite and particular Name, which is the heritage of the one particular people, namely, the Name TETRAGRAMMATON; for it is written: "For the portion of

לרצון ה', יכול לחצוץ בין הנשמה למקורה.

Isaiah 59:2 ישעיהו נ"ט:ב'

כי אם־עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִיוּ מִבְדִּילִים בֵּינְכֶם לַבּוֹן אֱלֹקֵיכֶם וְחַטְאוֹתֵיכֶם הִסְתִּירוּ פָנִים מִכֶּם מִשְׁמוֹעַ:

But your iniquities have separated Between you and your G-d, And your sins have hid His face from you, That He will .not hear

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

40 הערת קה"ת מפנה לIsaiah 21 למילים האלה.

Isaiah 21 ישעיהו כ"א

פסוקה 6

41 מלפפתו

העובר עברה, היא מתעטפת בו והולכת לפניו ליום הדין. אדמו"ר הזקן קושר זאת ללבושים המלוכלכים שהחטא יוצר לנשמה.

Avodah Zarah 5a עבודה זרה ה' א

42 ועשית ציץ

"ועשית ציץ זהב טהור". מילות הפתיחה של המאמר בתורה אור שהטקסט מצטט בעניין משמעות המחיצה.

Exodus 28:36 שמות כ"ח:ל"ו

וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר וּפְתַחְתָּ עָלָיו פְּתוּחֵי חֹתֶם קֹדֶשׁ לַה'

And thou shalt make a plate of pure gold, and engrave upon .it, like the engravings of a signet: HOLY TO THE L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

43 בכל צרתם

"בכל צרתם לו צר". מובא מהמדרש על הסנה, כחלק מהדין במחיצה.

Isaiah 63:9 ישעיהו ס"ג:ט'

בְּכָל־צָרָתָם לוֹ צָר וּמִלֶּאֱךָ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם בְּאֶהְכֶּתוּ וּבְהִמָּלְתוּ הוּא גָּאֹלָם וַיִּנְשָׁלֵם וַיִּנְשָׂאֵם כְּלִימֵי עוֹלָם:

In all their affliction He was afflicted, and the angel of His presence saved them; in His love and in His pity He re-deemed them; And He bore them, and carried them all the .days of old

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

44 "יונתי בחגוי הסלע". הפסוק בביאור שבו מתפרש "אלביש שמים קדרות".

Song of Songs 2:14 שיר השירים ב':י"ד

יוֹנְתִי בְּחִגְי הַסֵּלַע בְּסֶתֶר הַמְּדִרְגָּה הָרְאִינִי אֶת־מְרָאֶיךָ הַשְּׁמִיעֵנִי אֶת־קוֹלְךָ כִּי־קוֹלְךָ עָרַב וּמְרָאֶיךָ נְאוּה:

O my dove, that art in the clefts of the rock, in the covert of the cliff, Let me see thy countenance, let me hear thy voice; '.For sweet is thy voice, and thy countenance is comely

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

45 אלביש שמים קדרות

"אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם". דימוי ללבוש הגס המסתיר את האלוקות.

Isaiah 50:3 ישעיהו נ':ג'

אֶלְבִּישׁ שָׁמַיִם קְדָרוֹת וְשֶׁק אָשִׂים כְּסוּתָם:

34 וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני הוי'

"וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו: אני הוי'". המאמר המצוטט מפרש זאת כהתגלות הוי' באמצעות אלקים.

Exodus 6:2 שמות ו':ב'

וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה'

And G-d spoke unto Moses, and said unto him: 'I am the ;L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

35 "יונתי בחגוי הסלע". הפסוק מתוך הביאור שהטקסט מצטט על שורש הנשמות באצילות.

Song of Songs 2:14 שיר השירים ב':י"ד

יוֹנְתִי בְּחִגְי הַסֵּלַע בְּסֶתֶר הַמְּדִרְגָּה הָרְאִינִי אֶת־מְרָאֶיךָ הַשְּׁמִיעֵנִי אֶת־קוֹלְךָ כִּי־קוֹלְךָ עָרַב וּמְרָאֶיךָ נְאוּה:

O my dove, that art in the clefts of the rock, in the covert of the cliff, Let me see thy countenance, let me hear thy voice; '.For sweet is thy voice, and thy countenance is comely

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

36 "ולא אבה הוי' אלקיך לשמוע אל בלעם, ויהפוך הוי' אלקיך לך את הקללה לברכה". מילות הפתיחה של מאמר המצוטט בעניין היות הנשמה חלק מהוי'.

Deuteronomy 23:6 דברים כ"ג:ו'

וְלֹא־אָבָה ה' אֱלֹקֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל־בָּלָעַם וַיִּהְפֹּךְ ה' אֱלֹקֶיךָ לָךְ אֶת־הַקְּלָלָה לְבִרְכָּה כִּי־אָהְבָה ה' אֱלֹקֶיךָ:

Nevertheless the L-RD thy G-d would not hearken unto Balaam; but the L-RD thy G-d turned the curse into a bless-.ing unto thee, because the L-RD thy G-d loved thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

37 קדש ישראל לה'

"קודש ישראל להוי' ראשית תבואתה". מילות הפתיחה של מאמר בלקוטי תורה על פינחס, שהטקסט מצטט בעניין משמעות המילים "אלקינו".

Jeremiah 2:3 ירמיהו ב':ג'

קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה' רִאשִׁית תְּבוּאָתָה כָּל־אֲכָלֶיךָ יֶאֱשָׁמוּ רָעָה תִּבָּא אֲלֵיהֶם נְאֻם־ה'

Israel is the L-RD'S hallowed portion, His first-fruits of the increase; all that devour him shall be held guilty, evil shall .come upon them, saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 5

38 "ויפח באפיו נשמת חיים". באיגרת התשובה מפרשים זאת כמשיכת הנשמה מהחיות הפנימית של ה'.

Genesis 2:7 בראשית ב':ז'

וַיִּצְרֶה ה' אֱלֹקִים אֶת־הָאָדָם עָפָר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בָּאָפִיו נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

Then the L-RD G-d formed man of the dust of the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man be-.came a living soul

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

39 "עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם". רק חטא, שהוא בניגוד

חכמה מכנה סוד המחיצה, ושהפסקה הזאת מסבירה.

Isaiah 59:2 ישעיהו נ"ט:ב'

כי אם־עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מְבָדִילִים בֵּינְכֶם לְבִין אֱלֹקֵיכֶם וְחַטְאוֹתֵיכֶם הִסְתִּירוּ פָנִים מִכֶּם מִשְׁמוֹעַ:

But your iniquities have separated Between you and your G-d, And your sins have hid His face from you, That He will not hear

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

52 "ובפשעֵיכם שולחה אמכם." איגרת התשובה, פרק ו, דנה בכך; ה"אם" ששולחה היא השכינה בגלות.

Isaiah 50:1 ישעיהו נ':א'

כה אָמַר ה' אִי זֶה סֵפֶר כְּרִיתוֹת אִמְכֶם אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיהָ אוֹ מִי מְנוּשִׁי אֲשֶׁר־מְכַרְתִּי אֶתְכֶם לוֹ הֵן בְּעֹנוֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם וּבְפִשְׁעֵיכֶם שְׁלַחָה אִמְכֶם:

Thus saith the L-RD: Where is the bill of your mother's divorce, Wherewith I have put her away? Or which of My creditors is it To whom I have sold you? Behold, for your iniquities were ye sold, And for your transgressions was your mother put away

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 7

53 על . . אלקים . . אומרים אלקינו

בסוף אותו ביאור, בתוך סוגריים, מובא הטעם לכך שאומרים "אלקיננו" על שם אלקים ולא על השמות האחרים: "אלקיננו" פירושו "שלנו" — אלקות הנמשכת אלינו בגילוי ממש, והדבר נעשה דווקא באמצעות שם אלקים, מדרגת הגבורות.

הערת קה"ת

ע' בנצבים סוף ביאור כי כארץ (נג, סע"ג). ובד"ה ש"ה ממעמקים ספ"א. [כ].

54 בחי' תשוב ה' תתאה למקורה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה זח"ג רע"מ קכב, א.

55 ונקה מנקה הוא

הגמרא מפרשת את "ונקה" בשלוש־עשרה המידות כ"מנקה לשבים". אדמו"ר חזקן מיישם זאת על התשובה הראשונה.

Yoma 86a:5 יומא פ"ו א:ה'

אָמַר מֶר: לְפִי שְׁנָאֲמַר בְּחוּרֵב "וְנִקָּה". מָנָא לֹן? דְּתַנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמַר: אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר "נִקָּה", שְׂכַכְר נֶאֱמַר "לֹא נִקָּה", וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר "לֹא נִקָּה", שְׂכַכְר נֶאֱמַר "נִקָּה". הָא פִּיצֵד? מִנָּקָה הוּא לְשִׁבּוֹן, וְאִינוּ מִנָּקָה לְשִׁאֲיוֹן שְׂבִינוּ.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

56 ונקה מנקה הוא לשבים לרחוץ ולנקות נפשם מלבושים הצואים

באיגרת התשובה, פרק ח, נאמר שבאמצעות התשובה שוב לא חל "עוונותיכם היו מבדילים", שכן "מנקה לשבים", ורוחץ את נשמותיהם

I clothe the heavens with blackness, And I make sackcloth their covering

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

46 אלה מסעי

"אלה מסעי בני ישראל". מילות הפתיחה של הסבר שהטקסט מצטט כאן.

Numbers 33:1 במדבר ל"ג:א'

אַלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצִבְאָתָם בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

These are the stages of the children of Israel, by which they went forth out of the land of Egypt by their hosts under the hand of Moses and Aaron

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

47 ובפשעכם שולחה אמכם

הזהר על אחרי, שהטקסט מצטט בעניין "שולחה אמכם"; בהערת קה"ת מצוין שהעמוד הוא ע"ה ע"א, כתיקון לע"ד ע"ב שנדפס בטקסט.

Zohar, Achrei Mot 54:332-56:340 ספר הזהר, אחרי מות נ"ד:של"ב-נ"ו:ש"מ

1The first 18 lines of the Hebrew text are not found in our translation.THE NAKEDNESS OF THY FATHER'S WIFE SHALT THOU NOT UNCOVER. Who is meant by thy father's wife? Said R. Simeon: 'We have learnt: As long as the Matrona is with the King and giveth suck to thee, she is called "thy mother". Now, however, that she is banished with thee and is removed from the King, she is called "thy father's wife". She is his wife, because he has not divorced her, ... although she is in exile

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

48 "יעקב חבל נחלתו". בדומה לחבל, הקשר בין ישראל לה' מעביר למעלה את השפעת מעשיו של האדם.

Deuteronomy 32:9 דברים ל"ב:ט'

כִּי חֵלֶק חָבַל נַחֲלָתוֹ:

For the portion of the L-RD is His people, Jacob the lot of His inheritance

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

49 "קרבני לחמי לאשי". מילות הפתיחה של המאמר בלקוטי תורה על פינחס, העוסק בלבושים המלוכלכים של החטא.

Numbers 28:2 במדבר כ"ח:ב'

צוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת־קֶרְבְּנִי לְחִמִּי לְאִשֵּׁי רֵיחַ נִיחֻחִי תִשְׁמְרוּ לְהִקְרִיב לִי בְמוֹעֲדוֹ:

Command the children of Israel, and say unto them: My food which is presented unto Me for offerings made by fire, of a sweet savour unto Me, shall ye observe to offer unto Me in its due season

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

50 המדרש שואל מדוע ה' נגלה למשה מתוך סנה, ומשיב באמצעות הפסוק "בכל צרתם לו צרי": ה' שותף לצרתם של ישראל. הטקסט מפנה לכאן בדיונו במחיצה.

Shemot Rabbah 2:5 שמות רבה ב':ה'

51 "כי אם עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם". הפסוק שראשית

"כיון דאתון עבדון האי כוי" — אוה"ת נ"ך-א עי קד. וביהל אור עי שלא "שעי" ועשה טוב ממשיך למעלה בחי אמרו צדיק כי טוב". וראה לעיל פי שלח מה, ג. וראה גם לקמן שו"ה הדינין.

62 ועשה טוב שכן ארץ

"בטח בהוי' ועשה טוב, שכן ארץ". מובא פירוש הזוהר על פסוק זה בהקשר להשפעת עשיית הטוב.

Psalms 37:3 תהילים ל"ז:ג

בטח בה' וַעֲשֵׂה-טוֹב שְׁכֹן-אַרְצָךְ וְרַעַה אֱמוּנָה:

Trust in the L-RD, and do good; dwell in the land, and cherish faithfulness.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

63 ועשה טוב שכן ארץ

הזוהר על "עשה טוב שכן ארץ", שהטקסט מצטט פעמיים: ביחס להמשכה הנוצרת מעשיית טוב, וביחס לדינים השולטים כשאין עושים טוב.

Zohar, Behar 8:52-9:59 ספר זוהר, בהר ח' נ"ב ט:נ"ט

AND IF YE SAY, WHAT SHALL WE EAT, ETC. R. Judah cited here the verse: "Trust in the L-rd and do good, dwell in the land and follow after faithfulness" (Ps. 37, 3)

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

64 וז"ל הרמ"ז שם

ההערה מציינת היכן מופיעים דברי הרמ"ז על "חלק הוי", המצוטטים בסעיף 1: בצד א של הדף, וכן בזוהר א, צ"ו ע"א.

הערת קה"ת

עמוד א'. ובזח"א צו, א.

65 ובהרמ"ז שם

ההערה מצטטת את דברי הרמ"ז על זוהר ג, ק"י: "עניין יועשה טוב, שיש חידוש נפלא בעשייתו... כי כשהברית נכרתת, אזי הוא חי, זוהי בחינת עשייתו", כפי שהובאו באור התורה.

הערת קה"ת

בדף קי "ענין ועשה טוב מפני שיש חידוש מופלא בעשייתו כוי כי התעוררו ה"ס כי הקמת הברית אז הוא חי וזו היא בחי עשייתו והבן עכ"ל" — אוה"ת נ"ך כרך-א עי קד. וראה לקמן פי פנחס עט, ב. ובפי' ואתחנן ד, ג שמציין להרמ"ז.

66 עובד אלקים

"בין עובד אלקים לאשר לא עבדו". המקור למונח "עובד אלקים".

Malachi 3:18 מלאכי ג:י"ח

וְשַׁבְתֶּם וְרֵאִיתֶם בֵּין צְדִיק לְרָשָׁע בֵּין עֹבֵד אֱלֹקִים לְאִשֵּׁר לֹא עָבְדוּ:

Then shall ye again discern between the righteous and the wicked, between him that serveth G-d and him that serveth Him not.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

67 עובד אלקים

בנביא, פרק ט"ו, מוסבר ש"עובד אלקים" הוא מי שעדיין נתון בעיצומו של המאבק עם יצרו הרע, בשונה ממי שעושה טוב מטבעו, בלי מאבק. הטקסט מצטט זאת ביחס למאמץ הכרוך ב"עשה טוב".

Tanya, Likkutei Amarim 15:1-2 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים ט"ו:א-ב

ובקוה יובן מה שכתוב: "וְשַׁבְתֶּם וְרֵאִיתֶם בֵּין צְדִיק לְרָשָׁע, בֵּין עֹבֵד אֱלֹקִים לְאִשֵּׁר לֹא עָבְדוּ". שֶׁהַפֶּרֶשׁ בֵּין "עֹבֵד אֱלֹקִים" לְ"צְדִיק" הוּא,

מהלכשים הצואים, שהם הכוחות החיצוניים. הטקסט מצטט זאת בהקשר להשפעתה של התשובה הראשונה.

Tanya, Part III; Iggeret HaTeshuvah 8:3 תניא, חלק שלישי; אגרת התשובה ח':ג

וְכֵן מִמֶּשׁ לְמִשָּׁה בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית שְׁבָאָדָם, שׁוֹב אֵין "עֲוֹנוֹתֵיכֶם מִבְּדִילִים", וְכִמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְנִקְהָה" - "מִנִּקְהָה הוּא לְשָׁבִים", לְרַחוּץ וּלְנָקוּת נִפְשָׁם מִלְבוּשִׁים הַצּוֹאִים, הֵם הַחִיצוֹנִים וְסִטְרָא אֲחֵרָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּגִמְרָא "מְלַפְּתוֹ וְכוּ".

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

57 אמרו צדיק כי טוב

"אמרו צדיק כי טוב". הפסוק הקושר את מידת הצדיק, יסוד, עם "טוב".

Isaiah 3:10 ישעיהו ג':י

אֲמָרוּ צְדִיק כִּי-טוֹב כִּי-פָרִי מַעַלְלֵיהֶם יֵאָכְלוּ:

Say ye of the righteous, that it shall be well with him; For they shall eat the fruit of their doings

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י ג, י.

58 והתהלכתי בתוכם

"והתהלכתי בתוכם". פסוק ממאמר, המובא בהקשר לייחוד של סובב וממלא.

Leviticus 26:12 ויקרא כ"ו:י"ב

וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹקִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעָם:

And I will walk among you, and will be your G-d, and ye shall be My people

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

59 סדי"ה כי ההרים ימושו

שם מוסבר ש"בריתי שלום" היא הברית העליונה, "המחברת את מה שלמעלה מאוד מסדר ההשתלשלות, כדי שיבוא לידי גילוי" — מדרגת הצדיק העליון. הדברים מראים את יסוד, הצדיק, כקשר המביא את האור המקיף לידי גילוי.

הערת קה"ת

לקרית פי תצא מא, ב "המקשר מה שלמעלה מעלה מסדר ההשתלשלות לבוא לידי גילוי. . בחי צדיק עליון".

60 כי ההרים ימושו

"כי ההרים ימושו". הפסוק שממנו מובא כאן סיום המאמר, בהקשר למידת הצדיק.

Isaiah 54:10 ישעיהו נ"ד:י

כִּי הַהָרִים יִמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמְוָטֶינָה וְחִסְדִּי מֵאֲתֶר לֹא-יִמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמוּט אֲמַר מֶלֶךְ-חַיִּי:

For the mountains may depart, and the hills be removed; but My kindness shall not depart from thee, neither shall My covenant of peace be removed, saith the L-RD that hath compassion on thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

61 בזח"ג (דקי"ע"ב)

הצמח צדק דן שם בקטע הזה מהזוהר, "יען אשר עשית הדבר הזה".

הערת קה"ת

When thou shalt besiege a city a long time, in making war against it to take it, thou shalt not destroy the trees thereof by wielding an axe against them; for thou mayest eat of them, but thou shalt not cut them down; for is the tree of the field man, that it should be besieged of thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
דברים כ, יט.

74 כי האדם עץ השדה

הוזהר מפרש את הפסוק כאומר ששורש הנשמה הוא עץ של "שדה אשר ברכו הוי"ו".

Zohar, Balak 28:318-29:327 ספר הוזהר, בלק כ"ח:ש"ח-כ"ט:שכ"ז
for man is the tree of the field"; this one is called "man", "being known as such above and below; he is the mighty tree of that field which the L-rd hath blessed. "To be besieged of thee": these words are connected with the earlier part of the verse, "thou shalt not destroy its tree", namely, him who gave advice to the townspeople and prepared them to withstand a siege before thee, counselling them to amend and to blow the trumpet for repentance, to avoid thee and come ... before G-d

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

75 שדה אשר ברכו ה'

"כריח שדה אשר ברכו הוי"ו". הביטוי שבו משתמש הוזהר לתיאור מקור הנשמות.

Genesis 27:27 בראשית כ"ז:כ"ז

וַיָּגֶשׁ וַיִּשָּׁקְלוּ וַיֵּרַח אֶת-רֵיחַ בְּגָדָיו וַיִּבְרָכְהוּ וַיֹּאמְרוּ רֵיחַ בְּגֵי כְרִיחַ שְׂדֵה אֲשֶׁר בֵּרַכְהוּ ה'

And he came near, and kissed him. And he smelled the smell of his raiment, and blessed him, and said: See, the smell of my son Is as the smell of a field which the L-RD hath blessed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

76 גבוה מעל גבוה

"כי גבוה מעל גבוה שומר". בהערת קה"ת נאמר שהביטוי שאול מלשונו של פסוק זה.

Ecclesiastes 5:7 קהלת ה':ז

אִם-עֲשֶׂה רֶשׁ וְגִזְלִי מִשְׁפָּט וְצָדִיק תִּרְאֶה בְּמִדְיָנָה אֲלֵי-תַתְּמָה עַל-הַחֶפֶץ כִּי גִבָּהּ מֵעַל גִּבָּהּ שֹׁמֵר וּגְבָהִים עֲלֵיהֶם:

If thou seest the oppression of the poor, and the violent perverting of justice and righteousness in the state, marvel not at the matter; for one higher than the high watcheth, and there are higher than they

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
סגנון ל' הכי קהלת ה', ז.

77 וכמארו"ל

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
חגיגה (ה, ב) ושם אי"ר. [כ].

ש"עובד" הוא לשון הוה - שהוא באמצע העבודה, שהיא המלחמה עם היצר הרע. להתגבר עליו ולגרשו מה"עיר קטנה" שלא יתלבש באברי הגוף, שהוא באמת עבודה ועמל גדול להלחם בו תמיד, והיינו - הכיננו.

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

68 וכך הוא מתקן ההסתר

ההערה מפנה למאמר של הרבי המבאר כיצד העמל בעשיית טוב מתקן את ההסתר של שם אלקים.

הערת קה"ת

ראה ד"ה להבין ענין פסח שני תשל"ח סעי' ג (סה"מ מלוקט-ג ע' קמה).

69 שמש ומגן ה' אלקים

"כי שמש ומגן הוי" אלקים". הוי"ו הוא השמש, ואלקים הוא המגן המסתר אותה.

Psalms 84:12 תהילים פ"ד:י"ב

כִּי שֶׁשֶׁשׁ וּמִגֵּן ה' אֱלֹקִים חֵן וְכְבוֹד יִתֵּן ה' לֹא יִמְנַע טוֹב לְהִלָּכִים בְּתַמִּים:
For the L-RD G-d is a sun and a shield; the L-RD giveth grace and glory; No good thing will He withhold from them that walk uprightly

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים פד, יב.

70 וכענין שילוב אדי' בהוי"

ההערה מציינת פרק זה בתניא כמקור לדיון בשילוב השמות אדני"ו והוי".

הערת קה"ת

בענין זה ראה בתניא ח"ב פ"ו. לקמן ש"ש סה, ד. ובסידור שער ר"ה סד"ה אדי' שפתי תפתח. וראה בדרך מצותיך מצות אחדות ה' דף ס, א שענין שילוב ה' באדי' הם קרוב לענין הוי"ו אלקים ע"ש.

71 וז"ש בזח"ג (דמ"ב סע"ב)

הקטע שם מסביר את המשכת אור אין סוף באמצעות "שערות", המחלקות את השפע כך שנוצרות אינספור מדרגות שונות של השגה; והו הדבר היחיד המבדיל בין מלאך אחד או עולם אחד למשנהו.

הערת קה"ת

ראה לעיל פי שלח מו, א וש"נ.

72 לית לה בפומא

הקטע בוזהר שהטקסט מצוטט, בצירוף פירוש הרמ"ז, בעניין המתקת הדינים של ממלא כל עלמין.

Zohar, Tazria 1:2-3:11 ספר הוזהר, תזריע א"ב-ג:י"א

R. Aha also asked why the word "conceive-seed" is used instead of merely "conceive". R. Jose answered: 'A woman from the time she becomes pregnant till she is delivered can talk of nothing but the child she is to bear, whether it is to be a boy or a girl

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

73 כי האדם עץ השדה

"כי האדם עץ השדה". הבסיס להשוואת הנשמות לפרי העץ.

Deuteronomy 20:19 דברים כ':י"ט

כִּי-תִצְוֶה אֶל-עֵיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֶם עֲלֶיהָ לְתַפְשָׁהּ לֹא-תִשְׁחִית אֶת-עֵצָהּ לְגִדּוֹת עָלֶיהָ גִּרְזָן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאֵתוּ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לְבָא מִפְּנֵיהֶּ בְּמִצְוָה:

78 ועיין מזה בזה"א עמוד ק"ס

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Or HaTorah.

הערת קה"ת

כנראה הכוונה לזהר גדול (דפוס קרימנה) וז"ל שם "ושלטין עלי כמה מחבלין וכמה יסורין בישין דלאו יסורין של אהבה הה"ד על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה, דאלין רעות ממנן על כל עתין ורגעין דעליהו אתמר ותפקדנו לבקריי לרגעים . . ומאן גרים דלא שריא שכינתיא עלי לא נהיר שמשא עלי בגין חבל שקרא ומילין דשקריין דנפקין מפומי כו". וראה גם אוה"ת פ' בלק ע' א"לב.

79 צמצם שכינתו בין שני בדי ארון

המילים כאן מצטטות את Bereshit Rabbah 4:4. הקטע מופיע למטה.

Bereshit Rabbah 4:4 בראשית רבה ד':ד'

... כג): "הלא את השמים ואת הארץ אני מלא" היה מדבר עם משה מבין שני בדי הארון א"ל הבא לי מראות גדולות א"ל ראה כבואה שלך בהן ראה אותה גדולה א"ל הבא לי מראות קטנות הביא לו מראות קטנות א"ל ראה כבואה שלך בהן ראה אותה קטנה א"ל מה אם אתה שאתה בשר ודם אתה מושג עצמך בכל מה שתרצה מי שאמר והיה העולם ברוך הוא עאכיו הוי כשהוא רוצה הלא את השמים ואת הארץ אני מלא וכשהוא רוצה היה מדבר עם משה מבין שני בדי הארון א"ר חנינא ...

A certain Samaritan asked Rabbi Meir, saying to him: 'Is it possible that the upper waters are suspended by the word of G-d?' He said to him: 'Yes.' He said to him: 'Bring me a tube with water.' He brought him a tube with water. He placed a gold plate on top if it, and the water did not stay in place; [he placed] a silver plate, and the water did not stay in place. When he put his finger on top of it, the water stayed in place.

... He

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

ראה ב"ר ד, ד. ע"ל אמור (לד, רע"ב). וש"נ. [כ]. ושם כ' בשם המגיד נ"ע.

80 כדי שיאיר אלקותו . . אי אפשר כ"א ע"י צמצום

הערה זו מתייחסת לדברי סעיף 1, שלפיהם האלקות יכולה להאיר בגילוי רק באמצעות צמצום. הקטע בניצבים מדבר על אלקים כמדרגה הנמוכה ביותר של המאציל, ועל הגילוי הנמשך בראש השנה וביום הכיפורים כדי למלא את כל הפגמים.

הערת קה"ת

ראה לקמן ניצבים נג, ג. שרש מצות התפלה פרק יח. אוה"ת פ' וארא ע' ריג.

81 מלא כה"כ כבודו

המילים כאן מצטטות את Isaiah 6:3. הקטע מופיע למטה.

Isaiah 6:3 ישעיהו ו':ג'

וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֵא כְלֵי־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

And one called unto another, and said: Holy, holy, holy, is the L-RD of hosts; The whole earth is full of His glory

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"ו, ג.

82 את השמים ואת הארץ אני מלא

המילים כאן מצטטות את Jeremiah 23:24. הקטע מופיע למטה.

Jeremiah 23:24 ירמיהו כ"ג:כ"ד

אִם־יִסְתֵּר אִישׁ בְּמִסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא־אֶרְאֶנּוּ נְאֻמֵּי ה' הֲלוֹא אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֲנִי מְלֵא נְאֻמֵּי ה'

Can any hide himself in secret places That I shall not see him? saith the L-RD. Do not I fill heaven and earth? Saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמ"י כג, כד.

83 כי חלק הי עמו

המילים כאן מצטטות את Deuteronomy 32:9. הקטע מופיע למטה.

Deuteronomy 32:9 דברים ל"ב:ט'

כִּי חֵלֶק הָיָהוּ עָמּוֹ יַעֲקֹב חֶלֶק נַחֲלָתוֹ:

For the portion of the L-RD is His people, Jacob the lot of His inheritance

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים לב, ט.

84 בדי"ה ולא אבה

המאמר על "והוי אלקיך לא אבה לשמוע אל בלעם", המצוטט בסעיף 1 בקשר לחלקו של הוי' בנשמה. הוא שואל מדוע גדול כל כך הפלא שה' לא שמע לבלעם, ומסביר שבלעם הוא המקטרג המחפש את עוונות ישראל.

הערת קה"ת

לקמן פ' תצא לח, ג.

85 בדי"ה פ' נסכים

המאמר על פרשת הנסכים, המצוטט בסעיף 1. הוא מסביר ש"הוי' אלקינו" פירושו שהכות והעוצמה של הנשמות, וזהו עניינו של אלקינו, נמשכים מעצמות שם הוי', שהוא מקור כוחן וחיותן.

הערת קה"ת

לעיל פ' שלח מ, ד.

86 בדי"ה וידבר אלקים כו' וארא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

תו"א נו, ג.

87 בזה"א (דצ"ו ע"ב קס"א ב')

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Or HaTorah.

הערת קה"ת

נעתק באוה"ת פ' האזינו ע' איתרסב-ג.

88 ובפרשת תרומה . . יו"ד באצ"י

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Etz Chaim.

הערת קה"ת

מובא בכה"מ תרס"ט ע' פב ומוסיף ע"ז "בע"ח שמ"ז פ"ג שז"ע מה שאימא מקננא כו' וז"א ואופן כו' וע"ש פ"א לקשר זב"ז כו') וגר' שם דהיינו מה שנשי"ה הן חלק ה' כו' וכמשי"ש לפני זה בשם הרמ"ז ע"ש. ראה גם בתו"א עה, ג. סה"מ תר"ל ע' נז.

89 ההערה מתייחסת לדברי סעיף 1, שלפיהם רוב הנשמות הן מבריא, יצירה ועשיה. בתחילת פרשת משפטים מבחין אדמו"ר חזקן בין "זרע אדם" —

ראה אוה"ת פ' שמות ע' סו.

99 בזה"ב דסי"ב ב' ודקלי"א א'

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Or HaTorah.

הערת קה"ת

ראה לעיל פ' חקת ס, א. ובאוה"ת פ' שמות ע' סו. נ"ך-א ע' תרנו.

100 בביאור ע"פ יונתי

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

לקו"ת שה"ש יח, ג.

101 שולחח — ע"ד ב'

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

צי"ל עה, א [כ].

102 יעקב חבל נחלתו

המילים כאן מצטטות את Deuteronomy 32:9. הקטע מופיע למטה.

Deuteronomy 32:9 דברים ל"ב:ט'

כִּי חֶלֶק הָאֵלֹהִים חֶלֶק יַעֲקֹב חֶלֶק נַחֲלָתוֹ:

For the portion of the L-RD is His people, Jacob the lot of His inheritance

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים לב, ט.

103 הערת קה"ת מפנה לPsalms 53:4 למילים האלה.

Psalms 53:4 תהילים נ"ג:ד'

כֻּלּוֹ סָג יַחַדוֹ נִאֲלָחוּ אִין עֲשֵׂה־טוֹב אִין גַּם־אֶחָד:

Every one of them is unclean, they are together become impure; There is none that doeth good, no, not one

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

104 "אין עושה טוב, אין גם אחד". הדברים מיושמים על עצלותו של מי שמתרשל בעשיית טוב.

Psalms 14:3 תהילים י"ד:ג'

הַכֹּל סָר יַחַדוֹ נִאֲלָחוּ אִין עֲשֵׂה־טוֹב אִין גַּם־אֶחָד:

They are all corrupt, they are together become impure; there is none that doeth good, no, not one

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

105 הערת קה"ת מפנה לGenesis 1:11 למילים האלה.

Genesis 1:11 בראשית א':י"א

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשָׁא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב מִזֵּרַע זֶרַע עֵץ פֶּרִי עֵשֶׂה פֶּרִי לְמִינֵהוּ אֲשֶׁר זֶרַע־בוּ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן:

And G-d said: 'Let the earth put forth grass, herb yielding seed, and fruit-tree bearing fruit after its kind, wherein is the seed thereof, upon the earth.' And it was so

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

106 מאיגרא רמא לכירא עמיקתא

"מגג רם לבור עמוק" — דימוי של הגמרא לנפילה גדולה. בהערת קה"ת

נשמות דאצילות, שהן מעטות — לבין "זרע בהמה" — נשמות דבריאה, יצירה ועשה, שהן כמעט כל הנשמות שבדורותינו.

הערת קה"ת

רוב הנשמות הם מבי"ע:|עין תו"א משפטים עד, ג.

90 בהרמ"ז ר"פ משפטים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

צד, ב.

91 בביאור ע"פ יונתי

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

לקו"ת שה"ש יח, א ואילך.

92 בד"ה קדש ישראל לה'

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

לקמן פ' פנחס עט, ג.

93 והנה פי עונותיכם מבדילים

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Or HaTorah.

הערת קה"ת

קטע מכאן מובא באוה"ת שמות כרך-ז ע' ב'תרצד.

94 ויפח באפיו

המילים כאן מצטטות את Genesis 2:7. הקטע מופיע למטה.

Genesis 2:7 בראשית ב':ז'

וַיִּצְרֶה ה' אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עָפָר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בְּאַפָּיו נֶשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

Then the L-RD G-d formed man of the dust of the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man became a living soul

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ב, ז.

95 בד"ה את קרבני לחמי

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

לקמן פ' פנחס עה, ג.

96 כמאדז"ל מלפפתו

הערת קה"ת מפנה לAvodah Zarah 5a למילים האלה.

Avodah Zarah 5a עבודה זרה ה' א

הערת קה"ת

ע"ז ה, א.

97 בד"ה ועשית ציץ

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

תו"א פג, א.

98 בשמות רבה פ' ב'

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Or HaTorah.

הערת קה"ת

In the beginning, G-d created" – six items preceded the "creation of the world; some of them were [actually] created, and some of them G-d contemplated creating, [though He did not actually do so]. The Torah and the Throne of Glory were created. Torah, from where is it derived? As it is stated: "The L-rd made me at the beginning of His way" (Proverbs 8:22). The Throne of Glory, from where is it derived? "Your throne stands firm from earliest time, [You are from ... ,eternity]" (Psalms 93:2). The patriarchs, Israel

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

ב"ר א, ד.

פסקה 9

109 בידה ראשי המטות

שם שואל אדמו"ר הזקן כיצד המזון — הדומם, הצומח והחי — יכול להעניק חיות לאדם, ה"מדבר", שהוא נעלה ממנו. תחילה הוא משיב שדבר ה' שבמזון הוא המקיים את האדם, ולאחר מכן שואל מדוע האדם, שגם הוא נברא בדבר ה', זקוק בכלל למזון.

הערת קה"ת

לקמן פא, ב.

110 ראשי המטות

"יודבר משה אל ראשי המטות". מילות הפתיחה של המאמר, המצוטטות בהקשר לנפילתו של דבר ששורשו גבוה.

Numbers 30:2 במדבר ל"ב:

וידבר משה אל־ראשי המטות לכני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' And Moses spoke unto the heads of the tribes of the children of Israel, saying: This is the thing which the L-RD hath commanded.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

111 עבר אדם על מ"ע ושב

הדוגמה של רבי יוחנן לחילול שם ה': "כגון אני, אם אלך ארבע אמות בלי תורה ובלי תפילין". הונחת הטוב על ידי אדם גדול חמורה יותר מהזנחתו על ידי אדם אחר.

Yoma 86a:7 יומא פ"ו א"ז:

עבר על עשה ושב — אינו זו משם עד שמוחליו לו, שנאמר: "שובו בנים שובבים". עבר על לא תעשה ועשה תשובה — תשובה תולה, ויום הכפורים מכפר. שנאמר: "כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם". עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה — תשובה ויום הכפורים תולין, ויסורין ממרקין. שנאמר: "ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים צונם".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

יומא פו, א.

נאמר שלשון הגמרא שם היא "רס".

Chagigah 5b:16-17 חגיגה ה' ב"טז-י"ז

רבי הנה נקיט ספר קינות וקא קרי בגויה, כי מטא להאי פסוקא "השליה משמים ארץ" — נפל מן ידיה, אמר: מאיגרא רם לביקא עמיקתא. רבי ורבי חייא הוו שקלי ואולי באורחא, כי מטו לההוא מתא, אמרי: איכא צורבא מרבנן הקא? נזיל וניקביל אפיה. אמרי: איכא צורבא מרבנן הקא, ומאור עיניו הוא. אמר לקה רבי חייא לרבי: תיב את, לא תולול בגשיאותה. איזיל אנא ואקביל אפיה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

פסקה 8

107 לפי גדולתו הי' מפלתו

המדרש אומר על הנחש: "לפי גדולו הייתה מפלתו". אדמו"ר הזקן מחיל זאת על נפילתו של נשמות נעלות.

Bereshit Rabbah 19:1 בראשית רבה י"ט א:

... אייתי פיתא ותרדין, דין אכל ומתנוק, ודין אכל ולא מתנוק, הוי, על דין היא רבה, ועל אוחרן לית היא רבה. תני בשם רבי מאיר: לפי גדולתו של נחש היה מפלתו, ערום מכל ארור מכל. רבי הושעיא רבה אמר: דקרטם היה עומד, כקנה ורגלים היו לו. רבי ירמיה בן אלעזר אמר: אפיקורס היה. רבי שמעון בן אלעזר אמר: כגמל היה, טובה גדולה חסר העולם, שאלמלא כן היה אדם משלח פרגמטיא בידו, והיה הולך ובא:

The serpent was more cunning than any beast of the field" that the L-rd G-d had made. It said to the woman: Did G-d actually say: You shall not eat of any tree of the garden?" (Genesis 3:1). "The serpent was...cunning" – it is written: "For with great wisdom is great anger, and he who increases knowledge increases pain" (Ecclesiastes 1:18). By increasing wisdom a person increases anger against himself; by increasing knowledge he brings pain upon himself. Solomon said: Because I increased wisdom for myself I increased ... anger against

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

ב"ר יט, א. ובלקח טוב בראשית (ג, א). ובילקוט ר' כה. [כ].

108 ישראל עלו במחשבה

המחשבה על ישראל קדמה לכל דבר שנברא. מכאן ששורש הנשמות גבוה מאוד.

Bereshit Rabbah 1:4 בראשית רבה א' ד:

... "ה' קני ראשית דרכו" כסא הכבוד מנין דכתיב (תהלים צג, ב): "נכון כסאך מאז וגו'". האבות וישראל ובית המקדש ושמו של משיח, עלו במחשבה להבראות האבות מנין שנאמר (הושע ט, י): "כענבים במדבר וגו'" ישראל מנין שנאמר (תהלים עד, ב): "זכור עדתך קנית קדם" בית המקדש מנין שנאמר (ירמיה יז, יב): "כסא כבוד מרום מראשון וגו'" שמו של משיח מנין שנאמר (תהלים עב, יז): "יהי שמו לעולם וגו' [לפני שמש ינון שמו]" רבי אהבה ברבי זעירא אמר אף התשובה שנאמר (שם צ, ב) "בטרם הרים יולדו" ואותה השעה (שם,

...

112 לא זו משם עד שמוחלין לו

אגרת התשובה, פרק א, מסבירה שמחילה זו היא מן העונש, ואילו האור שהמצווה הייתה ממשיכה למטה עדיין חסר.

Tanya, Part III; Iggeret HaTeshuvah 1:1-2 תניא, חלק שלישי; אגרת התשובה א"א-ב'

תניא בסוף יומא: שלשה חלוקי כפרה הם, ותשובה עם כל אחד; עבר על מצות עשה ושב - אינו זו משם עד שמוחלין לו; עבר על מצות לא תעשה ושב - תשובה תולה, ויום הכפורים מכפר. (פירוש, דאף-על-גב דלענין קיום, מצות עשה גדולה, שדוחה את לא תעשה, היינו משום שעל-ידי קיום מצות עשה ממשיך אור ופוע בעולמות עליונים מהארת אור-אינסוף ברוך-הוא (כמו שכתוב בזהר, ד"רמ"ח פקודין אינון רמ"ח אברין דמלכא"), וגם על נפשו ...

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

113 באגה"ת

ההערה מציינת את הפרק באגרת התשובה שאליו מפנה הטקסט. שם מוסבר שהמחילה על ביטול מצוות עשה משחררת מן העונש, אך האור של המצווה עדיין חסר.

הערת קה"ת
פרק א.

114 ממעמקים קראתיך

"ממעמקים קראתיך הוי". התשובה שמחזירה את האור של מצווה שהונחה צריכה לבוא מעומק הלב ממש.

Psalms 130:1 תהילים ק"ל:א'

שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה'

A Song of Ascents. Out of the depths have I called Thee, O L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
תהלים קל, א.

פסוקה 10

115 "רוח עברה ותטהרם". אגרת התשובה מביאה פסוק זה ביחס לתשובה הראשונה, המטהרת את הדרך לשיבת הנשמה אל הוי.

Job 37:21 איוב ל"ז:כ"א

ועתה לא-ראו אור בהיר הוא בשחקים ורוח עברה ותטהרם:

And now men see not the light which is bright in the skies; But the wind passeth, and cleanseth them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

116 תוכל נפשו

ההערה מציינת נוסח אחר: באגרת התשובה כתוב "נפשם" (nafsham), במקום "נפשו" (nafsho) המצוטט כאן.

הערת קה"ת
באגה"ת שם: נפשם.

117 תוכל נפשו לשוב עד הוי ב"ה ממש ולעלות מעלה מעלה למקורה

ולדבקה בו ית' ביחוד נפלא

אגרת התשובה, פרק ח: לאחר הטיהור יכולה הנשמה לשוב אל הוי עצמו ולהידבק בו כפי שהייתה לפני שנפחה בגוף. המאמר מצטט זאת ביחס לתשובה השנייה.

Tanya, Part III; Iggeret HaTeshuvah 8:4 תניא, חלק שלישי; אגרת התשובה ח:ד'

ומאחר ש"רוח עברה ותטהרם", אזי תוכל נפשם לשוב עד הוי ברוך הוא ממש, ולעלות מעלה מעלה למקורה, ולדבקה בו יתברך ביחוד נפלא, כמו שהיתה מיוחדת בו יתברך בתכלית היחוד, בטָרם שִנְפָחָה ברוח פיו יתברך לירד למטה ולהתלבש בגוף האדם (וכמו על דרך משל, באדם הנופח ברוח פיו, בטָרם שִיוצא הרוח מפיו - הוא מיוחד בנפשו). וזו היא תשובה שלימה.

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

118 סדי"ה וידבר אלקים

שם מוסבר שהתורה "שעמלה למעלה מן השמש" נעלית בהרבה מן המדרגה של "שמש ומגן הוי אלקים", שבה הוי נמשכת לתוך אלקים. גילוי עליון זה לא ניתן לאבות, אלא לישראל במתן תורה, "פנים בפנים". זוהי הוי שאליה מגיעה התשובה השנייה.

הערת קה"ת
תו"א נר, ד. וראה גם לעיל פ' שלח מ, ד.

119 ושמי הוי לא נודעתי להם

"ובשמי הוי לא נודעתי להם". המאמר המצוטט מפרש זאת כהוי לפני שהוא מתגלה במדות.

Exodus 6:3 שמות ו:ג'

וארא אלי-אברהם אלי-יצחק ואלי-יעקב באל ש-די ושמי ה' לא נודעתי להם:

and I appeared unto Abraham, unto Isaac, and unto Jacob, as G-d Almighty, but by My name Havayah I made Me not known to them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

120 והיה הוי לי לאלקים

נדרו של יעקב: "והיה הוי לי לאלקים". יש לקרוא זאת כבקשה שהוי עצמו יהיה לו לאלקים.

Genesis 28:21 בראשית כ"ח:כ"א

ושבתי בשלום אל-בית אבי והיה ה' לי לאלקים:

so that I come back to my father's house in peace, then shall the L-RD be my G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

121 מצות אנשים מלומדה

"מצות אנשים מלומדה". ההפך מקיום המצווה בשמחה, השייך לתשובה השנייה.

Isaiah 29:13 ישעיהו כ"ט:י"ג

ויאמר אדני יצן כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחוק ממני ותהי ראותם אתי מצות אנשים מלומדה:

And the L-rd said: Forasmuch as this people draw near, and with their mouth and with their lips do honour Me, But have removed their heart far from Me, And their fear of Me is a commandment of men learned by rote

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

did not actually do so]. The Torah and the Throne of Glory were created. Torah, from where is it derived? As it is stated: "The L-rd made me at the beginning of His way" (Proverbs 8:22). The Throne of Glory, from where is it derived? "Your throne stands firm from earliest time, [You are from ... ,eternity]" (Psalms 93:2). The patriarchs, Israel

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

פסקה 12

127 עד יעבור עמך הוי

"עד יעבור עמך הוי". יש לקרוא זאת כמעבר אל מעבר לשם הוי בקריעת ים סוף.

Exodus 15:16 שמות ט"ו:ט"ז

תפל עליהם אימתה ופחד בגדל זרועה ידמו כאבן עדי-עבר עמך Havayah עדי-עבר עמך קניית:

Terror and dread falleth upon them; By the greatness of Thine arm they are as still as a stone; Till Thy people pass over, O L-RD, Till the people pass over that Thou hast gotten.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

128 הפך ים ליבשה

"הפך ים ליבשה". העולם הנסתר נעשה גלוי באמצעות גילוי מלמעלה, מבחינת סובב כל עלמין.

Psalms 66:6 תהילים ס"ו:ו

הפך ים ליבשה בנהר יעברו כרגל שם נשמחה-בו:

He turned the sea into dry land; They went through the river on foot; There let us rejoice in Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

129 היש ה' בקרבנו אם אין

שאלתם של ישראל במסה ומריבה: "היש הוי בקרבנו אם אין". הוהר קורא את "אין" כמדרגה שלמעלה מהוי.

Exodus 17:7 שמות י"ז:ז

ויקרא שם המקום מסה ומריבה על-ידי בני ישראל ועל נסתם את-ה' לאמר היש ה' בקרבנו אם-אין:

And the name of the place was called Massah, and Meribah, because of the striving of the children of Israel, and because 'they tried the L-RD, saying: 'Is the L-RD among us, or not

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

130 היש ה' בקרבנו אם אין

הוהר בפרשת שלח, שהטקסט מצטט, על "היש הוי בקרבנו אם אין": "אין" הוא עתיקא קדישא, שלמעלה משם הוי.

Zohar, Sh'lach 6:31-39 ספר הוהר, שלח לך ו':ל"א-ל"ט

R. Simeon said: 'What he said was this: "If you see that the produce of the land is like that of other lands, then the Tree of Life is in it, but it does not derive from a still higher place. But if you see that its produce is superior to that of all the rest of the world, then you will know that that difference originates from the Ancient Holy One who is called ayin (nothing), and you will know the answer to the question once ... asked by the

122 ברכת יעקב ליהודה: "אוסרי לגפן עירה... כבס ביין לבושו". זהו הפסוק שמוכח כהסבר לקיום המצוות בשמחה.

Genesis 49:11 בראשית מ"ט:יא

אסרי לגפן עירה ולשרקה בני אתנו כבס ביין לבשו וכדם-ענבים סותה:

Binding his foal unto the vine, And his ass's colt unto the choice vine; He washeth his garments in wine, And his vesture in the blood of grapes

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 11

123 "שובו אליי ואשובה אליכם". הפסוק של התשובה השלישית, הנקראת כשיבה אל ה' עצמו.

Malachi 3:7 מלאכי ג':ז

למימי אבותיכם סרתם מקחי ולא שמרתם שובו אלי ואשובה אליכם אמר ה' צבאות ואמרתם במה נשוב:

From the days of your fathers ye have turned aside from Mine ordinances, and have not kept them. Return unto Me, and I will return unto you, Saith the L-RD of hosts. But ye say: 'Wherein shall we return

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

124 כל ימיו בתשובה

עצת רבי אליעזר לשוב בתשובה יום אחד לפני מותו: מאחר שהאדם אינו יודע מתי יהיה אותו יום, עליו לשוב בתשובה היום, "ונמצא כל ימיו בתשובה". אדמו"ר הזקן מסיק מכאן שמדובר בתשובה שאינה על חטא.

Shabbat 153a שבת קנ"ג א

125 והורח תשוב אל האלקים

"והורח תשוב אל האלקים אשר נתנה". מהותה של התשובה: שיבת הנשמה אל מקורה.

Ecclesiastes 12:7 קהלת י"ב:ז

וישב העפר על-האָרץ וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל־הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר נָתַנָּה:

And the dust returneth to the earth as it was, and the spirit returneth unto G-d who gave it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

126 ישראל עלה במחשבה

מחשבתן של ישראל קדמה לכל הבריאה. זהו השורש שאליו שבה התשובה השלישית.

Bereshit Rabbah 1:4 בראשית רבה א:ד

... "ה' קני ראשית דרכו" כסא הכבוד מנין דכתיב (תהלים צג, ב): "נכון כסאך מאז וגו'". האבות וישראל ובית המקדש ושמו של משיח, עלו במחשבה להבראות האבות מנין שנאמר (הושע ט, י): "כענבים במדבר וגו' ישראל מנין שנאמר (תהלים עד, ב): "זכור עדתך קנית קדם" בית המקדש מנין שנאמר (ירמיה יז, יב): "כסא כבוד מרום מראשון וגו' שמו של משיח מנין שנאמר (תהלים עב, יז): "יהי שמו לעולם וגו' (לפני שמש ינון שמו)" רבי אהבה ברבי זעירא אמר אף התשובה שנאמר (שם צ, ב) "כטרם הרים יולדו" ואותה השעה (שם,

...

In the beginning, G-d created" - six items preceded the "creation of the world; some of them were [actually] created, and some of them G-d contemplated creating, [though He

131 דע מאין באת

”דע מאין באת”. יש לקרוא זאת כ”מן האין”, שורש הנשמות.

Pirkei Avot 3:1 משנה אבות ג:א

עֲקֵבְיָא בֶן מְהֻלָּאֵל אוֹמֵר, הִסְתַּכַּל בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים וְאִי אַתָּה כָּא לִידֵי עֲבָרָה. דַּע מֵאִין בָּאת, וּלְאֵן אַתָּה הוֹלֵךְ, וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֲתִיד לָתֵן דִּין וְחֶשְׁבוֹן. מֵאִין בָּאת, מִטֶּפֶף סְרוּחָה, וּלְאֵן אַתָּה הוֹלֵךְ, לְמָקוֹם עֶפֶר רֻמָּה וְתוֹלַעַה. וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֲתִיד לָתֵן דִּין וְחֶשְׁבוֹן, לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

Akabyah ben Mahalalel said: mark well three things and you will not come into the power of sin: know from where you come, and where you are going, and before whom you are destined to give an account and reckoning. From where do you come? From a putrid drop. Where are you going? To a place of dust, of worm and of maggot. Before whom you are destined to give an account and reckoning? Before the King of the kings of kings, the Holy One, blessed be He

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

132 אין מזל לישראל

”אין מזל לישראל”. יש לקרוא זאת כ”אין הוא המזל של ישראל”.

Shabbat 156a:12-13 שבת קנ”ו א:י”ב-י”ג

אֵיתָמֵר, רַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר: מְזַל מַחֲבִים, מְזַל מַעֲשִׂיר, וְיֵשׁ מְזַל לְיִשְׂרָאֵל. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אִין מְזַל לְיִשְׂרָאֵל. וְאַזְדָּא רַבִּי יוֹחָנָן לְטַעְמִיָּה, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִנִּין שְׂאִין מְזַל לְיִשְׂרָאֵל? שְׁנַאֲמַר: ”כַּה אָמַר ה' אֶל דָּרָה הַגּוֹיִם אֶל תִּלְמָדוֹ וּמֵאוֹתוֹת הַשָּׁמַיִם אֶל תַּחְתּוֹ כִּי יַחֲתוּ הַגּוֹיִם מִהֶמָּה” — הֵם יַחֲתוּ, וְלֹא יִשְׂרָאֵל. וְאַף רַב סָבַר אִין מְזַל לְיִשְׂרָאֵל, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מִנִּין שְׂאִין מְזַל לְיִשְׂרָאֵל? — שְׁנַאֲמַר: ”וַיּוֹצֵא אוֹתוֹ הַחוּצָה”, אָמַר אֲבָרְהָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

133 ונוזלים מן לבנון

”ונוזלים מן לבנון”. מובא כרמז למקור הנעלה שממנו נובעות הנשמות.

Song of Songs 4:15 שיר השירים ד:ט”ו

מַעְיָן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים וְנוֹזְלִים מִן־לְבָנוֹן:

Thou art a fountain of gardens, A well of living waters, And flowing streams from Lebanon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

134 אתי מלבנון כלה

”אתי מלבנון כלה”. פסוק נוסף המובא ביחס לאותו מקור.

Song of Songs 4:8 שיר השירים ד:ח

אַתִּי מִלְּבָנוֹן כְּלָה אֲתִי מִלְּבָנוֹן תְּבוֹאִי תְּשׁוּרִי מֵרֹאשׁ אֲמֶנָה מֵרֹאשׁ שְׁנִיר וְחֶרְמוֹן מִמַּעֲנוֹת אֲרִיּוֹת מִהַרְרֵי גְמָרִים:

Come with me from Lebanon, my bride, With me from Lebanon; Look from the top of Amana, From the top of Senir and Hermon, From the lions'dens, From the mountains of the leopards

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 13

135 שובו אלי

”שובו אלי”.” יש לקרוא זאת כחזרה אל עצמותו ממש של ה’.

Malachi 3:7 מלאכי ג:ז

לְמִימֵי אֲבֹתֵיכֶם סִרְתֶּם מִחֻקֵּי וְלֹא שְׁמֵרְתֶּם שׁוּבוּ אֵלַי וְאֶשׁוּבָה אֲלֵיכֶם אָמַר ה' צְבָאוֹת וְאַמְרְתֶּם בְּמֶה נָשׁוּב:

From the days of your fathers ye have turned aside from Mine ordinances, and have not kept them. Return unto Me, and I will return unto you, Saith the L-RD of hosts. But ye say: 'Wherein shall we return

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 14

136 ואהיה אצלו אמן

התורה אומרת: ”ואהיה אצלו אמן”. זהו הפסוק שבמאמר מצטטים בקשר לשורש התורה בעצמות ה’.

Proverbs 8:30 משלי ח:ל

וְאַהֲבָה אֶצְלוֹ אָמֹן וְאַהֲבָה שְׁעִשׂוּעִים יוֹם יוֹם מִשְׁחַקְתָּ לִפְנָיו בְּכָל־עֵת:

Then I was by Him, as a nursling; And I was daily all delight, Playing always before Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

137 “כל העוסק בתורה עושה שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה”. הפמליא של מעלה היא סובב כל עלמין וממלא כל עלמין, שהתורה מאחדת ביניהם.

Sanhedrin 99b:10 סנהדרין צ”ט ב:י

אָמַר רַבִּי אֱלֶכְסַנְדְּרִי: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׁמְיָה מְשִׁים שְׁלוֹם בְּפִמְלִיאָא שְׁל מַעְלָה וּבְפִמְלִיאָא שְׁל מַטָּה, שְׁנַאֲמַר: ”אִו יְחֻזַּק בְּמַעְזֵי יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם לִי שְׁלוֹם יַעֲשֶׂה לִּי”.

R' Alexandri said: All who engage in Torah for its own sake make peace in the household above and in the household below, as it says “If they would grasp My fortress, they would make peace for Me, they would make peace for Me.”

(Yeshayahu 27:5)

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Rabbi Mike Feuer, Jerusalem Anthology (CC-BY)

פסקה 15

138 ביום השמיני עצרת

”ביום השמיני תהיה לכם עצרת”. פסוק המובא במאמר בהקשר ללימוד תורה ולעשייה.

Numbers 29:35 במדבר כ”ט:ל”ה

בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל־מִלְאָכָתָא עֲבָדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

On the eighth day ye shall have a solemn assembly: ye shall do no manner of servile work

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

139 גדול תלמוד שמביא לידי מעשה

חז”ל מסיקים שהתלמוד גדול, מפני שהתלמוד מביא לידי מעשה. מובא

144 שתינקב הריאה או קרום של מוח הוא טריפה

המשנה בתחילת הפרק "אלו טריפות" מונה בין הפגמים הממיתים ריאה שניקבה וקרום של מוח שניקב. אדמו"ר הזקן משתמש בכך ביחס לאיברים הפנימיים שהחיים תלויים בהם.

Chullin 42a:3-4 חולין מ"ב א:ג-ד'

מתני' אלו טרפות בבהמה נקובת הוושט ופסוקת הגרגרת ניקב קרום של מוח ניקב הלב לבית חללו נשברה השדרה ונפסק החוט שלה ניטל הכבד ולא נשתייר הימנו כלום הריאה שניקבה או שחסרה ר"ש אומר עד שתינקב לבית הסמפונות ניקבה הקבה ניקבה המרה ניקבו הדקין הכרס הפנימית שניקבה או שנקרע רוב החיצונה רבי יהודה אומר הגדולה טפח והקטנה ברובה המסס ובית הכוסות שניקבו לחוץ

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

145 המצות נק' רמ"ח אברים דמלכא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה ת"ז ת"ל.

פסוקה 17**146 ממעמקים קראתיך הוי'**

"ממעמקים קראתיך הוי'". המעמקים הם עצמות אור אין סוף, שממנה נמשך הוי'.

Psalms 130:1 תהילים ק"ל:א'

שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה'

A Song of Ascents. Out of the depths have I called Thee, O L-RD.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

147 מאד עמקו מחשבותיך

"עמוקות מאד מחשבותיך". התורה, מחשבתו של ה', נמשכת מבחינת העומק.

Psalms 92:6 תהילים צ"ב:ו'

מַה־גָּדֹל מַעֲשֵׂיךָ ה' מֵאֵד עֲמָקוֹ מַחְשַׁבֹתֶיךָ:

How great are Thy works, O L-RD! Thy thoughts are very deep.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים צב, ו.

148 אשרי אדם שיש בו דברי תורה ושמורים בידו

המדרש מחיל על אדם כזה את הפסוקים "מים עמוקים", "ממעמקים קראתיך הוי'" ו"תפילה לעני". הטקסט מצטט זאת כדי לקשר בין התורה לעומק.

Vayikra Rabbah 3:7 ויקרא רבה ג:ז'

149 תפלה לעני

"תפילה לעני כי יעטוף". הפסוק השלישי במדרש.

Psalms 102:1 תהילים ק"ב:א'

תַּפִּלָּה לְעֹנִי כִּי־יַעֲטֹף וְלִפְנֵי ה' יִשְׁפֹךְ שִׁחוֹ:

A Prayer of the afflicted, when he fainteth, and poureth out his complaint before the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בהקשר ליחס שבין התורה למצוות.

Kiddushin 40b:8-9 יידושין מ' ב:ח-ט'

וכבר ה'ה רבי טרפון וזקנים מסובין בעליית בית נתזה בלוד. נשאלה שאילה זו בפניהם: תלמוד גדול או מעשה גדול? נענה רבי טרפון ואמר: מעשה גדול. נענה רבי עקיבא ואמר: תלמוד גדול. נענו כולם ואמרו: תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה. תנא, רבי יוסי אומר: גדול תלמוד שקדם לחלה ארבעים שנה, לתרומות ולמעשרות חמשים וארבע, לשמיטות ששים ואחת, ליוכלות מאה ושלש.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

140 ותורתך בתוך מעי

"ותורתך בתוך מעי". התורה נמשכת אל תוך האדם בפנימיות.

Psalms 40:9 תהילים מ':ט'

לַעֲשׂוֹת־רְצוֹנְךָ אֱלֹהִי חֲפָצְתִּי וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מַעֲי:

I delight to do Thy will, O my G-d; yea, Thy law is in my in-most parts

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

141 בקרבך קדוש

"בקרבך קדוש". הפסוק שממנו לומדים חז"ל שהקדוש ברוך הוא שוכן בתוך האדם.

Hosea 11:9 הושע י"א:ט'

לֹא אֶעֱשֶׂה חֲרוֹן אָפִי לֹא אָשׁוּב לְשַׁחַת אֶפְרַיִם כִּי אֵל אֲנִי וְלֹא־אִישׁ בְּקִרְבִּי קָדוֹשׁ וְלֹא אָבּוֹא בְּעִיר:

I will not execute the fierceness of Mine anger, I will not return to destroy Ephraim; For I am G-d, and not man, The Holy One in the midst of thee; And I will not come in fury

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

142 כאלו קדוש שורה בתוך מעי

על האדם לראות את עצמו תמיד כאילו הקדוש ברוך הוא שוכן בתוך מעיו. מובא בהקשר לגילוי הפנימי שבא באמצעות התורה.

Taanit 11b:1-2 תענית י"א ב:א-ב'

כְּאִילוֹ קָדוֹשׁ שָׂרוּי בְּתוֹךְ מַעֲיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּקִרְבֶּךָ קָדוֹשׁ וְלֹא אָבּוֹא בְּעִיר"! לֹא קָשָׁא: הָא — דְּמַצִּי לְצַעֲרוֹי נִפְשִׁיה, הָא — דְּלֹא מַצִּי לְצַעֲרוֹי נִפְשִׁיה. רִישׁ לְקִישׁ אָמַר: נִקְרָא חֲסִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: "גִּמְלַל נִפְשׁוֹ אִישׁ חֲסִיד וְעֵכָר שֶׁאֵרוֹ וְגו'". אָמַר רַב שֶׁשֶׁת: הָאִי בֵּר בִּי רַב דִּי־תֵיב בְּתַעֲנִיתָא — לֵיכּוּל כְּלָבָא לְשִׁירוֹתֶיהָ.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

פסוקה 16**143 שתנקב הריאה או קרום של מוח הוא טריפה**

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

חולין ר"פ אלו טרפות.

תהלים קב, א.

150 עוסק בתורה לשמה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
אבות ו, א.**151 עוסק בתורה לשמה**

"כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה". לימוד התורה שממשיך את עצמותו של ה'.

Pirkei Avot 6:1 משנה אבות ו:א'

שני חכמים בלשון המשנה, ברוך שבתר בהם ובמשנתם: רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה. ולא עוד אלא שכל העולם כלו כדי הוא לו. נקרא רצ, אהוב, אהב את המקום, אהב את הבריות, משמח את המקום, משמח את הבריות. ומלפשו ענוה ויראה, ומכשרתו להיות צדיק וחסיד וישר ונאמן, ומרחקתו מן החטא, ומקרבתו לידי זכות, ונהנין ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה, שנאמר (משלי ח) לי עצה ותושיה אני ...

The sages taught in the language of the Mishnah. Blessed be He who chose them and their teaching. Rabbi Meir said: Whoever occupies himself with the Torah for its own sake, merits many things; not only that but he is worth the whole world. He is called beloved friend; one that loves G-d; one that loves humankind; one that gladdens G-d; one that gladdens humankind. And the Torah clothes him in humility and reverence, and equips him to be righteous, pious, upright ... and trustworthy; it keeps him far from sin

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

152 הראיני את מראיך השמיעני את קולך

"הראיני את מראיך, השמיעני את קולך". מובא מתוך ביאור במקום אחר על תפילה ותורה.

Song of Songs 2:14 שיר השירים ב:יד

יונתי בחגי הסלע בסתר המדרגה הראיני את־מראיך השמיעני את־קולך כִּי־קולך ערב ומראיך נאות:

O my dove, that art in the clefts of the rock, in the covert of the cliff, Let me see thy countenance, let me hear thy voice; 'For sweet is thy voice, and thy countenance is comely

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

153 שלא ברכו בתו' תחלה

הארץ אבדה "משום שלא בירכו תחילה על התורה". יש לקרוא זאת כתיאור של לימוד תורה שלא בא בעקבות מסירות הלב.

Nedarim 81a נדרים פ"א א

הערת קה"ת
נדרים פא, א.**154 על תפילתי שתהא סמוכה למטתי**

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
ברכות ה, ד.**155 על תפילתי שתהא סמוכה למטתי**

אבא בנימין הקפיד שתפילתו תהיה סמוכה למיטתו, לפני שפנה לעיסוק אחר. אדמו"ר הזקן מפרש זאת כתפילה שבאה תחילה, כדי שלימוד התורה יבוא בעקבות רצון הלב.

Berakhot 5b:21-22 ברכות ה' ב:כ"א-כ"ב

תניא אבא בנימין אומר: על שני דברים הייתי מצטער כל ימי — על תפילתי שתהא לפני מטתי, ועל מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום. "על תפילתי שתהא לפני מטתי", מאי "לפני מטתי"? אילימא "לפני מטתי" ממש, והאמר רב יהודה, אמר רב, ואיתימא רבי יהושע בן לוי: מנין למתפלל שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר — שנאמר: "ויסב חזקתו פניו אל הקיר ויתפלל"? לא תימא, "לפני מטתי", אלא אימא "סמוך למטתי". "ועל מטתי" ...

There is a teaching : Abba Benjamin said : Throughout my life I was most anxious about two things, viz., that my Tefillah should be recited before my bed, and that my bed should be placed between North and South. "That my Tefillah should be recited before my bed." What means "before my bed" ? Is it to be supposed that it was actually in front of the bed? But Rab Judah has said in the name of Rab ... (another version : R. Joshua b. Levi): Whence do we learn

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

156 "מים עמוקים עצה בלב איש". אחד הפסוקים שהמדרש מחיל על מי שמקיים דברי תורה.

Proverbs 20:5 משלי כ:ה'

מים עמוקים עצה בלב־איש ואיש תבונה ידלנה:

Counsel in the heart of man is like deep water; but a man of understanding will draw it out .

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

157 אנכי הוי' אלקיך

"אנכי ה' אלקיך", הדיבר הראשון מעשרת הדיברות. "אנכי" נקרא כביטוי לעצמותו של ה', שלמעלה משם הוי'.

Exodus 20:2 שמות כ:ב'

אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים:

I am the L-RD thy G-d, who brought thee out of the land of Egypt, out of the house of bondage

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 18**158 עד יעבור עמך הוי'**

"עד יעבור עמך, הוי'". יש לקרוא זאת כמעבר אל מעבר לשם הוי'.

Exodus 15:16 שמות ט"ו:ט"ז

תפל עליהם אימתה ופחד בגדל זרועה ידמו כאֶבן עֲדִי־עֶבֶר עִמָּךְ Havayah עֲדִי־עֶבֶר עִמָּךְ קִנִּיתִי:

Terror and dread falleth upon them; By the greatness of Thine arm they are as still as a stone; Till Thy people pass over, O L-RD, Till the people pass over that Thou hast gotten

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

165 מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה

"מלמד שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם סביביו אפילו כחוט השערה". ככל שהנשמה נעלית יותר, כך אמת המידה שלפיה היא נשפטת דקה יותר.

Yevamot 121b:8 יבמות קכ"א ב:ח'

אמר רבי אבא: אף על פי כן מת בנו בצמא, שנאמר: "וסביביו נשערה מאד", מלמד שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם סביביו כחוט השערה. רבי חנינא אמר, מהקא: "אל נערץ בסוד קדושים רבה ונורא על כל סביביו".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

166 בפרדס שער כ"ט . . סדי"ה פסק

ההערה מצטטת שם מן הפרדס: "בחינת חוט השדרה שנוכרה לעיל היא הפסק, כלומר סימן ההפרדה, בין שני שמות הוי"ו".

הערת קה"ת

"שבחי חוט השדרה הנ"ל זהו הפסיק טעמא שבין שני שמות הוי"ו" — יהל אור עי קכו.

167 פי בתרא דיבמות

ההערה מפנה לשם בהקשר לדברי הגמרא בפרק האחרון במסכת יבמות.

הערת קה"ת

ראה גם יהל אור עי קכו.

פסקה 21**168 קדש לי כל בכור**

"קדש לי כל בכור". פירושו העלאת שלושת העולמות התחתונים, באמצעות שלוש התשובות, אל אצילות.

Exodus 13:2 שמות י"ג:ב'

קדש־לִי כָּל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶדָם וּבְבִהֵמָה לִי הוּא: Sanctify unto Me all the first-born, whatsoever opens the' womb among the children of Israel, both of man and of 'beast, it is Mine

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יג, ב.

169 ע"פ וארשתיך לי

שם מבואר "וארשתיך לי לעולם": האירוסין שבהווה באים מזעיר אנפין, שיש בו ימין ושמאל, חסד וגבורה, ולכן יש בו ירידה; לעתיד לבוא יתרומם זעיר אנפין למדרגת עתיקא עצמה, שהיא "ליי", ולכן יהיה "לעולם". זהו עניין "ליי" כאן: העלאה למדרגה שמעל העולמות התחתונים.

הערת קה"ת

לעיל פי במדבר ט, ד.

170 וארשתיך לי

"וארשתיך לי לעולם". הפסוק ממאמר בלקוטי תורה על במדבר, שהטקסט מצטט כדי להסביר את משמעות המילה "ליי".

Hosea 2:21 הושע ב:כ"א

וְאֶרְשָׁתִּיךָ לִי לְעוֹלָם וְאֶרְשָׁתִּיךָ לִי בְצִדְקָה וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים: And I will betroth thee unto Me for ever; Yea, I will betroth thee unto Me in righteousness, and in justice, And in lov- ingkindness, and in compassion

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

159 אנכי הוי' אלקיך

"אנכי הוי' אלקיך". "אנכי" הוא העצמות שלמעלה מהוי'.

Exodus 20:2 שמות כ:ב'

אֲנֹכִי הוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים:

I am the L-RD thy G-d, who brought thee out of the land of Egypt, out of the house of bondage

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 19**160 ג' אותיות בכר הן יחידות עשירות מאות**

שם, על "ואתה מרכבות קודש", מסביר אדמו"ר הזקן את היחידות, העשרות והמאות באמצעות קבוצות האותיות אי"ק בכ"ר, ומביא את Sha'arei Orah של רבי יוסף גייקטיליה בעניין המעשר ומעשר מן המעשר; עוד הוא מוסיף שהמספר הגדול ביותר שיש לו שם משלו בלשון הקודש הוא רכבה.

הערת קה"ת

ראה לקמן פ' ברכה צג, א.

161 הבית יחידות . . הריש מאות

ההערה מפנה לשם בעניין אותיות "בכור" כמייצגות יחידות, עשרות ומאות.

הערת קה"ת

ראה גם אוה"ת פ' בא עי' שלד.

162 נפש כי תחטא

"אם נפש תחטא בשגגה". התורה מדברת על הנפש כמי שחוטאת, מפני שהיא קרובה ביותר לתחום הרע.

Leviticus 4:2 ויקרא ד:ב'

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֶפֶשׁ כִּי־תַחַטָּא בְּשָׁגָגָה מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְעָשָׂה מֵאֲחַת מֵהֵנָּה:

Speak unto the children of Israel, saying: If any one shall sin through error, in any of the things which the L-RD hath :commanded not to be done, and shall do any one of them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ויקרא ד, ב.

פסקה 20**163 וכמו שאמר הה"מ נ"ע**

בנוסף ההוא של המאמר, האמירה מובאת בשם הבעל שם טוב והמגיד.

הערת קה"ת

בסה"מ תקס"ב כרך-א עי' רלה בשם הבעש"ט והה"מ. אבל במאמרי אדה"א פ' בלק עי' איתקפה מביא שהבעש"ט אמר זה על עצמו וז"ל: וכידוע בשם הבעש"ט ז"ל שאמר דמח"ז שלו בתפילה וכל היום פוגמים יותר מכל העונות וע"ש במ"מ.

164 וסביביו נשערה מאד

"וסביביו נשערה מאד". התלמוד דורש את המילה "נשערה" במשמעות של "שערה" — דקדוקו של ה' עם הקרובים אליו.

Psalms 50:3 תהילים נ:ג'

יְבֹא אֱלֹהֵינוּ וְאַל־יִחַרֶּשׁ אֵשׁ־לִפְנֵינוּ תֹאכַל וְסָבִיבֵינוּ נִשְׁעָרָה מְאֹד:

Our G-d cometh, and doth not keep silence; a fire devoureth .before Him, And round about Him it stormeth mightily

manifests itself in joy, yes, which is the very essence of joy,
... communicating joy to all. Yet if he fasts because of
The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

176 סולו לרוכב בערבות

"סולו לרוכב בערבות". מובא יחד עם הווהר בפרשת תרומה לעניין המשכה
זו.

Psalms 68:5 תהילים ס"ח:ה'

שירו לאלקים זמרו סלו לרכב בערבות בקה שמו ועלוזו לפניו:
Sing unto G-d, sing praises to His name; Extol Him that
rideth upon the skies, whose name is the L-RD; And exult ye
before Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

177 אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף

"אם ישים אליו לבו, רוחו ונשמתו אליו יאסוף". השבת דרגות הנשמה
למקורו.

Job 34:14 איוב ל"ד:י"ד

אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף:

If He set His heart upon man, If He gather unto Himself his
spirit and his breath

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

178 נהר כבר

אחד משני הקטעים בוהר בפרשת פינחס שהמאמר מצטט בעניין "נהר
כבר".

Zohar, Pinchas 96:656-97:662 ספר הזהר, פנחס צ"ו:תרנ"ו-
צ"ז:תרס"ב

179 נהר כבר

הקטע האחר בוהר בפרשת פינחס שהמאמר מצטט בעניין "נהר כבר".
Zohar, Pinchas 44:246-45:255 ספר הזהר, פנחס מ"ד:רמ"ו-מ"ה:רנ"ה

180 ראה ריח בני

דברי יצחק כשבירך את יעקב: "ראה ריח בני". הפסוק במאמר המצוטט
בעניין לקיחת הבכורה מעשו.

Genesis 27:27 בראשית כ"ז:כ"ז

ויגש וישקלו וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח
שדה אשר ברכו ה'

And he came near, and kissed him. And he smelled the smell
of his raiment, and blessed him, and said: See, the smell of
my son Is as the smell of a field which the L-RD hath
blessed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

181 בשלח פרעה

"ויהי בשלח פרעה את העם". הפסוק במאמר אחר המצוטט באותו עניין.

Exodus 13:17 שמות י"ג:י"ז

ויהי בשלח פרעה את העם ולא ינחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב
הוא כי אמר אלקים פני ינחם העם בראתם מלחמה ושבנו מצרימה:

And it came to pass, when Pharaoh had let the people go,
that G-d led them not by the way of the land of the
Philistines, although that was near; for G-d said: 'Lest the
'people regret when they see war, and they return to Egypt

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

171 יפה שעה אחת בתשובה

"יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא".
מעלת האור שבא מתוך החושך.

Pirkei Avot 4:17 משנה אבות ד':י"ז

הוא הנה אומר, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה,
מכל חיי העולם הבא. ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא, מכל
חיי העולם הזה:

He used to say: more precious is one hour in repentance
and good deeds in this world, than all the life of the world to
come; And more precious is one hour of the tranquility of
the world to come, than all the life of this world

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-
BY)

172 שיש יתרון לאור מן החושך

"כיתרון האור מן החושך". בחסידות מפרשים זאת כמעלת האור שבא מתוך
החושך.

Ecclesiastes 2:13 קהלת ב':י"ג

וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך:

Then I saw that wisdom excelleth folly, as far as light excel-
leth darkness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה קהלת ב, יג.

173 ישת חושך סתרו

"ישת חושך סתרו". המקור לתוספת האור הנמשכת כאשר החושך נהפך
לאור.

Psalms 18:12 תהילים י"ח:י"ב

ישת חשך סתרו סביבותיו סכתו חשכת מים עבי שחקים:

He made darkness His hiding-place, His pavilion round
about Him; darkness of waters, thick clouds of the skies

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

174 רכב אלקים רבותיים

"רכב אלקים רבותיים אלפי שנאן". הדרגה הנמשכת מלמעלה באמצעות
"קדש לי כל בכור".

Psalms 68:18 תהילים ס"ח:י"ח

רכב אלקים רבותיים אלפי שנאן אדני כם סיני בקדש:

The chariots of G-d are myriads, even thousands upon thou-
sands; The L-rd is among them, as in Sinai, in holiness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

175 רכב אלקים רבותיים

הווהר בפרשת תרומה שהטקסט מצטט, עם פירוש הרמ"ז, לעניין המשכה זו
מלמעלה.

Zohar, Terumah 73:716-725 ספר הזהר, תרומה ע"ג:תשט"ז-תשכ"ה

Thus the prayer of the sorrowing does not return unto him
void, but the Holy One takes pity on him. Blessed is the man
who in his prayers sheds tears before the Holy One. This is
true even on the Sabbath, which must be a day of joy: when a
person fasts on Sabbath he manifests sadness on the day
when the supernal firmament reigns, that firmament which

פסוקה 22

182 קדש א"ע במותר לך

"קדש את עצמך במה שמותר לך". הדרך לקחת את הבכורה מעשו: להימנע אפילו מתאוות מותרות.

Yevamot 20a:15 יבמות כ' א:ט"ו

איסור קדושה — שניות מדברי סופרים, ואמאי קרי לקה איסור קדושה? אמר אביי: כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש. אמר לקה רבא: וכל שאינו מקיים דברי חכמים, קדוש הוא ולא מיקרי, ושע נמי לא מיקרי! אלא אמר רבא: קדש עצמה במותר לך.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

183 ואם צדקת

"אם צדקת, מה תיתן לו?" מובא יחד עם הפסוק הקודם כדי לציין את אותה מדרגה.

Job 35:7 איוב ל"ה:ז

אם צדקת מה תתן לו או מה מידה יקח:

If thou be righteous, what givest thou Him? Or what receiveiveth He of thy hand

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

184 ורבו פשעיך

"ואם רבו פשעיך, מה תעשה לו?" מדרגת החסד שאינה מושפעת ממעשיו של האדם.

Job 35:6 איוב ל"ה:ו

אם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעיך מה תעשה לו:

If thou hast sinned, what doest thou against Him? And if thy transgressions be multiplied, what doest thou unto Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 23

185 אם תגביה כנשר

"גם אם תגביה כנשר, וגם אם בין כוכבים שים קנך, משם אורידך". נאמר על אדום, ונדרש על הקליפה המגיעה למעלה כדי להמשיך משם.

Obadiah 1:4 עובדיה א:ד

אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך משם אורידך נאם ה'

Though thou make thy nest as high as the eagle, And though thou set it among the stars, I will bring thee down from thence, saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

186 ויאבק איש

"ויאבק איש עמו". פסוק ממאמר המצוטט באותו עניין.

Genesis 32:25 בראשית ל"ב:כ"ה

ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר:

And Jacob was left alone; and there wrestled a man with him until the breaking of the day

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 24

187 ישראל עלו במחשבה

מחשבתם של ישראל קדמה לכל הבריא. זהו המקור לכוחה של הנשמה להשפיע על מה שלמעלה.

Bereshit Rabbah 1:4 בראשית רבה א:ד

... "ה' קנני ראשית דרכו" כסא הכבוד מנין דכתיב (תהלים צג, ב): "נכון כסאך מאז וגו'". האבות וישראל ובית המקדש ושמו של משיח, עלו במחשבה להבראות האבות מנין שנאמר (הושע ט, י): "כענבים במדבר וגו'" ישראל מנין שנאמר (תהלים עד, ב): "זכור עדתך קנית קדם" בית המקדש מנין שנאמר (ירמיה יז, יב): "כסא כבוד מרום מראשון וגו'" שמו של משיח מנין שנאמר (תהלים עב, יז): "יהי שמו לעולם וגו' [לפני שמש ינון שמו]" רבי אבהו ברבי זעירא אמר אף התשובה שנאמר (שם צ, ב) "בטרם הרים יולדו" ואותה השעה (שם,

...

In the beginning, G-d created" - six items preceded the creation of the world; some of them were [actually] created, and some of them G-d contemplated creating, [though He did not actually do so]. The Torah and the Throne of Glory were created. Torah, from where is it derived? As it is stated: "The L-rd made me at the beginning of His way" (Proverbs 8:22). The Throne of Glory, from where is it derived? "Your throne stands firm from earliest time, [You are from ... ,eternity]" (Psalms 93:2). The patriarchs, Israel

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

188 ואני בתוך הגולה

"ואני בתוך הגולה על נהר כבר". "כבר" נקרא במשמעות של "כבר קודם" — המחשבה הקדומה, הנוכחת אפילו בגלות.

Ezekiel 1:1 יחזקאל א:א

ויהי בשלשים שנה בריעי בחמשה לחדש ואני בתוך הגולה על-נהר כבר נפתחו השמים ואראה מראות אלקים:

Now it came to pass in the thirtieth year, in the fourth month, in the fifth day of the month, as I was among the captives by the river Chebar that the heavens were opened, and I saw visions of G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

189 ה' צלך

"הוי' הוא צלך". כשם שהצל הולך בעקבות תנועותיו של האדם, כך ה' מגיב למעשיו של האדם.

Psalms 121:5 תהילים קכ"א:ה

ה' שמך ה' צלך עליך ימינה:

The L-RD is thy keeper; The L-RD is thy shade upon thy right hand

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 25

190 בא אחיך במרמה

"אחיך בא במרמה ולקח את ברכתך". הכוונה היא לשימוש בענייני העולם

פסוקה 30

194 ויעקב איש תם

”ויעקב איש תם יושב אוהלים”. חז”ל דורשים את לשון הרבים ”אוהלים” על שני האורות המקיפים של שתי התשובות הראשונות.

Genesis 25:27 בראשית כ”ה:כ”ז

וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֶשָׂו אִישׁ יָדָע צִיד אִישׁ שָׂדֶה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אוֹהֲלִים:

And the boys grew; and Esau was a cunning hunter, a man of the field; and Jacob was a quiet man, dwelling in tents

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה”ת

בראשית כה, כז.

195 והצנע לכת עם אלקיך

”והצנע לכת עם אלקיך”. הענווה היא שהופכת את האוהלים ל”טובים”.

Micah 6:8 מיכה ו’:ח

הַגִּיד לָךְ אָדָם מִה־טוֹב וּמִה־רָע דּוֹרֵשׁ מִמֶּךָ כִּי אִם־עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת הַסֵּד וְהַצְנַע לִכְתּוֹת עִם־אֱלֹהֶיךָ:

It hath been told thee, O man, what is good, And what the L-RD doth require of thee: Only to do justly, and to love mercy, and to walk humbly with thy G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה”ת

מיכה ו, ח.

196 כי טוב

”וירא אלקים את האור כי טוב”. חז”ל דורשים כאן את המילה ”טוב” במשמעות ”טוב לגונו”.

Genesis 1:4 בראשית א’:ד

וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאֹר וְכִי־טוֹב וַיִּבְרָא אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ:

And G-d saw the light, that it was good; and G-d divided the light from the darkness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה”ת

בראשית א, ד.

197 וארז”ל כי טוב לגנוז

המילים כאן מצטטות את Chagigah 12a:10-11. הקטע מופיע למטה.

Chagigah 12a:10-11 חגיגה י”ב א”י-י”א

ולמי גנזו — לצדיקים לעתיד לבא, שנאמר: ”וירא אלקים את האור כי טוב”, ואין ”טוב” אלא צדיק, שנאמר: ”אמרו צדיק כי טוב”. כיון שראא אור שגנזו לצדיקים שמח, שנאמר: ”אור צדיקים ישמח”.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה”ת

חגיגה יב, א. [חגיגה יב, א נמחק]. זח”א (מה, ב). [כ].

198 כי טוב לגנוז

בהערת קה”ת מובא הווהזר כמקור לדרשה ש”כי טוב” פירושו ”טוב לגונו”.

Zohar, Bereshit 70:139-148 ספר זוהר, בראשית ע”קל”ט-קמ”ח

AND GOD SAW THE LIGHT AND DIVIDED. Said R. Isaac: ‘This implies, as we have explained, that he foresaw the works of the wicked and stored the light away.’ R. Abba said: ‘He saw its radiance flashing from one end of the world to

בלי להיקשר אליהם באמת.

Genesis 27:35 בראשית כ”ז:ל”ה

וַיֹּאמֶר בָּא אֲחִיד בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בְּרִכְתְּךָ:

And he said: ‘Thy brother came with guile, and hath taken away thy blessing’.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 27

191 מה טובו אוהליך יעקב

”מה טובו אוהליך, יעקב”. חציו הראשון של הפסוק מקביל לשתי התשובות הראשונות.

Numbers 24:5 במדבר כ”ד:ה

מִה־טוֹבוֹ אוֹהֲלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֶתֶיךָ יִשְׂרָאֵל:

!How goodly are thy tents, O Jacob, Thy dwellings, O Israel

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 28

192 ויעבני זה פעמים

”כי זה פעמיים עבני”. שתי הפעמים הן שתי התשובות הראשונות, של נפש ושל רוח.

Genesis 27:36 בראשית כ”ז:ל”ו

וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעֲבֵנִי זֶה פַעַמַּיִם אֶת־בְּכֹרְתִי לָקַח וְהִנֵּה עָתָה לָקַח בְּרִכְתִּי וַיֹּאמֶר הֲלֹא־אֵצְלֶתְ לִי בְרִכְתָּה:

And he said: ‘Is not he rightly named Jacob? for he hath supplanted me these two times: he took away my birthright; and, behold, now he hath taken away my blessing.’ And he said: ‘Hast thou not reserved a blessing for me’?

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 29

193 ביום חתונתו זו מתן תורה

”ביום חתונתו: זהו מתן תורה”. התורה היא האיחוד הפנימי, לאחר האירוסין של המצוות.

Mishnah Ta’anit 4:8 משנה תענית ד’:ח

... וכן הוא אומר, צִאֲיָנָה וּרְאִינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בְּמַלְךְ שְׁלָמָה בְּעֶטְרָה שְׁעֶטְרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתָנָתוֹ וּבְיוֹם שְׂמִיחַת לְבוֹ (שיר השירים ג). ביום חֲתָנָתוֹ, זֶה מִתֵּן תּוֹרָה. וּבְיוֹם שְׂמִיחַת לְבוֹ, זֶה בְּגִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שְׂיִבְנָה בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. אָמֵן:

Rabbon Simeon hen Gamaliel says, "Never were more joyous festivals in Israel than the 15th of Ab and the day of atonement, for on them the maidens of Jerusalem used to go out dressed in white garments—borrowed ones, in order not to cause shame to those who had them not of their own;—these clothes were also to be previously immersed, and thus they went out and danced in the vineyards, saying, Young men, look and observe well whom you are about to ... ,choose [as a spouse]; regard not beauty [alone]

Torat Emet 357 (Public Domain) • Eighteen Treatises from the Mishnah (Public Domain)

at home and pray in Synagogue, but after hearing the statement of R. Hiyya b. Ammi in the name of 'Ulla — "Since the day the Temple was destroyed, there is left to the Holy One, ... ,blessed be He

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות ה, א.

204 ושכנתי בתוכם

"ושכנתי בתוכם". השראת ה' בתוכם באמצעות התורה.

Exodus 25:8 שמות כ"ה:ח

וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְתוֹכָם:

And let them make Me a sanctuary, that I may dwell among them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כה, ח.

פסוקה 32

205 ולא יקרא עוד . . כי שרית עם אלקים

"שמך לא ייקרא עוד יעקב, כי אם ישראל יהיה שמך". ניתן לו השם ישראל, אך יעקב נותר.

Genesis 35:10 בראשית ל"ה:י

וַיֹּאמְרֵהוּ אֱלֹקִים שְׁמֶךָ יַעֲקֹב לֹא יִקְרָא שְׁמֶךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל:

And G-d said unto him: 'Thy name is Jacob: thy name shall not be called any more Jacob, but Israel shall be thy name'; .and He called his name Israel

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית לה, י. לב, כט.

206 כי שרית עם אלקים

"כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל". יש לקרוא זאת כשליטה על שם אלקים.

Genesis 32:29 בראשית ל"ב:כ"ט

וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֹאמֶר עוֹד שְׁמֶךָ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שְׂרִיתָ עִם־אֱלֹקִים וְעִם־אֲנָשִׁים וְתוּכַל:

And he said: 'Thy name shall be called no more Jacob, but Israel; for thou hast striven with G-d and with men, and hast prevailed'.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

207 ותגזור אומר ויקם

"תגזור אומר ויקם לך". הכוח של מי ששולט באלקים.

Job 22:28 איוב כ"ב:כ"ח

וְתִגְזֹר־אֲמָר וְיִקָּם־לְךָ וְעַל־דְּרָכֶיךָ נִגָּה אור:

Thou shalt also decree a thing, and it shall be established unto thee, And light shall shine upon thy ways

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב כב, כח.

the other, and concluded that it was better to store it away in 'order that sinners might not have the benefit of it

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

199 אלה מסעי

"אלה מסעי בני ישראל". פסוק זה מובא במסגרת ההסבר על ארבעים ושניים המסעות.

Numbers 33:1 במדבר ל"ג:א

אַלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצִבְאָתָם בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

These are the stages of the children of Israel, by which they went forth out of the land of Egypt by their hosts under the hand of Moses and Aaron

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

200 בד"ה יבל הוא

שם מוסבר "יבל הוא אבי כל יושב אוהל": אוהל הוא אור מקיף הנמשך מלמעלה, כך שהאדם נשאר תמיד בביטול; ומכיוון שלאור המקיף אין חלוקות, הוא יכול להגיע גם למטה, עד ל"בהמות". זהו אוהלו של יעקב שבמאמר זה.

הערת קה"ת

תו"א ז, ד.

201 יבל הוא

"ואת יובל הוא היה אבי כל יושב אוהל ומקנה". המאמר בתורה אור על פסוק זה מסביר שהאוהל הוא אור מקיף.

Genesis 4:20 בראשית ד':כ

וַתֵּלֶד עֲדָה אֶת־יָבֵל הוּא הָיָה אָבִי יֹשְׁבֵי אוֹהֶל וּמִקְנָה:

And Adah bore Jabal; he was the father of such as dwell in tents and have cattle

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

202 משכנותיך ישראל

"מה טובו אוהליך ישראל". זהו חלקו השני של הפסוק: משכנו הפנימי של ה' באמצעות התורה.

Numbers 24:5 במדבר כ"ד:ה

מַה־טֹּבוֹ אוֹהֲלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֶיךָ יִשְׂרָאֵל:

!How goodly are thy tents, O Jacob, Thy dwellings, O Israel

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

203 משהרב ביהמ"ק אין להקב"ה

"מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה". התורה היא משכנו הפנימי של ה'.

Berakhot 8a:18-19 ברכות ח' א:י"ח-י"ט

וְהָיָה דָאֲמַר רַבִּי חֲמִיא בַר אֲמִי מִשְׁמִיחַ דְּעוּלָא: מִיּוֹם שְׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין לוֹ לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הִלְכָה בְּלָבָד. וְאָמַר אַבְי: מְרִישׁ הוּא גְרִיסָנָא בְּגוּ בִּיתָא וּמְצִלִּינָא בְּבִי כְּנִישְׁתָא. כִּיּוֹן דְּשִׁמְעָנָא לָהּא דָאֲמַר רַבִּי חֲמִיא בַר אֲמִי מִשְׁמִיחַ דְּעוּלָא — מִיּוֹם שְׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין לוֹ לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הִלְכָה בְּלָבָד — לָא הוּא מְצִלִּינָא אֶלָּא הִיכָא דְּגְרִיסָנָא.

That agrees with what R. Hiyya b. Ammi said in the name of 'Ulla : Since the day the Temple was destroyed, there is left to the Holy One, blessed be He, in His Universe the four cubits of Halakah alone. And Abbai said ; At first I used to study

208 ותגור אומר ויקם

בוהר בפרשת בהר מקשרים את "עשה טוב שכן ארץ" עם "תגור אומר ויקם לך"; הצמח צדק מסביר שעל ידי יסוד, שממשיך את אור אין סוף למלכות, הדינים נמתקים.

Zohar, Behar 8:52-9:59 ספר זוהר, בהר ח' נ"ב-ט' נ"ט

For if thou arousest not this good to meet Her, bestirrest thyself not to meet Her, this good departs from Her and thou canst not approach Her, as thou canst not approach a burning furnace, and if thou dost approach it will be in fear, like one who is afraid of death, for then a fire burns to consume the world. But if this "good" advances to meet Her and abides in Her, then thou needest not to fear, and then "thou ... shalt decree a thing and it shall be

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

209 בזח"ג בהר (דק"י ע"ב)

ההערה מצטטת אותו על הוזהר הזה: על "עשה טוב, שכן ארץ" — לאחר שמלכות מתעוררת לקבל את ה"טוב" הזה, מתקיים "ותגור אומר ויקם", שכן באמצעות יסוד, הממשיך את השפע של אור אין סוף למלכות, הדינים נמתקים.

הערת קה"ת

"ע"פ ועשה טוב שכן ארץ כוי וכיון דאתער לקבלה האי טוב כוי כדין ותגור אומר ויקם לך כוי כי ע"י יסוד שממשיך שפע אור א"ס במי נמתקים הדינים" — אוה"ת נ"ך-א ע' תרסו.

210 כל העוסק בתו"ה הקב"ה קורא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

תדב"א רפ"ח. ילק"ש איכה רמז תתרלד (בשינוי לשון).

211 כל העוסק בתורה הקב"ה קורא ושונה כנגדו

כל מי שעוסק בתורה, הקדוש ברוך הוא לומד כנגדו. בהערת קה"ת מובא כמקור תחילת פרק יח.

Tanna DeBei Eliyahu Rabbah 18:1-2 תנא דבי אליהו רבה י"ח:א-ב

... איכ למה נאמר בכל צרתם לו צר אלא אמר הקב"ה בכל צער וצער שיש לישראל כביכול אני עמהם שנאמר לו צר א"ת לו צר אלא לי צר שנאמר (ישעיהו מ"ט:ג) ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר לכך נאמר קומי רני בלילה וגוי מאי שפכי כמים לבך נכח פני ה' מכאן אמרו כל ת"ח שיושב וקורא ושונה ועוסק בתורה הקב"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו שכאן נאמר נכח פני ה' ולהלן הוא אומר ויחנו אלה נוכח אלה וגוי (מלכים א כ"ב:ט) מה להלן פניהם של אלו נוכח פניהם ...

OYW (segmentation according to Warsaw 1880) (Public Domain)

212 ועשית יריעות עזים לאהל

"ועשית יריעות עזים לאוהל על המשכן". ה"אוהל" החיצוני, יעקב.

Exodus 26:7 שמות כ"ו:ז

וְעָשִׂיתָ יְרִיעוֹת עֲזִים לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן עֲשִׂיתָ עֲשָׂרָה יְרִיעוֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם: And thou shalt make curtains of goats' hair for a tent over the tabernacle; eleven curtains shalt thou make them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כו, ז.

213 המשכן הוא עשר יריעות שש משזר

המשכן עצמו נעשה מעשר יריעות של שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני. הכיסוי הפנימי: "משכנותיך ישראל".

Exodus 26:1 שמות כ"ו:א

וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעוֹת שֵׁשׁ מִשְׁזָר וְתַכְלֵת וְאַרְגָּמָן וְתֹלַעַת שָׁנִי כָרָבִים מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם:

Moreover thou shalt make the tabernacle with ten curtains: of fine twined linen, and blue, and purple, and scarlet, with cherubim the work of the skilful workman shalt thou make them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כו, א.

214 בזח"ב (תרומה קל"ט א')

לפי ההערה, הוא דן בדברי הוזהר שתולעת שני מחזיקה יחד שני צבעים.

הערת קה"ת

בענין תולעת שני תרין גוונים כחדא — ראה אוה"ת פ' תרומה ע' א'תקב.

215 ועשו אחי איש שעיר

"עשו אחי איש שעיר ואנכי איש חלק". השערות הן המקום שממנו כוחות החיצונים יונקים; "חלק" נקרא כרמו ל"חלקו" של הוי".

Genesis 27:11 בראשית כ"ז:יא

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רֵבֶקָה אִמּוֹ הֵן עָשׂוּ אָחִי אִישׁ שָׂעִיר וְאֲנֹכִי אִישׁ חֶלֶק:

And Jacob said to Rebekah his mother: 'Behold, Esau my brother is a hairy man, and I am a smooth man

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כו, יא.

216 ואת עורות גדיי העזים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שם כו, טז.

217 ואת עורות גדיי העזים הלבשה על ידיו

רבקה הלבשה את ידיו של יעקב בעורות גדיי העזים. לפי הפירוש, הדבר נקרא כזיכור של יעקב את מה ששייך לשיער העזים.

Genesis 27:16 בראשית כ"ז:טז

וְאֵת עֹרֹת גְּדֵי הָעֲזִים הַלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו וְעַל חֻלְקֹת צְנָאָרָיו:

And she put the skins of the kids of the goats upon his hands, and upon the smooth of his neck

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

218 רבה דעסיק בתורה חי מ' שנין אביי דעסיק בתורה ובגמ"ח חי שתינן

שנין

רבה, שעסק בתורה, חי ארבעים שנה; אביי, שעסק בתורה ובגמילות חסדים, חי שישים שנה. בטקסט מצוין הדף 106א; הקטע מופיע בדף 105א לפי המספור המקובל.

Yevamot 105a:14-15 יבמות ק"ה א' י"ד-ט"ו

... קְזָבָה וּבִמְנַחָה אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר, אֲבָל מִתְכַּפֵּר בְּגִמְלוֹת חֲסִידִים. רַבָּה וְאַבְבִּי מְדַבֵּית עָלֵי קְאָתוֹ, רַבָּה דְּעָסַק בְּתוֹרָה — חָיָה אֲרַבְעִין שָׁנִין, אֲבָבִי דְּעָסַק בְּתוֹרָה וּבְגִמְלוֹת חֲסִידִים — חָיָה שְׁתֵּינָן שָׁנִין. תְּנִי רַבְּנָן: מְשַׁפְּחָה אַחַת הָיְתָה בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁהָיוּ מֵתִים כִּכְּן שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה. בָּאוּ וְהוֹדִיעוּ

225 ויקם עדות ביעקב

”ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל”. העדות, שהיא הארה של חכמה, שייכת ליעקב; התורה, שהיא החכמה עצמה, שייכת לישראל.

Psalms 78:5 תהילים ע”ח:ה

ויקם עדות כיעקב ותורה שם בישראל אשר צנה את־אבותינו להודיעם לבניהם:

For He established a testimony in Jacob, And appointed a law in Israel, Which He commanded our fathers, That they should make them known to their children

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה”ת

תהלים עח, ה.

226 הנקרא היכלא עילאה דקוב”ה

הערת קה”ת מפנה לזוהר, שבו החכמה העליונה מתוארת כהיכלו העליון של הקדוש ברוך הוא.

Zohar II, 200a זח”ב ר, א

הערת קה”ת

ראה זח”ב ר, א.

227 נובלות חכמה

”נובלות חכמה של מעלה תורה”. כאן מובא הביטוי ביחס ל”עדות”, שהיא הארה של החכמה העליונה.

Bereshit Rabbah 17:5 בראשית רבה י”ז:ה

... נובלת מיתה - שינה; נובלת נבואה - חלום; נובלת העולם הבא - שבת. רבי אבין מוסיף: עוד תרתין: נובלת אורה של מעלה - גלגל חמה; נובלת חכמה של מעלה - תורה:

The L-rd G-d cast a deep slumber upon the man, and he“ slept. He took one of his sides, and He closed it with flesh in its place [tahtena]” (Genesis 2:21). “The L-rd G-d cast [hipil] a deep slumber” – Rabbi Yehoshua of Sikhnin said in the name of Rabbi Levi: The beginning of downfall [mapala] is sleep. When a person sleeps, he does not toil in Torah and does not do any work. literally means, “He caused to fall down.” Rav said: There are three slumbers: the slumber of

...

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה”ת

ב”ר יז, ה.

פסוקה 33

228 סד”ה רני ושמחי

ההערה מצטטת: ”מבחינת יעקב נמשך בחינת עדות, ומבחינת ישראל בחינת תורה”. הקטע שם מבחין גם בין ”בת”, המצוות, לבין ”אחות”, בעלי התורה.

הערת קה”ת

תור”א לו, ד ”ומבחי” יעקב נמשך בחי עדות ומבחי” ישראל נמשך בחי תורה”.

229 רני ושמחי

”שירי ורני, בת ציון”. הפסוק מתוך מאמר בתורה אור העוסק בעדות

את רכן יוחנן בן זכאי. אמר להם: שְׁמָא מְשַׁפְּחַת עָלֵי אַתֶּם, שְׁנֵאֲמַר: ”וְכָל מִרְבִּית בֵּיתָהּ יָמוּתוּ אֲנָשִׁים” — לָכוּ וְעַסְקוּ בַּתּוֹרָה וְתַחֲיוּ. הָלָכוּ וְעַסְקוּ בַּתּוֹרָה וְתַחֲיוּ, וְתַחֲיוּ ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

219 הבעלי עסקים מגינים על הת”ח

המילים כאן מצטטות את Chullin 92a:15-17. הקטע מופיע למטה.

Chullin 92a:15-17 חולין צ”ב א:ט”ו-י”ז

אמר רבי שמעון בן לקיש אומה זו כגפן נמשלה זמורות שבה אלו בעלי בתים אשכולות שבה אלו תלמידי חכמים עליו שבה אלו עמי הארץ קנוקנות שבה אלו ריקנים שבישראל והיינו דשלחו מתם ליבעי רחמים איתכליא על עליא דאילמלא עליא לא מתקיימין איתכליא (הושע ג, ב) ואברה לי בחמשה עשר כסף א”ר יוחנן משום ר’ שמעון בן יהוצדק אין כירה אלא לשון מכירה שנאמר (בראשית נ, ה) בקברי אשר כריתי לי

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

הערת קה”ת

ראה חולין צב, א.

220 דירת עראי . . קבע

המראה מקום של קה”ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה”ת

שזה ההפך הנז’ בש”ב (סי’ ז, ו) דירת ארעי לפסוק י’ [יג] שם דירת קבע. [כ].

221 ויגש אליו יהודה

”ויהודה ניגש אליו”. הפסוק מתוך מאמר המצוטט בעניין הדירות הזמניות והקבועות.

Genesis 44:18 בראשית מ”ד:י”ח

וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי יִדְבָּרֶנָּה עֲבָדְךָ דָּבָר בְּאֶזְנֵי אֲדֹנָי וְאֵל־יְחִיר אֶפֶס עֲבָדְךָ כִּי כְמוֹהָ כִּפְרָעָה:

Then Judah came near unto him, and said: ‘Oh my lord, let thy servant, I pray thee, speak a word in my lord’s ears, and let not thine anger burn against thy servant; for thou art even as Pharaoh

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

222 זח”ב תרומה (קס”ד ב’)

ההערה מצטטת אותו: ”תחילה נראה שאוהל מועד הוא מלכות כפי שהיא מלוכשת בבריאה וביצירה, ובית המקדש הוא בינה דאצילות”.

הערת קה”ת

”משמע לכאורה האוה”מ מלי כמו שהיא מתלבשת בבריאה יצירה, ובהמ”ק בינה דאצ”י” — אוה”ת בלק ע’ אילח.

223 פקודי (דרמ”א א’)

ההערה מצטטת אותו על ההבחנה של הזוהר בין אוהל מועד לבית המקדש: בית המקדש ”הוא דירת מנוחה”.

הערת קה”ת

”מה שחילק בין אוה”מ לבהמ”ק בהמ”ק איהו דיורא דנייחא” — אוה”ת בלק ע’ אילח.

224 ובע”ח שער מיעוט הירח פ”ב

ההערה אומרת שנוסח הקטע מעץ חיים מובא שם.

הערת קה”ת

ראה הלשון באוה”ת בלק ע’ אילח.

| ובתורה.

Zechariah 2:14 זכריה ב':יד

רְנִי וְשִׂמְחִי בַת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא וְשֹׁכְנֹתִי בְּתוֹכָךְ נָא־הִ'.

Sing and rejoice, O daughter of Zion; for, lo, I come, and I'
.will dwell in the midst of thee, saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

230 תורה צוה

| "תורה ציוה לנו משה". הפסוק מתוך מאמר אחר המצוטט כאן.

Deuteronomy 33:4 דברים ל"ג:ד

תוֹרָה צִוְּהָ־לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשֵׁה קְהֵלֶת יַעֲקֹב:

Moses commanded us a law, An inheritance of the congrega-
.tion of Jacob

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

231 סד"ה וזאת המצוה

| המאמר הזה עוסק בשני סוגי שמירה, מבפנים ומבחוץ, בבחינת מזון ובבחינת בית, הנמשכים באמצעות התורה שבכתב והתורה שבעל פה. שם התורה נקראת בית.

הערת קה"ת

| לקמן פ' ואתחנן י', א.

232 וזאת המצוה

| "וזאת המצווה". הפסוק מתוך המאמר המכנה את התורה בית.

Deuteronomy 6:1 דברים ו:א

וְזֹאת הַמִּצְוָה הַחֲקִים וְהַמְשָׁפְטִים אֲשֶׁר צִוְּהָ הִ' אֱלֹהֵיכֶם לְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

Now this is the commandment, the statutes, and the ordi-
nances, which the L-RD your G-d commanded to teach you,
that ye might do them in the land whither ye go over to pos-
—sess it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

233 א"ת בניך אלא בוניך

| המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

| סוף ברכות וש"נ.

234 בניך אלא בוניך

| "אל תקרי בניך אלא בוניך". תלמידי חכמים בונים את בית התורה.

Berakhot 64a:14 ברכות ס"ד א':יד

אַל תִּקְרִי בְּנֵיךָ אֶלָּא "בּוֹנֵיךָ". "שְׁלוֹם רַב לְאַהֲבֵי תוֹרָתְךָ וְאִין לְמוֹ מְכַשׁוּל". "יְהִי שְׁלוֹם בְּחִילְךָ שְׁלוֹהַּ בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ". "לְמַעַן אַחֵי וְרַעֲי אֲדַבְּרָה נָא שְׁלוֹם בְּךָ. לְמַעַן בֵּית הִ' אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ". "הִ' עוֹ לְעַמּוֹ יִתֵּן הִ' יִבְרַךְ אֶת עַמּוֹ בְּשְׁלוֹם".

Great peace have they that love Thy law; and there is no"
stumbling for them" (Ps. cxix. 165). "Peace be within thy
walls, and prosperity within thy palaces" (ibid, cxii. 7).
"For my brethren and companions' sakes, I will now say,
Peace be within thee" (ibid. v. 8). "For the sake of the house
of the L-rd our G-d, I will seek thy good" (ibid. v. 9). "The
L-rd will give strength unto His people ; the L-rd will bless
His people with peace" (ibid. xxix. 11)[2]William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A.
Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)**235 אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב**

| "הוי אוהב שערי ציון מכל משכנות יעקב". מעלת משכנות ישראל.

Psalms 87:2 תהילים פ"ז:ב

אַהֲבָה הִ' שְׁעָרֵי צִיּוֹן מִכָּל מִשְׁכְּנוֹת יַעֲקֹב:

The L-RD loveth the gates of Zion more than all the
.dwellings of Jacob

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

236

| ה' אוהב את השערים שהצטיינו בהלכה יותר מבתי כנסת ומבתי מדרש. לימוד ההלכה בקביעות הוא הדירה הקבועה.

Berakhot 8a:17 ברכות ח' א':יז

אָמַר לָקָה, הֲכִי אָמַר רַב חֲסָדָא: מַאי דְּכַתִּיב, "אַהֲבָה הִ' שְׁעָרֵי צִיּוֹן מִכָּל מִשְׁכְּנוֹת יַעֲקֹב": אוֹהֲב הִ' שְׁעָרִים הַמְצוּיִינִים בְּהִלְכָּה, יוֹתֵר מִבְּתֵי כְּנִסוֹת וּמִבְּתֵי מִדְרָשׁוֹת.

He replied, Thus said Rab Hisda : What means that which is
written, "The L-rd loveth the gates of Zion [Siyyon] more
than all the dwellings of Jacob" (Ps. lxxxvii. 2)? The L-rd
loveth the gates distinguished [mesuyyanim] for Halakah
.more than Synagogues and Houses of StudyWilliam Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A.
Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)**237 מגיד דבריו ליעקב**

| "מגיד דבריו ליעקב, חוקיו ומשפטי לישראל". מקביל לעדות ולתורה.

Psalms 147:19 תהילים קמ"ז:י"ט

מִגִּיד דְּבָרוֹ לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל:

He declareth His word unto Jacob, His statutes and His ordi-
.nances unto Israel

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

| תהלים קמז, יט.

238 כד"ה הבאים ישרש יעקב

| ההערה מפנה את המאמר על "הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל" לתורה אור על שמות, המתחיל בעמוד 53c.

הערת קה"ת

| תו"א פ' שמות.

239 הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל

| "הבאים ישרש יעקב, יציץ ופרח ישראל". ישראל הוא הפריחה של העתיד.

Isaiah 27:6 ישעיהו כ"ז:ו

הַבָּאִים יִשְׁרֹשׁ יַעֲקֹב יִצְיִץ וּפְרַח יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְּנֵי־תֵבֶל תְּנוּכָה:

In days to come shall Jacob take root, Israel shall blossom
and bud; And the face of the world shall be filled with
.fruitage

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 34**240 תשובה היינו תשוב ה'**

| המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

| זח"ג רע"מ כבב, א.

פסוקה 36

246 ובפשעכם שולחה אמכם

"ובפשעכם שולחה אמכם". הגלות של ה"א תתאה, השכינה, בנוגה, בעקבות החטא.

Isaiah 50:1 ישעיהו נ:א'

כה אָמר ה' אֵי זֶה סֵפֶר כְּרִיתוֹת אֲמַכֶּם אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיהָ אוֹ מִי מְנוּשֵׁי אֲשֶׁר־מִכְרָתִי אֲתֹכֶם לוֹ הֵן בְּעֻנְתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם וּבְפִשְׁעֵיכֶם שְׁלַחְתִּה אֲמַכֶּם:

Thus saith the L-RD: Where is the bill of your mother's divorce, Wherewith I have put her away? Or which of My creditors is it To whom I have sold you? Behold, for your iniquities were ye sold, And for your transgressions was your mother put away.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

247 עפמ"ש לקמן

בכתב יד זה הקטע מופיע בסעיף 3, ולכן ההפניה ל"הוי צלך" היא למה שנדפס קודם (74c), ולא למה שנדפס בהמשך; משום כך הערת קה"ת מציעה לקרוא "לעיל" במקום "להלן".

הערת קה"ת

ואולי צ"ל לעיל ספ"ד. [כ]. בבוך 1102 נמצא קטע זה בסעי' ג, והכוונה להנדפס עד, ג.

248 הוי צלך

"הוי צלך". הביאור שאליו מתייחס הטקסט, על האופן שבו מעשיו של האדם משתקפים למעלה.

Psalms 121:5 תהילים קכ"א:ה'

הי שְׁמֶרְךָ ה' צִלְךָ עַל־יַד יְמִינְךָ:

The L-RD is thy keeper; The L-RD is thy shade upon thy right hand.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 38

249 התגלות עתיק הוא בבינה

הערת קה"ת מפנה לקטע זה בוהר כמקור לגילוי עתיק בבינה.

Zohar III, 178b זח"ג קעה, ב

הערת קה"ת

ראה זח"ג קעה, ב.

250 נודע מהאריז"ל דיחוד ו"ה

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Pri Etz Chaim.

הערת קה"ת

ראה פע"ח שער הק"ש, פ"ב.

251 התורה מחו"ב נפקא

דברי זוהר שהתורה יוצאת מהחכמה העליונה, שהערת קה"ת מציינת כמקור כאן.

Zohar II, 85a זח"ב פה, א

הערת קה"ת

זח"ב פה, א.

241 תשובה היינו תשוב ה'

הרעיא מהימנא מפרש את התשובה כ"הה"א חוזרת". הערת קה"ת מביאה זאת כמקור לפירוש זה.

Zohar, Nasso 3:17-4:24 ספר הזהר, נשא ג':י"ז-ד':כ"ד

242 הרי לא מצינו בספרים רק שני בחי' תשובה היינו תשובה תתאה

ותשובה עילאה

ההערה שואלת מדוע המאמר לא אמר מלכתחילה שיש ארבע בחינות תשובה, אלא פותח בשלוש, מקשה שיש רק שתיים, ורק בהמשך מסביר שיש ארבע. התשובה, על פי מאמר זה של הרבי, היא שאופן הצגת הדברים רומז לנושא הנלמד, המתפתח באותו סדר.

הערת קה"ת

ולכאורה סגנון זה אינו מובן, דהיי לו לומר מלכתחילה שיש די בחינות תשובה, ולמה מבאר תחילה שיש ג' בחי' ואח"כ מקשה ע"ז שיש רק ב' ורק אח"כ מבאר שיש ד'. וי"ל דבאופן הלימוד הרי הוא מרמז על הענין הנלמד, דגם הענין הנלמד הוא באופן כזה — ד"ה מה טובו תשמ"א ע"ש. ראה אוה"ת פ' בא ע' שלו.

243 וכיון דאחיד באילנא דחיי כדין אקרי בעל תשובה

בוהר על משפטים נאמר: מרגע שאדם נאחז בעץ החיים, הוא נקרא בעל תשובה, שכן כנסת ישראל נקראת תשובה, והוא בעליה.

Zohar, Mishpatim 3:230-239 ספר הזהר, משפטים ג':ר"ל-רל"ט

and the man himself is truly and perfectly alive, being joined to the Tree of Life. And, being united with the Tree of Life, he is called "a man of repentance", for he is become a member of the Community of Israel, which is designated by the word "teshubah" (repentance, return), and "repentant sinners can enter even where the perfectly righteous are not admitted".

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

244 וכמ"ש מגיד

הערת קה"ת מפנה לPsalms 147:19 למילים האלה.

Psalms 147:19 תהילים קמ"ז:י"ט

מגיד דְּבָרָו לְעַקֵּב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל:

He declareth His word unto Jacob, His statutes and His ordinances unto Israel.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמז, יט.

פסוקה 35

245 דהא כנסיי שהיא המלי' תשובה אוף הכי אקרי

"כנסת ישראל נקראת גם תשובה". אדמו"ר חוקן מזהה אותה עם מלכות, ההיא התחתונה.

Zohar, Mishpatim 3:230-239 ספר הזהר, משפטים ג':ר"ל-רל"ט

and the man himself is truly and perfectly alive, being joined to the Tree of Life. And, being united with the Tree of Life, he is called "a man of repentance", for he is become a member of the Community of Israel, which is designated by the word "teshubah" (repentance, return), and "repentant sinners can enter even where the perfectly righteous are not admitted".

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

פסקה 39

252 היינו — יו"ד

ההערה מפנה לעמוד מאוחר יותר בלקוטי תורה, בפרשת וזאת הברכה, בעניין חזרת ה"א עילאה אל ה"ד.

הערת קה"ת

ועל"ק ברכה (צה, א). וש"נ. [כ].

253 וקדמאי אמרו בעל תשובה ממש

"והקדמונים אמרו: בעל תשובה — מילולית". יש לקרוא זאת לפי המקדש מלך, כמי שעולה לאבא ומשפיע לבניה.

Zohar, Mishpatim 3:230-239 ספר הזהר, משפטים ג':ר"ל-ר"ט and the man himself is truly and perfectly alive, being joined to the Tree of Life. And, being united with the Tree of Life, he is called "a man of repentance", for he is become a member of the Community of Israel, which is designated by the word "teshubah" (repentance, return), and "repentant sinners can enter even where the perfectly righteous are not".admitted

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

פסקה 40

254 במילוי יו"ד

ההערה מציינת את המקום "במקום אחר" שבו מוסבר עניין התשובה כשה"א נכתב במילוי יו"ד.

הערת קה"ת

סד"ה תורה צוה — ברכה צג, ד. ע' בפרדס ש' השערים (פ"ו) נש"ב נמשכים מן אות ה' בינה כשכלולה מיו"ד. והוא תשובה מאהבה. וע' בעבוה"ק ח' העבודה (פלי"ה [לו]). ושם בח' היחוד (רפכ"ד) מזח"ג (רסו, ב), ודו"ק. וענין מילוי ה"ד ע' אור התורה לא צמ"צ נ"ע פ' תולדות (קמב, א). [כ].

255 ממעמקים קראתיך

"ממעמקים קראתיך". המילה "מעמקים" בלשון רבים נקראת כשני מעמקים — בינה וחכמה.

Psalms 130:1 תהילים ק"ל:א

שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה'

A Song of Ascents. Out of the depths have I called Thee, O L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

256 בינה לבא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ת"ז בהקדמה (קמב, א). [כ].

257 בינה לבא

בתפילתו של אליהו בתיקוני זוהר: "בינה היא הלב". הלב הפנימי הוא מקומה של התשובה העליונה.

Tikkunei Zohar 17a:17-19 תקוני זוהר י"ז א:י"ז-י"ט

מוחא חכמה איהו מחשבה מלגו. בינה לבא ובה הלב מבין. ועל אליו תרין כתיב *הנסתרות ליי אלקינו. כתר עליון איהו כתר מלכות. ועליה *אתמר מגיד מראשית אחרית. ואיהו קרקפתא דתפלי (נ"א קרקפתא דלא מנח תפלי). *מלגו איהו יוד קא ואו קא דאיהו ארח

אצילות. איהו שקיו דאילנא בדרועוי וענפוי (נ"א ואנפוי). כמ"א דאשקי לאילנא ואתרבי בההוא שקיו.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

258 ובחי חכמה

ההערה מפנה לאיגרת זו בעניין בחינת החכמה המאירה בפנימיות הלב.

הערת קה"ת

ראה אנה"ק ס"ד.

פסקה 41

259 או"א תרין רעין

הזהר מכנה את אבא ואמא "שני רעים שאינם נפרדים לעולם". בהערת קה"ת מובא שזהו אחד המקומות שבהם נאמר הדבר.

Zohar III, 4a זח"ג ד, א

הערת קה"ת

ראה זח"ג ד, א. ועוד.

260 ובחי זו הרביעית

לפי ההערה, שם מוסבר שכל מדרגה של תשובה, אפילו הנמוכה ביותר, כוללת את ארבע המדרגות.

הערת קה"ת

ראה "ביאורים לאנה"ת" ס"ד, שבכל בחינה שבתשובה, גם בבחינה הכי תחתונה, נכללים כל ד' הבחינות, עיי"ש. — לקו"ש-ה ע' 111 הערה 38.

261 קדש לי כל בכר

"קדש לי כל בכור, פטר כל רחם". המילה כולה "בכור" מייצגת את החכמה העילאה.

Exodus 13:2 שמות י"ג:ב'

קְדַשְׁלִי כָּל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶדָם וּבְבִהֵמָה לִי הוּא:

Sanctify unto Me all the first-born, whatsoever opens the' womb among the children of Israel, both of man and of 'beast, it is Mine

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

262 קדש לי כל בכר

הזהר בפרשת ואתחנן, שהטקסט מצטט לצד הקטע שבפרשת בראשית.

Zohar, Vaetchanan 7:35-8:45 ספר הזהר, ואתחנן ז':ל"ה-ח':מ"ה

The first compartment of the phylacteries contains the pas-sage, "Sanctify unto me every firstborn", which typifies the highest brain, to wit, Wisdom

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

263 קדש לי כל בכר דא יו"ד דאיהו קדש בוכרא דכל קודשין עילאין

הזהר: "קדש לי כל בכור" היא ה"ד, בכור כל הדברים הקדושים העליונים.

Zohar, Introduction 28:232-30:241 ספר הזהר, הקדמה כ"ח:רל"ב-ל':רמ"א

Thus, the first section, "Sanctify unto me all the first-born, etc." (Exod. 13, 2) represents the Yod, which is the first of all the supernal sanctities; "whatsoever openeth the womb" (Ibid.) is an allusion to the slender stroke underneath the .yod which opens the womb to bring forth fitting fruit

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

תו"א יא, ג. ראה גם אוה"ת פ' תשא ע' איתתקיג. בלקו"ש כ- ע' 89 מבאר ענין הדי

270 לך לך

"צא מארצך". הפסוק במאמר שבתורה אור שמסביר את המשכת הכוח מעתיקא קדישא באמצעות קוצי הי"ד.

Genesis 12:1 בראשית י"ב:א'

וַיֹּאמֶר ה' אֶל־אַבְרָם לֵךְ־לְךָ מֵאֶרֶץ וּמִמּוֹלֶדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֶרְאֶךָ:

Now the L-RD said unto Abram: 'Get thee out of thy country, and from thy kindred, and from thy father's house, unto the land that I will show thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 42

271 בדי"ה כי ההרים ימושו

הקטע מסביר שעל ידי התורה והמצוות שאדם מקיים למטה, האתערותא דלתתא מעוררת אתערותא דלעילא: עשיית רצון ה' ממשכה את רצונו, שהוא למעלה מבחינת "מקום", אל תוך המקום, כך שהרצון העליון שורה שם ומתגלה.

הערת קה"ת

לקמן פ' תצא מ, ג.

272 כי ההרים ימושו

"כי ההרים ימושו". הפסוק ממאמר המובא על "פותח את ידך".

Isaiah 54:10 ישעיהו נ"ד:י'

כִּי הַהָרִים יִמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמְוָטֶינָה וְחִסְדִּי מֵאֲתֶךָ לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמּוּט אָמַר מְרַחֵמְךָ ה'

For the mountains may depart, and the hills be removed; but My kindness shall not depart from thee, neither shall My covenant of peace be removed, saith the L-RD that hath compassion on thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

273 ובדי"ה יחיינו מיומים

ההערה מציינת שהמאמר על "יחיינו מיומים" נמנה עם המאמרים לראש השנה.

הערת קה"ת

לקמן דרושים לר"ה סד, א.

274 יחיינו מיומים

"יחיינו מיומים". הפסוק ממאמר שבמאמרי ראש השנה.

Hosea 6:2 הושע ו:ב'

יְחִינּוּ מִיּוֹמִים בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יִקְמְנוּ וְנִחְיָה לְפָנָיו:

After two days will He revive us, On the third day He will raise us up, that we may live in His presence

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

275 מפתחות הפנימיות

הגמרא משווה את מי שיש בו תורה אך אין בו יראת שמים לגזבר שנמסרו לו המפתחות הפנימיים, אך לא החיצוניים. הפסוק מובא כאן בהקשר של

264 בזה"ג ויקרא (דט"ז ע"א)

שם מיושמים דברי אותו זוהר, "מי ישוב? עתיקא קדישא ישוב להתגלות", על יום הכיפורים: התשובה ממלאת כל פגם, ובעלי תשובה עומדים במקום שצדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד בו. בגדי הלכן של הכהן הגדול מסמלים את גילוי עצם התענוג, שהוא פשוט.

הערת קה"ת

ראה לעיל פ' אחרי כט, א. לקמן נצבים מה, ד. אוה"ת בלק ע' אילב.

265 ישוב ירחמנו

"ישוב ירחמנו". הזוהר מפרש את "ישוב" כחזרתו וגילוי של עתיקא קדישא.

Micah 7:19 מיכה ז:י"ט

יְשׁוּב יִרְחַמְנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ וְתִשְׁלֹךְ בְּמַצְלוֹת יָם כָּל־חַטָּאוֹתָם:

He will again have compassion upon us; He will subdue our iniquities; And Thou wilt cast all their sins into the depths of the sea

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

266 מאן ישוב ישוב ע"ק לאתגלייא

הזוהר בפרשת ויקרא: "מי ישוב? עתיקא קדישא ישוב להתגלות". ההמשכה מלמעלה למטה.

Zohar, Vayikra 35:257-37:268 ספר זוהר, ויקרא ל"ה:רנ"ז-ל"ז:רס"ח
1The first 34 lines of the Hebrew text are untranslated as explained in the Translator's note on Page 15b.R. Abba was once sitting before R. Simeon, when R. Eleazar entered. R. Simeon thereupon quoted the verse: "The righteous shall flourish like the palm tree, etc." (Ps. 92, 12). 'The palm', he said, 'is the slowest of all trees to mature, taking seventy years. The reason why the righteous is compared here to the palm tree is one which the Companions are reluctant to reveal, although it is indicated by the

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

267 לעשות הישר בעיני ה'

"אם שמוע תשמע בקול הוי' אלקיך... לעשות הישר בעיני הוי' אלקיך". הפסוק מתוך מאמר, המובא בקשר להמשכה מלמעלה.

Deuteronomy 13:19 דברים י"ג:י"ט

כִּי תִשְׁמָע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמּוֹר אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ:

when thou shalt hearken to the voice of the L-RD thy G-d, to keep all His commandments which I command thee this day, to do that which is right in the eyes of the L-RD thy G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

268 כדפי' בזה"א בראשית (ד"ג סע"ב)

ההערה מפנה לשם להסבר הזוהר ליפטר כל רחם".

הערת קה"ת

ראה גם אוה"ת פ' בא ע' שלו. שלט.

269 ממ"ש בדי"ה לך לך

שם מוסבר שהתפשטות וירידתן של מדרגות אפשריות רק מכוח מדרגה עליונה יותר: כדי להסביר לאחרים את חכמתו באמצעות משלים, על החכם לקשור את שכלו בעוצמה רבה יותר, וכך שלמה אמר שלושת אלפים משל. בדומה לכך, גילוי למטה מחכמה עילאה זקוק לכוח מעתיקא.

הערת קה"ת

Now these are the ordinances which thou shalt set before them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

281 והיה הבן הבכור לשניאה

”והיה הבן הבכור לשניאה”. מובא בטקסט בעניין הבכור.

Deuteronomy 21:15 דברים כ”א:ט”ו

כי־תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו־לו בנים האהובה והשנואה והיה הבן הבכור לשניאה:

If a man have two wives, the one beloved, and the other hated, and they have borne him children, both the beloved and the hated; and if the first-born son be hers that was hated

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

282 מה יפו פעמיך

”מה יפו פעמיך”. המדרש על הפסוק הזה מובא בקשר לפסוק ”קדש לי כל בכור”.

Song of Songs 7:2 שיר השירים ז:ב

מה־יפּוּ פַעְמֶיךָ בְּנָעִלִים בַּת־נָדִיב חֲמוּקֵי יְרִכֶךָ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יָדִי אֲמֵן:

How beautiful are thy steps in sandals, O prince’s daughter! The roundings of thy thighs are like the links of a chain, The work of the hands of a skilled workman

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

283 בד”ה וארא אל אברהם

ההערה מציינת שהמאמר על ”וארא אל אברהם”, העוסק בלידה, נמצא בתורה אור על וארא.

הערת קה”ת

בתור”א פ’ וארא.

284 וארא אל אברהם

”וארא אל אברהם”. הפסוק ממאמר תורה אור על הלידה.

Exodus 6:3 שמות ו:ג

וַאֲרָא אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב בָּאֵל שְׁדֵי וְשְׁמִי הִי לֹא נֹדַעְתִּי לָהֶם:

and I appeared unto Abraham, unto Isaac, and unto Jacob, as G-d Almighty, but by My name Havayah I made Me not known to them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

285 ”מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול?” המדרש על הפסוק הזה מובא באותו עניין.

Ecclesiastes 3:9 קהלת ג:ט

מַה־יִּתְרוֹן הָעוֹשֶׂה בְּאֶשֶׁר הוּא עֹמֵל:

?What profit hath he that worketh in that he laboreth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הפתיחה מלמעלה.

Shabbat 31b:1 שבת ל”א:ב

יראת שמים, דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו, בהי עייל? מכריו רבי ינאי: חבל על דלית לקה דרתא ותרעא דרתא עבד. אמר רב יהודה: לא כרא הקדוש ברוך הוא את עולמו אלא כדי שייראו מלפניו, שנאמר: ”והאלקים עשה שייראו מלפניו”.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

276 פתחי לי

”פתחי לי אחותי רעייתי”. אתערותא דלתתא המביאה את אתערותא דלעילא.

Song of Songs 5:2 שיר השירים ה:ב

אֲנִי יְשֹנָה וְלִבִּי עָר קוֹל דּוֹדִי דּוֹפֵק פֶּתַח־לִי אֲחֹתִי רְעִיטִי יוֹנְתִי תַמְתִּי שְׂרָאשִׁי נִמְלֵא־טֵל קְוֻצּוֹתֵי רִסְסִי לִלְהָ:

I sleep, but my heart waketh; Hark! my beloved knocketh: ‘Open to me, my sister, my love, my dove, my undefiled; For my head is filled with dew, My locks with the drops of the night

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

277 באדם ובבהמה

”בין בני ישראל, בין אדם ובין בהמה”. הטקסט קושר זאת לזרע אדם וזרע בהמה.”

Exodus 13:2 שמות י”ג:ב

קִדְשִׁילִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר פְּלִרְהֶם בְּכֵנִי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבְבִהְמָה לִי הוּא: Sanctify unto Me all the first-born, whatsoever opens the’ womb among the children of Israel, both of man and of ’beast, it is Mine

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

278 זרע אדם וזרע בהמה

”זרעתי את בית ישראל... זרע אדם וזרע בהמה”. הטקסט קושר זאת ל”בין אדם ובין בהמה”.

Jeremiah 31:27 ירמיהו ל”א:כ”ז

הִנֵּה יָמִים בָּאִים וְזֶרַע־הִי וְזֶרַע־הִי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה:

Behold, the days come, saith the L-RD, that I will sow the house of Israel and the house of Judah with the seed of man, and with the seed of beast

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

279 בד”ה ואלה המשפטים

”זרע אדם” הם הנשמות הנעלות של אצילות, שיש להן דעת, הכרה מורגשת באלקות; ו”זרע בהמה” הן נשמות בריאה, יצירה ועשיה — כמעט כל נשמות הדורות שלנו — שהבתן באלקות אינה מורגשת באופן זה.

הערת קה”ת

תור”א פ’ משפטים.

280 ואלה המשפטים

”ואלה המשפטים”. הפסוק ממאמר בתורה אור על זרע אדם וזרע בהמה.

Exodus 21:1 שמות כ”א:א

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמֹר לִפְנֵיהֶם:

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Tractate Berakot by A. Cohen, דרך, מקורות מצוטטים, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) (Public Domain); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); Rabbi Mike Feuer, Jerusalem Anthology (CC-BY); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA); Eighteen Treatises from the Mishna (Public Domain); OYW (segmentation according to Warsaw 1880) (Public Domain); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. [/https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: /likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מיזם חינוכי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך /likuteitorah.com/he/likutei-torah/balak/5/

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק